

٤
احکام اعتکاف

بسم الله الرحمن الرحیم

احکام اعتکاف : ویژه استادان برگرفته از فتاوا و استفتائات فقهای معاصر

نویسنده:

ادارهٔ پاسخ گویی به سؤالات دینی آستان قدس رضوی

ناشر چاپی:

آستان قدس رضوی

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

احکام اعتکاف : ویژه استادان برگرفته از فتاوا و استفتائات فقهای معاصر

مشخصات کتاب

عنوان و نام پدیدآور: احکام اعتکاف : ویژه استادان برگرفته از فتاوا و استفتائات فقهای معاصر/گردآوری گروه علمی اداره پاسخ گویی به سوالات دینی و اطلاع رسانی ؛ ویراستار سیدحمید حیدری ثانی.

مشخصات نشر: مشهد: آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی، ۱۳۹۳

مشخصات ظاهری: ۱۵۴ ص.؛ ۹/۵ × ۱۹ س م

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۹۹-۱۶۰-۷

وضعیت فهرست نویسی: فیپا

یادداشت: کتابنامه.

موضوع: اعتکاف

موضوع: اعتکاف (فقه)

موضوع: اعتکاف -- فتواها

شناسه افزوده: حیدری ثانی، سیدحمید، ویراستار

شناسه افزوده: آستان قدس رضوی. اداره پاسخگویی به سئوالات دینی و اطلاع رسانی

شناسه افزوده: آستان قدس رضوی .معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

رده بندی کنگره: BP ۱۸۸ /۲/ ۳الف ۱۳۹۳

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۳۵۴

شماره کتابشناسی ملی: ۳۴۷۰۲۸۳

ص: ۱

اشاره

احکام اعتکاف

نسخهٔ ۵، خرداد ۱۳۹۱

آستان قدس رضوی

معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

ادارهٔ پاسخ گویی به سؤالات دینی و اطلاع رسانی

گردآوری: گروه علمی ادارهٔ پاسخ گویی به سؤالات دینی و اطلاع رسانی

ویراستار: سیدحمید حیدری ثانی

طراح جلد: علی بیات

نشانی: حرم مطهر امام رضا(ع)، صحن جمهوری اسلامی، ادارهٔ پاسخ گویی به سؤالات دینی و اطلاع رسانی

تلفن: ۲۰۲۰ ۳– ۰۵۱۱ دورنگار: ۲۲۴۰۶۰۲ – ۰۵۱۱

تارنما: www.ep.aqrazavi.org

رایانامه: eppasokh@aqrazavi.org

رهیافت احکام؛ احکام اعتکاف نسخهٔ ۵، اردیبهشت۱۳۹۲

ویژهٔ استادان

برگرفته از فتاوا و استفتائات فقهای معاصر

گروه علمی ادارهٔ پاسخ گویی به سؤالات دینی

فهرست

پیشگفتار

قال الرضا علیه السلام: رَحِمَ اللهُ عَبداً أحیا أمرَنا فقلْتُ لَهُ: و کَیْفَ یُحْیی أمرَکُمْ؟ قالَ: یَتَعَلَّمُ علومَنا و یُعَلِّمُها الناسَ... . (۱)

عبدالسلام می گوید از امام رضاعلیه السلام شنیدم که می فرمود: «خداوند رحمت کند هر آن کس را که امر ما را زنده می کند.» به ایشان گفتم: «چگونه امر شما احیا می شود؟» فرمود: «علوم ما را فرا گیرد و آن را به مردم تعلیم دهد... .»

«ادارهٔ پاسخ گویی به سؤالات دینی» مفتخر است در راستای رسالت خود مبنی بر اشاعهٔ فرهنگ تشیع و پاسخ گویی به سؤالات مردم در این حوزهٔ گسترده از دین، محتوای پیش رو را به استادان فرهیخته تقدیم کند.

در این نوشتار تلاش شده است علاوه بر دادن اطلاعات و محتوای غنی، پاسخی مناسب با محتوایی یکسان در اختیار استاد قرار گیرد و درنتیجه، از تعدد جواب های ارائه شده و تشویش خاطر مراجعان و سؤال کنندگان جلوگیری شود. بدیهی است کتاب های تخصصی در هر حوزه بسیار است؛ ازاین رو تلخیص آن ها و جمع بندی جواب های داده شده و بی نیازکردن استادان از رجوع به منابع پرشمار هنگام پاسخ گویی، از اهداف اصلی تهیه و

۱- عن عبد السلام بن صالح الهروی قال: سمعت أبا الحسن علی بن موسی الرضا علیه السلام یقول: رحم الله عبداً أحیا أمرنا فقلت له: و کیف یحیی أمرکم؟ قال: یتعلم علومنا و یعلمها الناس فإن الناس لو علموا محاسن کلامنا لا تبعونا (شیخ صدوق، عیون اخبار الرضا، ج۲، ص۲۵۷، ح۶۹).

تنظیم این قبیل نوشتارهاست.

برای رسیدن به این مهم، کارگروهی از استادان فرهیختهٔ این اداره بر روی موضوع پیشنهادی کار کرده و محصول تلاش خویش را به داوری و نظارت هیئت علمی گذاشته اند.

این مجموعه کتاب ها در چهار دستهٔ موضوعی تدوین و ارائه می شود: رهیافت احکام، رهیافت اعتقادی، رهیافت تربیتی و رهیافت ترکیبی (مرکب از هر سه موضوع).

بی شک بررسی دقیق و نگاه نقادانهٔ شما فرهیختهٔ گران قدر، ما را درجهت بهبود این مجموعه یاری خواهد کرد.

جبههٔ خضوع به درگاه قدسی احدیت می ساییم که توفیق خدمت در بارگاه ملکوتی و سراسر نور حضرت رضاعلیه السلام را ارزانی مان فرمود. امید است بتوانیم به پاس این افتخار و با استعانت از محضر آن امام همام علیه السلام به مصداق روایت نورانی فوق، جرعه ای از علم و معرفت حقیقی را نوشیده و به تشنگان راستین آن بنوشانیم.

ادارهٔ پاسخ گویی به سؤالات دینی

مقدمه

مجموعهٔ پیش رو با عنوان احکام اعتکاف در قالب رهیافت احکام تقدیم می شود.

مستنداتی که در این کتاب از آن ها استفاده شده و استادان را از مراجعه به آن ها بی نیاز کرده است، عبارت است از: العروه الوثقی، تحریر الوسیله، منهاج الصالحین، توضیح المسائل و استفتائات مراجع عظام تقلید: حضرت امام، آیت الله خویی، آیت الله گلپایگانی، آیت الله اراکی، آیت الله تبریزی، آیت الله فاضل، آیت الله بهجت، آیت الله صافی، آیت الله مکارم، آیت الله سیستانی، آیت الله وحید، آیت الله نوری همدانی، آیت الله شبیری زنجانی و رهبر معظم انقلاب آیت الله خامنه ای.

تمامی استفتائات از کتاب ها یا سایت های معتبر مراجع عظام استفاده شده است. درصورت نیاز به استفتای جدید نیز هیئت علمی این استفتاء را انجام داده و استفتائات یادشده، در این واحد موجود است.

این کتاب حاصل تلاش حجج اسلام آقایان آدینه دوست، انصاری، خادم الخمسه، صادقی، ضیایی، عربی، قاضی و نخعی است. سپاسمند تلاش این عزیزان بوده و امیدواریم خداوند در سایهٔ لطف خویش، توفیق خدمت بیشتر را به ایشان عنایت فرماید.

فصل اول: تعریف اعتکاف

اشاره

اعتکاف شرعاً آن است که فرد در مسجد به قصد قربت، توقّف و اقامت کند و احتیاط مستحب آن است که اقامت به قصد انجام اعمال عبادی مانند نماز یا دعا باشد. مشهور.(۱)

آیت اللّه مکارم:

اعتکاف عبارت است از: «توقّف و ماندن در مسجد به قصد عبادت»، بنابراین صِرف ماندن در مسجد بدون قصد عبادت درحالی که غرق در مسائل دنیوی است و اهمیتی به چیز دیگری نمی دهد، دیگر اعتکاف نامیده نمی شود؛ زیرا اطلاق ادلّهٔ اعتکاف، انصراف دارد به آنچه مسجد برای آن ساخته شده است که عبادت خداوند متعال و بندگی اوست، نه توقّف در مسجد بدون انجام دادن هیچ عبادت دیگر.

آیات عظام گلپایگانی و صافی:

اعتکاف قصد عبادت به صِرف ماندن در مسجد است و احوط آن است که نیّت عبادت دیگری غیر از اعتکاف را نیز به آن ضمیمه کند.

۱.۱. وقت اعتکاف

در هر زمانی که روزه در آن صحیح است، اعتکاف نیز صحیح است. بهترین وقت اعتکاف، ماه مبارک رمضان است و برترین و أفضل اوقات ماه رمضان، ده روز آخر ماه رمضان است.(۲)

۱- العروه الوثقی،ج۲،ص۷۵؛ وسیله النجاه م۱۱۸۷؛ بهجت استفتائات، ج۲، س۳۱۲۲. آیت اللّه مکارم: اعتکاف عبادتی کامل، ص۶۹.م۱ ،هدایه العباد گلپایگانی، ج۱ ،ص۲۷۷، م۱۴۰۱، هدایه العباد، صافی، ج۱ ،م۱۴۰۰.

۲- العروه الوثقی، ج۲ ،ص۷۵. پاسخ به سیصد مسأله، ج۲ ، موجود در سایت آیت الله صافی، س۱۳۲.استفتائات جدید، پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، www.leader. آذر ۱۳۸۸، ص۹۱، آیت الله بهجت: استفتائات، ج۲، س۳۱۲۱ ، ص۴۳۹، نوری همدانی، هزار و یک مسألهٔ فقهی، ج۲، س۲۷۱، ص۸۱، آیه الله مکارم استفتائات جدید، ج۲ ، س۴۵۴ ، ص۱۵۸،

۲.۱. اقسام اعتکاف

اعتکاف تقسیم می شود به واجب و مستحب. اعتکاف در اصل و اساس شریعت، مستحب است و به سبب نذر یا عهد و قسم یا به عنوان شرط ضمن قراردادی یا به صورت اعتکاف استیجاری(۱) و مانند این ها واجب می شود.

(۱) آیت اللّه مکارم:

اعتکاف در اصل مستحب است؛ ولی ممکن است به سبب نذر یا عهد یا قسم یا شرط ضمن عقد یا مانند آن واجب شود. و امّا اعتکاف استیجاری مشکل است.(۱)

۱- اعتکاف عبادتی کامل، ص ۷۰، م.۳

فصل دوم: نیابت در اعتکاف

اعتکاف را می شود ازطرف خود یا شخص دیگری به جا آورد که از دنیا رفته است؛

اما حکم اعتکاف به نیابت از شخص زنده از قرار ذیل است:

(۱) فتاوی مراجع به نقل از تعلیقه بر عروه:(۱)

مرحوم امام

بهتر است به امید ثواب (رجاءً) انجام شود؛ بلکه این نظر احوط است.

آیت اللّه فاضل:

احتیاط آن است که رجاءً انجام شود.

آیات عظام گلپایگانی، اراکی:

صحّت آن مورد اشکال است.

آیات عظام سیستانی، نوری همدانی:

جواز آن مورد اشکال است بلی انجام آن رجاءً اشکال ندارد.

آیت اللّه خویی:

جواز آن محل اشکال است و اظهر عدم جواز است.

* فتاوی سایر مراجع از منابع دیگر:

آیات عظام تبریزی، بهجت:

صحّت آن مورد اشکال است.(۲)

آیت اللّه مکارم:

می توان انجام داد؛ ولی احتیاط این است که قصد اهدای ثواب کند.(۳)

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۷۵.

۲- بهجت، استفتائات، ج۲ ص ۴۴۰، تبریزی، استفتائات جدید، ج۱ ، ص۱۵۲.

۳- مکارم، استفتائات جدید، ج۲ ، ص ۱۶۰، سؤال ۴۷۰. تـذکّر: در تعلیقه العروه الوثقی مکارم ج۲ فصل اعتکاف ص۸۱ چنین آمده است : دلیل قابل توجّهی در این مورد نداریم لذا اعتکاف مذکوررجاءً انجام شود.

فصل سوم: شروط اعتکاف

اشاره

۱.اسلام و ایمان (شیعهٔ دوازده امامی بودن)

۲.عقل

۳.نیت و قصد قربت

۴.روزه گرفتن

۵.شرط زمانی اعتکاف (تعداد روزها و زمان انجام آن)

۶. شرط مکانی اعتکاف (مسجد جامع بودن)

۷.اجازه دادن کسی که اجازهٔ او برای اعتکاف معتکف معتبر است (اذن شوهر، والدین، صاحب کار)

۸.استمرار ماندن در مسجد وخارج نشدن از آن

۱.۳. اسلام، ایمان

شرط اول ایمان است، پس از غیرمؤمن (شیعه دوازده امامی) صحیح نمی باشد. (مشهور) (۱)

آیت الله سیستانی،صافی، گلپایگانی:

از غیر مؤمن اعتکاف صحیح است هر چند قبول نمی شود و استحقاق ثواب اخروی ندارد.

آیت الله مکارم:

احتیاط واجب آن است که ایمان و اسلام هر دو در معتکف باشد.

آیت الله نوری همدانی: شرط صحّت بودن ایمان برای اعتکاف واضح نیست ولی قبولی اعتکاف و استحقاق ثواب متوقّف بر ایمان است.(۲)

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۷۵. سیستانی، منهاج الصالحین، ج۱ ص۳۴۱، م۱۰۶۸؛ سیستانی العروه الوثقی، ج۲، ص۴۷۹ ، فی شرائط صحه الاعتکاف و ص۴۴۹ ، فی شرایط صحه الصوم، آیت الله مکارم: اعتکاف عبادتی کامل، مکارم، ص۱۰۶، م۵، البته در حاشیه عروه میگویند شرط قبول است نه صحت، هدایه العباد، ج۱، صافی، م۱۴۰۲،گلپایگانی م۱۴۰۳،

۲- التعلیقات علی کتاب العروه الوثقی، نوری همدانی، فی الاعتکاف، الشّرط الاوّل، ص۱۹۲ و فصل فی شرائط صحّه الصّوم، الشّرط الاوّل، ص۱۸۳

۲.۳. عقل

شرط دوم عقل است، بنابراین اعتکاف از دیوانه(۱)و مست و غیر اینها از کسانی که فاقد عقل هستند، صحیح نمی باشد.(۲)

گرچه مجنون ادواری باشد ، و در دورهٔ جنونش معتکف باشد . حضرت امام و آیات عظام گلپایگانی و صافی و مکارم، بهجت.

آیت اللّه مکارم:

پرسش: هرگاه معتکف به هر علتی از هوش برود یا بنابر ضرورت، وی را بیهوش کنند، اعتکافشان چه حکمی دارد؟

پاسخ: گرچه بسیاری از فقها اغما را با جنون یکسان می دانسته اند، ولی با توجه به تفاوت مهمی که این دو باهم دارد، حکم جنون بر اغماء جاری نمی شود.(۳)

۳.۳. نیت

اشاره

قصد قربت، یعنی انجام اعتکاف صرفاً برای رضایت پروردگار عالم، در همهٔ عبادات ازجمله اعتکاف شرط است.(۱) درصورتی که اعتکاف های متعدّدی برعهده داشته باشد،(۲) باید علاوه بر قصد قربت، در نیت خود هرچند

۱- و در مجنون فرقی بین جنون دائمی و ادواری نمی‌باشد در صورتی که اعتکاف در دوره جنونش واقع گردد.

۲- العروه الوثقی، ج۲، شرائط صحه الصوم، شرط الثانی، تحریر الوسیله، ج۱، ص۲۸۷؛ گلپایگانی، هدایه العباد، ج۱، م۱۴۰۳؛ صافی، هدایه العباد، ج۱، م۱۴۰۲. البته در هدایه مطلق ذکر کرده اند. بهجت، وسیله النجاه، ص۳۳۱. فاضل، سیستانی، خوئی، نوری همدانی، مانند حضرت امام هستند که بر عروه حاشیه ندارند.

۳- اعتکاف عبادتی کامل، ص۱۰۶، س۸.

اجمالاً معیّن کند که کدام یک از اعتکاف های مذکور را به جا می آورد.

قصـد وجه در اعتکاف،ماننـد سایر عبادات، معتبر نیست(۳) امّا اگر خواست قصـد وجه کنـد، در اعتکاف واجب قصد وجوب می کند(۴)و در اعتکاف مسـتحب قصد استحباب. و در قسم دوم (اعتکاف مستحبی) واجب بودن روز سوم که جزء آن است، ضرری به نیت اسـتحباب اول ندارد؛ زیرا وجوب روز سوم از احکام اعتکاف است. (۵) و از این جهت همانند نماز نافله است، چنـانچه بگـوییم بعـد از شـروع در آن واجب می شـود. ولی بهـتر است(۶) درهنگـام شـروع اعتکـاف، وجـوب روز سوم را نیز ملاحظه کند؛ بلکه نیت وجوب را در روز سوم تجدید نماید.(۱)

و اگر اشـتباهاً نیت وجوب برای اعتکاف اسـتحبابی کنـد یا به عکس، ضـرری به اعتکافش نمی زنـد؛ مگر اعتکافش را مقیّد به وجوب کند،(۷) نه فقط اشتباه در تطبیق باشد (مشهور).(۲)

آیت اللّه مکارم:

(۱) بنابراین، چنانچه هدف معتکف ریا و خودنمایی و مانند آن باشد، اعتکافش باطل است.(۳)

(۲) مثل اینکه براثر نذر، قسم، عهد و شرط ضمن عقد، چند اعتکاف بر خویش واجب کرده باشد.

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۷۶. شرائط صحه الاعتکاف، شرط الثالث.

۲- العروه الوثقی، ج۲، ص۷۶. شرائط صحه الاعتکاف، شرط الثالث.

۳- اعتکاف عبادتی کامل، ص۷۲، م۱۰

آیات عظام بهجت، گلپایگانی، صافی:

(۳) هر چند احتیاط مستحب آن است که قصد وجه کند.(۱)

مرحوم امام وآیت اللّه فاضل:

(۴) در نـذر و مانند آن (عهد و قسم و اجاره) وجوب، وجه قرار نمی گیرد؛ پس معنا ندارد وجوب را به عنوان قصد وجه، نیّت کند؛ بلکه قصد اعتکاف مستحب می کند و با انجام آن وفای به نذر یا عهد یا قسم یا اجاره نیز محقّق می‌شود.(۲)

آیت الله سیستانی:

(۵) تعلیـل مـذکور محل تأمّل است و ظاهر آن است که نیّت وجوب در روز سوم کافی است و در اعتکافی که بالعرض واجب شده است، نیّت هریک از وجوب و استحباب کافی می‌باشد.(۳)

آیت اللّه گلپایگانی:

(۶) بلکه اگر می خواهد قصد وجه کند احتیاط این است.(۴)

آیات عظام خویی، سیستانی:

(۷) اثری برای تقیید در امثال این موارد نیست.(۵)

۱- بهجت، وسیله النجاه، ص۳۳۱. گلپایگانی، هدایه العباد، ج۱، م۱۴۰۳. صافی، هدایه العباد ، ج۱ ، م۱۴۰۲.
۲- العروه الوثقی، ج۲، فی شرائط صحّه الاعتکاف، شرط الثالث
۳- العروه الوثقی، ج۲، فی شرائط صحّه الاعتکاف، شرط الثالث
۴- العروه الوثقی، ج۲، فی شرائط صحّه الاعتکاف، شرط الثالث
۵- العروه الوثقی، ج۲، فی شرائط صحّه الاعتکاف، شرط الثالث

۱.۳.۳. وقت نیت

وقت نیت، قبل از فجر است(۱) و در کفایت کردن نیت در سر شب، آن چنان که در روزه گذشت، اشکال است.(۲) آری اگر اعتکاف را از سر شب یا اثنای شب آغاز کرد، از همان زمان نیت کند (مشهور).(۱)

(۱) مرحوم امام و آیات عظام مکارم و فاضل:

اقوی آن است که وقت شرعی برای نیت اعتکاف، نیست؛ بلکه ملاک همان حصول روزه با عزم بر انجام آن که در نهاد انسان است، می باشد. و اینکه این عزم و اراده در چه موقعی از شب باشد، فرقی نمی کند.(۲)

(۲) آیت اللّه گلپایگانی:

مگر با استمرار عزم و اراده تا طلوع فجر؛ همان طورکه در روزه بیان شد.(۳)

مرحوم امام و آیات عظام گلپایگانی، بهجت، رهبری، سیستانی و صافی:

ابتدای وقت اعتکاف، اول فجر از روز اول است؛ یعنی تأخیر از این وقت جایز نیست. امّا جایز است آغاز اعتکاف از اول شب یا اثنای شب باشد و از همان زمان نیت کند؛ بلکه احتیاط آن است که شب اول را نیز داخل در اعتکاف قرار دهد و از اول شب اول، نیت نماید.(۴)

۱- العروه الوثقی، ج۲ ،ص۷۶؛ اعتکاف عبادتی کامل، ص۷۲، م۱۳.

۲- حاشیهٔ العروه الوثقی، شرائط صحه الاعتکاف، شرط الثالث.

۳- حاشیهٔ العروه الوثقی، شرائط صحه الاعتکاف، شرط الثالث.

۴- تحریر الوسیله، ج۱، ص۲۸۷؛ گلپایگانی و صافی، هدایه العباد، ج۱، ص۲۷۷؛ بهجت، وسیله النجاه، ص۳۳۱؛ بهجت، استفتائات، ج۲، ص۴۳۹، س۳۱۲۷؛ مجموعه استفتائات مقام معظم رهبری آیت الله خامنه ای در سایت ایشان: www.leader.ir

آیت الله فاضل:

مقارن با شروع اعتکاف باید نیت کرد یعنی در اعتکاف باید از اول تا آخرش به همراه نیت باشد.(۱)

آیت الله خویی:

مقارن با شروع اعتکاف باید نیت کرد یعنی در اعتکاف باید از اول تا آخرش به همراه نیت باشد، بنابراین شب در مسجد ماندن به قصد اینکه اعتکافش را از اول روز شروع کند، مشکل است، آری نیت اعتکاف از شب هم زمان با شروع در آن اشکال ندارد.(۲)

آیات عظام تبریزی، وحید، سیستانی:

مقارن با شروع اعتکاف باید نیت کرد یعنی در اعتکاف باید از اول تا آخرش به همراه نیت باشد، بنابراین شب در مسجد ماندن به قصد اینکه اعتکافش را از اول روز شروع کند، اشکال ندارد همچنان که نیت اعتکاف از شب هم زمان با شروع در آن اشکال ندارد.(۳)

آیت اللّه تبریزی:

پرسش: زمان نیت اعتکاف چه وقت است؟ آیا می توان اول شب نیت کرد؟

پاسخ: زمان نیت اعتکاف وقت شروع اعتکاف است که طلوع فجر می باشد، و با استمرار نیت از اول شب مانعی ندارد.(۴)

۱- فاضل، الاحکام الواضحه، ص۲۶۸. و قصد در شب را مشکل نمی دانند عروه نیت روزه م۱۲.

۲- خویی، منهاج الصالحین، ج۱، ص۳۴۱ ، م۱۰۶۸.

۳- وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج۲، ص۳۰۷؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج۱، ص۳۴۱ ، م۱۰۶۸؛ تبریزی، منهاج الصالحین، ج۲ ، ص۲۹۳، م۱۰۶۸.

۴- تبریزی، استفتائات جدید،ج۱، ص۱۵۳، س۷۳۵.

۴.۳. روزه

اشاره

شرط چهارم روزه است. اعتکاف بدون روزه صحیح نیست؛(۱) بنابراین اعتکاف مسافر در غیر مواضعی که روزه برای او جایز است، صحیح نیست. و همچنین اعتکاف زن حائض و نفساء،(۱) و اعتکاف در دو عید فطر و قربان. بلکه اگر فرد وارد اعتکاف شود، به گونه ای که روز سوم آن، عید (فطر و قربان) باشد، باطل است حتی اگر درهنگام شروع اعتکاف، غافل باشد (مشهور).

(۱) آیت اللّه گلپایگانی:

علاوه بر روزه، خود اعتکاف، یعنی ماندن در مسجد نیز برای حائض و نفساء جایز نیست.(۲)

سوال: آیا بیمار و کسی که روزه برایش ضرر دارد می‌تواند معتکف شود؟و اگر در حال اعتکاف باشد و روزه نگیرد ثوابی می برد؟

آیت الله فاضل لنکرانی:

اعتکاف بدون روزه صحیح نیست ولی ماندن در مسجد ثواب دارد، خصوصاً اگر مشغول عبادت و دعاء باشد.(۳)

۱.۴.۳. نوع روزه اعتکاف

مرحوم امام و آیات عظام خامنه ای،اراکی،گلپایگانی، صافی، بهجت، فاضل، خوئی، تبریزی سیستانی، نوری همدانی:

۱- العروه الوثقی، ج ۲ ، ص۷۶، شرائط صحه الاعتکاف.

۲- حاشیه العروه الوثقی، ج۲، ص۷۶. شرائط صحه الاعتکاف.

۳- جامع المسائل، ج۲، س۴۵۲، ص ۱۸۱.

لازم نیست که روزه مخصوص به اعتکاف باشد بلکه هر روزه ای باشد صحیح است حتی روزه استیجاری، مستحبی و قضاء.

آیات عظام بهجت، فاضل لنکرانی: بنابر احتیاط واجب روزه برای دیگری خواه استیجاری باشد یا غیر آن، اگر اعتکاف برای همان کسی که برایش روزه می گیرد نیست، کفایت نمی کند. امّا اگر روزه نیز به نیابت کسی باشد که اعتکاف به نیابت او است اشکال ندارد.

آیت الله مکارم شیرازی: هر نوع روزه ای کفایت می کند ولی روزه استیجاری بنابر احتیاط واجب کافی نیست.(۱)

مرحوم امام و آیات عظام بهجت و گلپایگانی و فاضل و سیستانی:

چنانچه فرد اعتکاف نذر کرده یا برای انجام آن اجیر شده باشد، صحیح است آن را در ماه رمضان انجام دهد؛ اگر قرینه ای که آن را منصرف به غیر ماه رمضان کند، در بین نباشد. بلکه اگر اعتکاف در روزهای معیّنی را نذر کند و روزهٔ نذر هم به گردنش باشد، اگر روزهٔ نذری را

۱- .تحریر الوسیله، ج۱، فی شروط الاعتکاف، الشرط الثالث .هدایه العباد، صافی، ج۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲، الشرط الثالث. هدایه العباد، گلپایگانی،ج۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط الثالث. تعلیقه العروه الوثقی خوئی، سیستانی، فاضل، مکارم، نوری همدانی، ج۲، کتاب الاعتکاف، شرائط الصحه، م ۴، استفتائات جدید، مکارم، ج۲، س ۴۸۱ ؛زبده الاحکام اراکی الاعتکاف، شروطه، الشرط الثالث و العروه الوثقی، تعلیقه اراکی، ج۲، فی شرائط الاعتکاف، م ۴، وسیله النجاه، بهجت، شرائط صحه الاعتکاف، الشرط الثالث، م ۱۱۹۰، موسوعه فقهی تحقیقات و استفتائات جامعه الزهرا، مجموع احکام ۷ ، مقام معظم رهبری، ص۱۶، تنقیح مبانی العروه، تبریزی، شروط الاعتکاف، م۴، پاورقی۲، ص۲۳۹و ۲۴۰، استفتائات جدید، تبریزی، ج۱، س ۷۵۰.

در ایام اعتکاف بگیرد، مجزی است.(۱)

۲.۴.۳. حکم حائض و مستحاضه

حائض نمی توانـد معتکف شود یا به اعتکافش ادامه دهـد؛ چون علاوه بر اینکه توقّف او در مسـجد حرام است، روزه هم نمی تواند بگیرد.

مقام معظم رهبری:

درصورت حائض شدن، حتّی اگر در ساعات آخر روز سوم باشد، اعتکاف باطل می شود؛ ولی درصورت اسـتحاضه شدن اگر به وظیفهٔ مستحاضه نسبت به روزه اش عمل کند، اعتکافش صحیح است.

زنی که معتکف است و شـک در حیض یا اسـتحاضه دارد، چه در روز اول یا دوم یا سوم باشـد؛ اگر حالت قبلی او پاک بودن است، نباید به شکش اعتنا کند.(۲)

پرسش: آیا زن مستحاضه (متوسطه و کثیره) می تواند در مسجد توقف نماید؟

مرحوم امام و آیات عظام سیستانی، خویی، گلپایگانی، صافی، وحید و نوری همدانی :

توقّف مستحاضه در مساجد (غیر از مسجدین) مطلقاً جایز است.(۳)

۱- تحریر الوسیله، ج۱، ص۲۸۸؛ بهجت، وسیله النجاه، ص۳۳۱؛ العروه الوثقی، شرائط صحه العتکاف، م۶.

۲- مجموعه استفتائات مقام معظم رهبری آیت الله خامنه ای در سایت ایشان: www.leader.ir

۳- سیسـتانی، تعلیقه العروه الوثقی، الاستحاضه، مسئلهٔ۱۸؛ منهاج الصالحین، ج۱، م۲۵۲؛ خویی و وحید، منهاج الصالحین، ج۲، م۲۵۲؛ نـوری همـدانی، تعلیقه العروه الوثقی، الاسـتحاضه، م۱۸؛ رساله ص۷۱، م۴۲۹؛ روح الله خمینی، تعلیقـه العروه الـوثقی، الاستحاضه، م۱۸؛ رساله، ص۵۵، م۴۲۸. گلپایگانی و صافی هدایه العباد، ج۱، م۲۹۳.

آیت الله مکارم شیرازی :

توقّف مستحاضه کثیره بنابر احتیاط واجب مشروط به غسل صلاتی اوست.(۱)

آیت اللّه شبیری زنجانی:

در استحاضهٔ متوسّطه و قلیله، مطلقاً توقف برای زن مستحاضه جایز است و در استحاضهٔ کثیره اگر خانم غسل های واجب خود را انجام داده، می تواند در مسجد توقف کند.(۲)

آیت الله اراکی:

اگر مستحاضه متوسطه یا کثیره غسلهای واجب خود را به جا آورد، چنانچه بین غسل و نماز فاصله نینداخته باشد، رفتن به مسجد و توقف در آن جایز است ولی اگر بین غسل و نماز فاصله انداخته باشد، احتیاط واجب آن است که توقّف در مسجد غسل جداگانه ای انجام دهد و اگر غسل‌های واجب خود را انجام ندهد، بنا بر احتیاط واجب نمی تواند در مسجد توقّف نماید.(۳)

غسل هایی مثل غسل های استحاضه، شرط صحت اعتکاف نیست؛ مگر غسل هایی که در صحّت روزه معتبر هستند که تفصیل فتاوی در سؤال ذیل بیان خواهد شد.

پرسش: آیا زن مستحاضه می تواند معتکف شود؟ با توجه به اینکه روزه شرط اعتکاف است، وظیفهٔ او نسبت به روزه در حال اعتکاف چیست؟

پاسخ: زن مستحاضه باید اعمالی را انجام بدهد تا

۱- مکارم تعلیقه بر العروه الوثقی، ج۱، ص۲۷۷، الاستحاضه، م۱۸.

۲- شبیری زنجانی، رساله، ج۱، ص۱۰۲ ، م۴۳۴.

۳- توضیح المسائل مراجع، ج۱ ، ص۲۴۹، م۴۲۸.

ص: ۳۳

روزه اش صحیح باشد:

الف) نسبت به غسل و وضو:

۱) در استحاضه قلیله:

گرفتن وضو شرط صحت روزه نیست.(مشهور)

۲)در استحاضه متوسطه و کثیره:

مطلقاً انجام غسل، شرط صحت روزه نیست. (آیات عظام سیستانی و زنجانی)

باید غسل‌هایی را که برای نمازهای روزش واجب است، انجام دهد و همچنین بنابراحتیاط واجب، غسل نماز مغرب و عشای شبی که می‌خواهد فردای آن را روزه بگیرد نیز به جا آورد.(آیات عظام مرحوم امام، فاضل، نوری)

باید غسلهایی را که برای نمازهای روزش واجب است و همچنین غسل نماز مغرب و عشای شبی که می‌خواهد فردای آن را روزه بگیرد به جا آورد. (مرحوم اراکی)

در استحاضه متوسطه انجام غسل، شرط صحت روزه نیست ولی در مورد استحاضه کثیره باید غسل‌هایی را که برای نمازهای روزش واجب است، انجام دهد و همچنین بنابر احتیاط واجب،غسل نماز مغرب و عشای شبی که می‌خواهد فردای آن را روزه بگیرد نیز به جا آورد. (آیات عظام خویی، تبریزی، وحید)

روزهٔ مستحاضه ای که غسل بر او واجب می باشد، در صورتی صحیح است که غسل نماز مغرب و عشای شبی که می خواهد فردای آن را روزه بگیرد، به جا آورد و بلکه بنا بر احتیاط لازم غسل نماز مغرب و عشای شب بعد را نیز، به جا

آورد و نیز در روز، غسل‌هایی را که برای نمازهای روزش واجب است انجام دهد. (آیت الله گلپایگانی)

روزهٔ مستحاضه ای که غسل بر او واجب می باشد، در صورتی صحیح است که بنا بر احتیاط لازم غسل نماز مغرب و عشای شبی که می خواهد فردای آن را روزه بگیرد، به جا آورد و بلکه بنا بر احتیاط لازم غسل نماز مغرب و عشای شب بعد را نیز، به جا آورد و نیز در روز، مستحاضه کثیره، بلکه متوسطه بنا بر احوط غسل‌هایی را که برای نمازهای روزش واجب است انجام دهد. (آیت الله صافی)

استحاضه یا قلیله است یا کثیره،(۱) استحاضه قلیله که غسل ندارد ولی زنی که استحاضه کثیره است، بنابر احتیاط واجب باید غسل نماز مغرب و عشای شبی که می خواهد فردای آن را روزه بگیرد، به جا آورد و همچنین غسل‌هایی را که برای نمازهای روزش واجب است. (احتیاط واجب) (آیت...مکارم) (۲)

ب) نسبت به جلوگیری کردن از آمدن خون:

بنابر احتیاط واجب در تمام روزی که روزه است به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری کند. (مرحوم امام، آیات عظام فاضل، گلپایگانی،اراکی، نوری همدانی)

بنابر احتیاط مستحب در تمام روزی که روزه

۱- آیت الله مکارم قائل به استحاضه متوسطه نیستند. رساله، ص۷۹، م۴۰۴.

۲- العروه الوثقی، فصل فی الاستحاضه، م ۱۲ و العروه الوثقی، فصل فی شرائط صحه الصوم الرابع و توضیح المسائل مراجع، مسأله ۴۱۸ و ۱۶۴۳ و منهاج الصالحین، خویی، تبریزی، وحید ، م۲۵۲.

است به مقداری که می‌تواند از بیرون آمدن خون جلوگیری نماید. (آیات عظام خویی، تبریزی،، وحید، سیستانی، صافی، زنجانی) (۱)

پرسش: آیا مستحاضه می تواند جهت انجام غسل واجب استحاضه از مسجد خارج شود؟

پاسخ: بلی، می تواند برای انجام هر کار ضروری شرعی مانند غسل واجب، از مسجد خارج شود. (مراجع عظام)(۲)

تبصرهٔ۱: جواز خروج مشروط به اکتفا به قدر ضرورت است.

تبصرهٔ۲: تأخیر برای صابون زدن و امثال آن، به نظر جمعی از فقهاء جایز نیست یا اشکال دارد.

۳.۴.۳. نذر روزه در سفر

مسافر در سفر نمی تواند روزه بگیرد؛ مگر اینکه نذر روزه مستحبی در سفر، در وطن خود کرده باشد و این نذر هم باید نذر شرعی باشد؛ یعنی تمام شرایط نذر که ازآن جمله صیغهٔ نذر است را دارا باشد.

پرسش: آیا در سفر می توان نذر روزه مستحبی کرد؟

آیات عظام فاضل، نوری همدانی: نذر روزه مستحبی در سفر جایز نیست؛ بلکه باید در حضر یا همان وطن خود باشد.(۳)

۱- توضیح المسائل مراجع، مسأله ۴۱۷. توضیح المسائل وحید خراسانی، م۴۲۳.

۲- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۴، الثامن.

۳- توضیح المسائل مراجع، م۱۷۱۷؛ فاضل، جامع المسائل، ج۱، س۵۸۴؛ نوری همدانی، استفتائات، ج۱، س ۲۳۱

مقام معظم رهبری:

نذر روزه مستحبی در حال سفر بنابر احتیاط واجب صحیح نیست.(۱)

آیت الله اراکی:

محل اشکال است.(۲)

آیت الله صافی:

حکم به صحّت چنین نذری مشکل است و احتیاط در ترک آن است.(۳)

آیت اللّه مکارم:

اشکال دارد؛ ولی اگر نذر کرد، احتیاط آن است که به نذر خود عمل کند.(۴)

و در استفتاء دیگر می‌فرمایند: اگر نذر روزه کند ولی آن را معیّن نسازد نمی‌تواند ان را در سفر بجا آورد ولی اگر نذر کند در سفر روزه بگیرد خواه در سفر باشد یا در حضر این نذر هم صحیح نیست.(۵)

آیات عظام سیستانی، تبریزی، بهجت و زنجانی :

نذر روزه مستحبی در سفر جایز است.(۶)

بهجت:

نذر روزه مستحبی در سفر جایز است ولی بنا بر احتیاط واجب روزه را به قصد رجا انجام دهد. جزوه روزه ص۱۷۴،

۱- استفتائات جدید، ص۲۰ ، س۵۹ و ۶۲

۲- استفتائات، ص۱۵۸، مبحث نذر و عهد، س۱۰

۳- جامع الاحکام، ج۱، ص۱۴۴، س۵۱۶

۴- مکارم، اعتکاف عبادتی کامل.

۵- مسائل جدید، ج۶ ، ص۱۷۳.

۶- سیستانی، رسالهٔ جوان، ص۲۰۷، درس۶۳؛ زنجانی، توضیح المسائل مراجع، ذیل م۱۷۱۷. مسائل جدید، ج۶ ، ص۱۷۳، صراط النجاه، ج۶، س۱۶۲۰.

تذکّر: مسافری که با نذر روزه گرفته است، نمازش شکسته است.

پرسش: آیا کسی که روزه قضا ماه مبارک رمضان بر عهده دارد می تواند روزه مستحبی نذر کند؟

جواب: این مسأله سه صورت دارد:

الف. فرد نذر کند روزه مستحبی بگیرد و روز آن را معیّن نکند مثلاً بگوید: برای خدا بر عهده من است که یک روز روزه بگیرم.

ب. فرد نذر کند روز یا روزهای معیّنی از سال را روزه مستحبی بگیرد، در حالی که فرصت کافی برای انجام روزه قضای ماه رمضان که بر عهده دارد قبل از روزه منذور دارد و انجام روزه قضا قبل از روزه منذور ممکن است، مثلاً فردی که یک روز روزه قضا دارد، در اول ماه رجب نذر می‌کند که ایام البیض (۱۳و۱۴و۱۵ ماه رجب) را روزه مستحبی بگیرد.

ج. فرد نذر کند روز یا روزهای معیّنی از سال را روزه مستحبی بگیرد در حالی که فرصت کافی برای انجام روزه قضای ماه رمضان قبل از روزه منذور ممکن نیست مثلاً در شب ۱۳ رجب نذر می‌کند که ۱۳و۱۴و۱۵ رجب را روزه مستحبی بگیرد

پاسخ: صورت الف و ب:

مرحوم امام:

نذرش صحیح است ولی انجام روزه منذور قبل ازروزه قضا اشکال دارد و احتیاط واجب آن است که روزه منذور را بعد از روزه قضا انجام دهد مگر آنکه وقت روزه نذری ضیق گردد.

آیت الله سیستانی:

نذرش صحیح است ولی جایز نیست روزه منذور را قبل از روزه قضای ماه رمضان انجام دهد.

آیت الله مکارم:

نذرش صحیح است ولی انجام روزه منذور قبل از روزه قضا اشکال دارد.

آیات عظام خویی، اراکی، فاضل:

نذرش صحیح است و می‌تواند روزه منذور را حتّی قبل از روزه قضا که بر عهده دارد انجام دهد.

پاسخ صورت ج:

آیات عظام مرحوم امام، سیستانی، فاضل: نذرش باطل است.

آیت الله مکارم:

صحّت نذر محل اشکال است.

آیات عظام خویی، اراکی:

در صحت نذر اشکال است هر چند بعید نیست که چنین نذری صحیح باشد.(۱)

۴.۴.۳. نذر روزه با وجود روزه قضا

پرسش: آیا با وجود روزهٔ قضا می توان نذر روزه مستحبی کرد؟ (روزهٔ نذری را در حال اعتکاف بگیرد.)

مقام معظم رهبری:

در نذر معیّن اشکال ندارد. لکن بنابر احتیاط واجب، اول روزهٔ قضا را بگیرد.(۲)

۱- العروه الوثقی، ج۲ ، فی شرائط صحه الصوم، م۳.

۲- موسوعه فقهی تحقیقات و استفتائات جامعه الزهرا، مجموع احکام۱۴ نذر، ص۲۱ . شایان ذکر است چنانچه در وطن نذر روزه مستحبی روز معیِّن در سفر نماید اشکال ندارد و نذر و روزه مذکور صحیح است، هر چند بر عهده وی روزه قضا یا واجب دیگری باشد. استفتائات جدید از مقام معظم رهبری، ص۲۱، س۶۱.

مرحوم امام:

نمی‌تواند.(۱)

آیت الله مکارم:

اشکال دارد.(۲)

آیت الله تبریزی:

نمی‌تواند نذر کند.(۳)

آیت اللّه صافی:

می تواند نذر کند.(۴)

آیت اللّه فاضل:

در نذر معین درصورتی که گرفتن قضای روزه های خودش قبل ازآن ممکن باشد، مانعی ندارد.(۵)

پرسش: در استفتائات جدید ج۲ س۴۳۶ آمـده است: آیا کسـی که روزه قضای ماه رمضان بدهکار است می تواند نذر کند و روزه بجـا آورد و کسـی که قضـای روزه هـای ماه رمضانش را به جا آورده باشـد ولی کفاره روزه ماه رمضان بـدهکار است چطور؟ جواب: نـذر در تمـام این موارد اشـکال دارد. در حـالی که در تعلیقه عروه اسـتفاده می شود که حضـرت عالی نـذر را صحیح می دانید ولی انجام روزه

۱- روح الله خمینی، استفتائات، ج۱، ص۳۳۶، س۹۷ . تذکّر: این پاسخ با آنچه قبلًا از تعلیقه العروه الوثقی نقل گردید منافات ندارد و قابل جمع می‌باشد.
۲- مکارم استفتائات، ج۲، ص۱۵۱، م۴۳۶.
۳- تبریزی، استفتائات، ج۲، ص۳۸۵، م۱۵۹۶.
۴- صافی، جامع الاحکام، ج۱، ص۱۳۹، س۴۹۵.
۵- فاضل، جامع المسائل، ج۱، ص۱۵۴، س۵۸۵.

منذور را قبل از روزه واجبی که بر عهده دارد محل اشکال می دانید، کدام عبارت صحیح است؟

پاسخ از آیت الله مکارم:

مسأله اول مربوط به جایی است که بخواهد منذور را قبل از روزه واجب به جا آورد و مسؤله دوم مربوط به جایی است که منذور را بعد از روزه واجب بجا آورد.(۱)

۵.۳. شرط زمانی اعتکاف

اشاره

پنجم از شرایط، اعتکاف نباید کمتر از سه روز باشد. پس اگر کمتر از سه روز را نیت کند، اعتکاف باطل است.

تذکر: اگر اعتکاف روز اول به هر علتی باطل شد یا معتکف روز اول بعد از اذان صبح وارد مسجد شده و نیت اعتکاف کرد و روز دوم و روز سوم را در مسجد ماند، ماندن روز چهارم هم واجب می شود. ولذا چنین شخصی اگر نمی خواهد روز چهارم بماند، نباید از روز اول نیت اعتکاف کند؛ بلکه فقط به نیت عبادت در مسجد بماند.

پرسش: چنانچه اعتکاف بیشتر از سه روز به مقدار قسمتی از یک روز باشد مثل سه (۳) روز و نصف روز چه حکم دارد؟

مرحوم امام: اعتکاف محلّ اشکال است.

آیت الله مکارم شیرازی: اشکال دارد.

آیات عظام اراکی، گلپایگانی، خوئی، فاضل لنکرانی، بهجت، تبریزی، سیستانی، وحید

۱- استفتاء خصوصی کتبی

خراسانی، نوری همدانی: اشکال ندارد.(۱)

۱.۵.۳. روز اعتکاف

اشاره

روز از طلوع فجر آغاز می شود تا غروب حُمرهٔ مشرقیه. بنابراین در صحّت اعتکاف، داخل کردن شب اول و شب چهارم شرط نیست، هرچنـد جائز است؛ همان طورکه قبلاً اشاره شـد. امّا دو شبی که در وسط سه روز قرار دارد، داخل در اعتکاف است. و در محاسبهٔ سه روز به صورت تلفیقی اشکال است (صاحب عروه).(۲)

۱.۱.۵.۳. اعتکاف تلفیقی

پرسش: آیا در محقق شدن اعتکاف سه روز تلفیقی کافی است، مثل اینکه معتکف از اذان ظهر روز اوّل تا اذان روز چهارم در مسجد بماند یا آنکه بعد از اذان صبح روز اوّل با چند دقیقه تأخیر به مسجد برسد؟

آیات عظام خامنه‌ای، خوئی، تبریزی، سیستانی، فاضل لنکرانی، نوری همدانی:

کافی نیست.

۱- العروه الـوثقی، ج۲، الاعتکـاف شـرائط صـحه الاعتکـاف شـرط الخـامس تعلیقه العروه الوثقی مرحوم امام، فاضل، مکارم، خویی، سیستانی، نوری همدانی ج۲، شرائط الاعتکاف، الشرط الخامس.هدایه العباد گلپایگانی، ج۱، شروط الاعتکاف، الشرط الرابع .هدایه العباد صافی گلپایگانی، ج۱، شـروط الاعتکاف، الشرط الرابع .پاسخ به سیصد مسأله، ج۲، موجود در سایت.زبده الاحکـام اراکی، الاعتکـاف، شـروطه، الشـرط الرابـع، ص۱۵۱. وسـیله النجـاه بهجت، شـرائط صـحه الاعتکـاف، الشـرط الرابع، م۱۱۹۱، ص۳۳۱ و استفتائات ج۲، ص۴۴۱، س۳۱۳۱،پاسخ به سیصد مسأله، ج۲، موجود در سایت آیت الله صافی، سؤال۱۳۲. آیت اللّه مکارم: اسـتفتائات جدید، ج۲، ص۱۶۲. سیسـتانی خوئی، وحیـد، تبریزی، در منهاج فتوی دارند، ص۳۴۳ ، فصل امام خمینی در تحریر. تبریزی، استفتائات جدید، ج۱، ص۱۵۴.استفتاء ۷۴۰.

۲- العروه الوثقی، ج۲، ص۷۷. شرائط صحه الاعتکاف شرط الخامس.

آیات عظام مرحوم امام،گلپایگانی، مکارم شیرازی، اراکی ، بهجت، صافی گلپایگانی:

محل اشکال است.(۱)

آیت اللّه بهجت:

درجایی که اعتکاف سه روز باشد، صحت تلفیق محلّ تأمل و اشکال است و اگر بیشتر باشد و از اول، نیت آن را داشته است، تلفیق جایز است.(۲)

مسأله ای در نذر روزه اعتکاف

آیات عظام خویی، وحید، سیستانی و فاضل:

اگر نذر اعتکاف کند، کمترین مقداری که به آن نذرش ادا می شود، سه روز است. و اگر کمتر از سه روز نذر کند، نذرش بسته نمی شود (سیستانی: اگر اعتکاف معهود را نذر کرده باشد، و گرنه صحیح است.) و همچنین اگر سه روز معیّنی را نذر کند که اتّفاقاً روز سوم آن عید باشد (پایان مسأله آیت الله فاضل) و اگر اعتکاف پنج روز را نذر کند، پس اگر به شرط عدم زیادی و نقصان باشد (بشرط لا) نذرش باطل است. امّا

۱- تحریر الوسیله مرحوم امام، ج۱، فی شروط الاعتکاف، الشرط الرابع. استفتائات جدید پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، www.leader.ir فروردین ۱۳۸۶، س۱۹۴ ،ص۳۳ . هدایه العباد صافی گلپایگانی، ج۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲ الشرط الرابع. هدایه العباد گلپایگانی، ج۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳ الشرط الرابع. وسیله النجاه بهجت، شرائط صحه الاعتکاف، الشرط الرابع، م ۱۱۹۱ ، ص۳۳۱ و استفتائات، ج۲ ، س۳۱۳۴ ، ص۴۴۲. العروه الوثقی، تعلیقه اراکی، خویی، مکارم، سیستانی، فاضل، نوری همدانی، ج۲، کتاب الاعتکاف، الشرط الخامس. تنقیح مبانی العروه تبریزی، کتاب الصوم، شروط الاعتکاف، الشرط الخامس، پاورقی۱، ص ۲۳۰و استفتائات جدید، تبریزی،ج۱، س۷۴۳، ص۱۵۴

۲- بهجت، استفتائات، ج۲، ص۴۴۱، س۳۱۳۱.

اگر به شرط عدم زیادی باشد و لابشرط نسبت به کمتر، اعتکاف سه روز بر او واجب است. و اگر به شرط عدم نقصان از پنج روز باشد و لابشرط نسبت به زیادی، روز ششمی را به اعتکافش اضافه می کند، فرقی نمی کند که دو روز چهارم و پنجم را از سه روز اول جدا کند یا به آن ضمیمه نماید.(۱)

۳.۱.۵.۳. منظور از روز در اعتکاف

پرسش: منظور از روز در اعتکاف چیست؟

آیات عظام مرحوم امام، خامنه ای، صافی گلپایگانی، اراکی، گلپایگانی، وحید خراسانی، فاضل لنکرانی، نوری همدانی، تبریزی: این سه روز از اذان صبح روز اوّل تا زوال حمره مشرقیه (اذان مغرب) روز سوم است.

آیات عظام خوئی، سیستانی: آغاز آن اذان صبح روز اوّل است و انتهاء آن بنابر احتیاط واجب تا اذان مغرب روز سوم است.

آیات عظام مکارم شیرازی، بهجت:

این سه روز از اذان صبح روز اوّل تا غروب آفتاب روز سوم است هر چند احتیاط مستحب آن است که تا اذان مغرب صبر کند.(۲)

۱- خویی، منهاج الصالحین، ج۱، ص۳۰۸م الثالث ۱۰۶۹، وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج۲، ص۳۲۱؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج۱، ص۳۴۱، مساله الثالث،۱۰۶۹ فاضل، الاحکام الواضحه، ص۲۶۸، مساله۱۱۰۱ الثالث.

۲- العروه الوثقی تعلیقه امام، خوئی، اراکی، سیستانی، گلپایگانی، فاضل، مکارم، نوری همدانی ج۲ کتاب الصوم، فصل فی الزّمان الذی یصحُّ فیه الصوم تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج۱، خاتمه فی الاعتکاف، الشرط الرابع، صص ۲۷۸ و۲۷۹. وسیله النجاه، بهجت، شرائط صحه الاعتکاف، الشرط الرابع، م۱۱۹۱، ص۱۳۱و استفتائات، ج۲، س۳۱۳۲، ص۴۴۱ و س۳۱۳۳، ص۴۴۲. زبده الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط الرابع ص۱۵۱. الاحکام الواضحه، فاضل، الاعتکاف، الشرط الثالث، ص۲۶۸. استفتائات جدید، مکارم، ج۲ ، س۴۷۸ ، صص۱۶۲و ۱۶۳و س۴۷۹ و۴۸۰، ص۱۶۲ ، اعتکاف عبادتی کامل، ص۷۵. هدایه العباد، گلپایگانی، ج۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط الرابع. هدایه العباد، صافی، ج۱ شروط الاعتکاف، م۱۴۰۲، الشرط الرابع . استفتائات پیرامون اعتکاف، صافی، س۲۵ و ۲۷، ص۲۴ و س۳۰ ، ص۲۶. منهاج سیستانی، خویی، تبریزی، وحید خراسانی، الخاتمه فی الاعتکاف، الشرط الثالث. توضیح المسائل وحید، احکام روزه، ص۲۷۵. استفتائات جدید، تبریزی، ج۱، س ۷۴۰ الی ۷۴۳، ص۱۵۴ و استفتائات جدید، تبریزی، ج۲ س۶۶۲ ص۱۴۱. استفتائات جدید پایگاه اطلاع رسانی دفتر مقام معظم رهبری، www.leader.ir ، فروردین ۱۳۸۶، س۱۹۵ ، ص۳۴.

۶.۳. شرط مکانی اعتکاف (مسجد جامع بودن)

اشاره

(۱) امام خمینی:

اعتکاف در مسجدجامع به قصد رجاء و مطلوبیت انجام شود؛ و در مساجد دیگر صحیح نمی باشد. و در مساجد اربعهٔ مسجدالحرام یا مسجدالنبی یا مسجد کوفه یا مسجد بصره مشروع و صحیح است.(۱)

مقام معظم رهبری:

اعتکاف در غیر مساجد اربعهٔ مذکوره (هر مسجدی) به قصد رجاء و مطلوبیت مانعی ندارد.(۲)

آیات عظام خوئی، گلپایگانی، اراکی، بهجت، صافی گلپایگانی، مکارم شیرازی، تبریزی، وحید خراسانی، نوری همدانی، فاضل لنکرانی:

اعتکاف باید در مسجد باشد و اعتکاف در مسجد الحرام، مسجد النّبیّ، مسجد جامع کوفه و مسجد بصره صحیح است.

و همچنین اعتکاف در مسجد جامع هر شهر نیز صحیح است. و اما اعتکاف در غیر مسجد

۱- تحریر الوسیله، ج۱، ص۲۸۸.

۲- مجموعه استفتائات در سایت.

جامع مانند مسجد قبیله یا بازار جائز نیست.

آیت الله سیستانی:

اعتکاف در مساجد اربعهٔ مذکوره صحیح و احتیاط مستحب آن است که درصورت امکان، در مسجدالحرام یا مسجدالنبی یا مسجد کوفه یا مسجد بصره معتکف شود همچنین اعتکاف در مسجد جامع هر شهر صحیح است مگر در زمانی که امامت آن مسجد اختصاص به فرد غیر عادل داشته باشد که در این هنگام بنابر احتیاط واجب جایز نیست. (۱)

۱.۶.۳. تعریف مسجدجامع

مسجدی است که اختصاص به گروه خاصی ندارد و اقشار مختلف مردم در آن رفت وآمد می کنند (مشهور).

مقام معظم رهبری:

مسجدجامع مسجدی است که در شهر برای اجتماع همهٔ اهل شهر بنا شده است، بدون اینکه اختصاص به گروه و قشر خاصی داشته باشد.(۲)

۱- - تحریر الوسیله، امام، ج۱، فی شروط الاعتکاف، الشرط الخامس هدایه العباد، صافی، ج۱، الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲ الشرط الخامس و استفتائات پیرامون اعتکاف، س۳۴ ، ص۲۸. هدایه العباد گلپایگانی، ج۱شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳ ، الشرط السابع وسیله النجاه بهجت، شرائط صحه الاعتکاف، الشرط الخامس، م ۱۱۹۲، ص۳۳۱، استفتائات، بهجت، ج۲، ص۴۴۳. الاحکام الواضحه، فاضل لنکرانی، الاعتکاف، الشرط الرابع، ص۲۶۸ . زبده الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط الخامس، ص۱۵۱. العروه الوثقی، تعلیقه مکارم، نوری همدانی، ج۲، کتاب الاعتکاف، الشرط السادس. منهاج الصالحین، سیستانی، تبریزی، وحید خراسانی، ج۱، الخاتمه فی الاعتکاف، الشرط الرابع، ص۳۴۳.

۲- اجوبه الاستفتائات، سؤال۴۰۱.

آیت اللّه مکارم:

و منظور از مسجدجامع مسجدی است که به طور مرتب در آن نمازجماعت برگزار می گردد. بنابراین، در تمام چنین مساجدی اعتکاف جایز است.(۱) مسجدجامع مسجدی است که قشرهای مختلف در آن شرکت می کنند.(۲)

آیت اللّه گلپایگانی:

مسجدی است که اغلب اوقات، بیشتر از سایر مساجد جمعیت داشته باشد.(۳)

آیت اللّه فاضل:

یعنی مسجد عمومی که محلّ اجتماع عامّهٔ مردم است و اختصاص به اهل یک محله و گروه خاصی نداشته باشد.(۴)

آیت اللّه تبریزی:

در سال یک دو بار اهالی شهر در آن نماز می خوانند.(۵)

آیت اللّه بهجت:

اکثر اهالی شهر در آنجا نماز می خوانند.(۶)

مسجدی است که در اوقات نماز معمولاً غالب اهالی شهر به آنجا می آیند ، هر چند که از آن محل هم نباشند .(۷)

آیت الله صافی:

مسجد جامع در مقابل مسجد بازار و قبیله

۱- اعتکاف عبادتی کامل، ص ۸۰.

۲- مکارم، استفتائات، ج۲، ص۱۵۸، سؤال۲۵۶.

۳- گلپایگانی، مجمع المسائل، ج۱، سؤال۱۰۱.

۴- فاضل، جامع المسائل ج۱، س۶۱۷.

۵- تبریزی، استفتائات، ج۲، م۶۵۶.

۶- بهجت، استفتائات، ج۲، ص۴۴۳، م۳۱۳۸.

۷- استفتائات، ج۲، س۱۷۷۹، ص ۹۲

و امثال اینهاست که در آنها معظم اهل بلد جمع نمی شوند و آماده برای اجتماع آنها هم نشده است یعنی مسجدی است که در آن این خصوصیّات باشد و ممکن است مسجد جامع متعدّد باشد و نیز نزدیک هم باشند.(۱)

سوال: هر شهر و بلدی دارای مناطق و نواحی مختلفی از نظر عرف مردم و شهرداری است. آیا اعتکاف در مسجد جامع هر منطقه و کوی از شهر که محلّ رفت و آمد مردم آن ناحیه و منطقه است، در صحّت اعتکاف معتبر است یا باید مسجد جامع کلّ بلد باشد که محلّ رفت و آمد عموم مردم شهر است یعنی جامعیّت در کلّ بلد معیار باشد؟

آیت الله سیستانی:

مراد از مسجد جامع، مسجدی است که اختصاص به محلّه یا منطقه خاص یا گروه خاصّی نداشته باشد و محلّ اجتماع و رفت و آمد مردم مناطق و محلّات مختلف شهر باشد و مشروعیّت اعتکاف در غیر مسجد جامع ثابت نیست بلکه آنچه از ظاهر روایاتِ معتبر فهمیده می‌شود اختصاص اعتکاف مشروع به مسجد جامع می باشد لکن چون أدلّه، قطعی و یقین آور نیست لذا اعتکاف در سایر مساجد غیر مسجد جامع رجائاً و بدون قصد ورود، اشکال ندارد امّا اعتکاف در جایی که مسجد نیست و مثلاً حسینیه است یا فقط نمازخانه است صحیح نیست و مشروعیّت ندارد.

۱- استفتائات پیرامون اعتکاف، س۳۸و۳۹ ، ص ۳۰.

آیت الله صافی گلپایگانی:

مسجد جامع عبارت از مسجدی است که به طور متعارف اختصاص به آمد و رفت قبیله خاص و یا اهالی محلّه خاص ندارد.

آیت الله مکارم شیرازی:

در هر مسجدی که نماز جماعت مرتّبی داشته باشد می توان معتکف شد.

آیت الله نوری همدانی:

اعتکاف در مسجد جامع هر منطقه کفایت می کند.

آیت الله حسینی شاهرودی:

اعتکاف در هر مسجد جامع و هر منطقه از شهر که نوعاً محلّ رفت و آمد عموم مردم می باشد، صحیح است و در مسجد خاصّ به محلّه یا بازار صحیح نیست.

آیت الله فاضل لنکرانی:

باید مسجد جامع کلّ بلد باشد؛ بلی ممکن است در یک شهر چند مسجد جامع باشد یا در شهر با دو جمعیّت مستقل، دو مسجد جامع مستقل در اثر گسترش بهم چسبیده باشند که اعتکاف در هر یک از آنان صحیح است.

بلی اگر در مسجد جامع بلد امکان اعتکاف نباشد و لو به جهت کثرت جمعیّت، به نظر آقا می‌توانید در مساجد دیگر شهر که سه وعده نماز در آنجا با جمعیّت معتنا به خوانده می‌شود، معتکف شوید.

آیت الله بهجت:

جامعیّت کلّ بلد معیار است.(۱)

۱- استفتاء خصوصی کتبی

۲.۶.۳. راه های احراز مسجد جامع

مشهور(۱): مسجد بودن یا جامع بودن مسجد را از این راهها می توان فهمید:

۱. خود انسان یقین یا اطمینان نماید.

۲. به طوری بین مردم مشهور باشد که از این شهرت و شیوع، یقین یا اطمینان به مسجدیّت یا جامع بودن آن حاصل گردد.

۳. دو نفر مرد عادل بگویند.

پرسش: آیا مسجد بودن یا جامع بودن مسجد با حکم حاکم شرع ثابت می شود؟

آیات عظام اراکی، گلپایگانی، فاضل لنکرانی، بهجت، نوری همدانی:

بلی با حکم حاکم شرع ثابت می شود.

آیات عظام مرحوم امام، خوئی، تبریزی، سیستانی:

چنانچه دو نفر یا دو گروه در مسجد بودن یا جامع بودن مسجدی اختلاف داشته باشند و به حاکم شرع برای رفعِ اختلاف مراجعه کنند، با حکم حاکم شرع مسجدیّت یا جامع بودن مسجد ثابت می شود. (خویی: البته این در صورتی است که هنگام رجوع به حاکم شرع، وی حکم به مسجد بودن نماید و گرنه در کفایت آن اشکال است.)

آیت الله مکارم شیرازی:

ثبوت مسجدیّت یا جامع بودن مسجد با حکم حاکم شرع محلّ اشکال است.

پرسش: آیا مسجد بودن یا جامع بودن مسجد به

۱- العروه الوثقی، ج۲، فصل الاعتکاف، م۲۴

وسیله خبر دادن یک مرد عادل ثابت می شود؟

آیات عظام مرحوم امام، گلپایگانی، بهجت:

محل اشکال است.

آیات عظام فاضل لنکرانی، سیستانی:

ثابت نمی شود مگر مفید اطمینان باشد.

آیات عظام خوئی، تبریزی، مکارم شیرازی، نوری همدانی:

ثابت می شود.(۱)

۳.۶.۳. مساجد جدیدالتأسیس

پرسش: برخی از مسجدهای جامع در شهرها، در قدیم مرکزیت و جامعیت داشته و فعلاً به حالت نیمه متروک در آمده و جامعیت خود را از دست داده است؛ هرچند هنوز به آن مسجدجامع اطلاق می شود و درعوض، مسجدهای بزرگ با مرکزیت بیشتری ساخته شده است. آیا اعتکاف در این گونه مساجد جدیدالتأسیس، بدون عنوانِ مسجدجامع صحیح است؟

آیت الله بهجت:

باید عنوان مسجدجامع صدق کند.(۲)

۴.۶.۳. تعدد در مسجدجامع

درصورت تعدّد، مخیّر است در هریک از آن

۱- العروه الوثقی تعلیقه آیات عظام مرحوم امام، اراکی، گلپایگانی، خویی، سیستانی، فاضل، مکارم، نوری همدانی، ج۲، فی شرائط الاعتکاف، م ۲۴ تنقیح مبانی العروه تبریزی، شروط الاعتکاف، م۲۴و پاورقی۱و۲، ص۲۵۰و استفتائات جدید، تبریزی، ج۱ ، س۷۶۶، ص۱۵۸ استفتائات بهجت، ج۲، س۳۱۳۸، ص۴۴۲ و ۴۴۳. تبریزی، استفتائات جدید، ج۱، ص۱۵۸، سؤال۷۶۶.
۲- استفتائات، ج۲، س۳۱۳۹، ص۴۴۳.

مساجد اعتکاف نماید. (مشهور)(۱)

۵.۶.۳. اعتکاف در مسجد مقدس جمکران

آیت اللّه بهجت:

صحیح نیست؛ چون مسجدجامع شهر نیست.(۲)

آیت اللّه صافی:

مسجد جمکران درحال حاضر از مساجد جامع محسوب می شود و اعتکاف در آن صحیح است.(۳)

۶.۶.۳. اعتکاف در مساجد دیگر (مثل مسجد دانشگاه)

مقام معظم رهبری:

قبلاً گذشت که اعتکاف در هر مسجدی، حتّی غیر از مسجد های چهارگانه، تا هنگامی که بر آن مکان، اسم مسجد صدق کند، جایز است؛ مشروط به اینکه به قصد رجاء باشد، یعنی به امید اینکه مطلوب خداوند واقع شود و مختص به مسجدجامع نیست و ممکن است که یک شهر یا روستا چند مسجدجامع داشته باشد.(۴)

۱- العروه الوثقی، تعلیقه آیات عظام امام، اراکی، گلپایگانی، خویی، سیستانی، فاضل، مکارم، نوری همدانی، ج۲، فی شرائط الاعتکاف، شرط السادس. زبده الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط الخامس، ص۱۵۱. استفتائات پیرامون اعتکاف، صافی گلپایگانی، س۳۹، ص۳۰. استفتائات بهجت، ج۲، س۳۱۴۰، ص۴۴۳. تنقیح مبانی العروه، تبریزی، شروط الاعتکاف، الشرط السادس، ص۲۳۰ و استفتائات جدید، تبریزی، ج۱، س۷۴۴، ص۱۵۴.

۲- استفتائات، ج۲، س ۳۱۴۱ ، ص۴۴۳.

۳- صافی، جامع الاحکام، ج۱، ص۱۴۴.

۴- مجموعه استفتائات مقام معظم رهبری آیت الله خامنه ای در سایت ایشان.

آیت اللّه صافی:

اعتکاف در غیرمسجد جامع صحیح و مشروع نیست و احکام اعتکاف را ندارد.(۱)

آیت اللّه بهجت:

صحیح نیست؛ چون مسجد جامع شهر نیست.(۲)

آیت اللّه فاضل:

یکی از شرایط صحت اعتکاف این است که در مسجدجامع باشد؛ بنابرین در مسجد بازار و محله، اعتکاف صحیح نیست.(۳)

آیت اللّه مکارم:

در تمام مساجد شهر که به طور مرتّب در آن اقامهٔ جماعت می شود، اعتکاف جایز است.(۴)

۳.۶.۷. اعتکاف کردن در غیر مسجد جامع به قصد رجاء

آیت اللّه تبریزی:

اعتکاف باید در مسجدجامع شهر باشد. مشروعیت اعتکاف در غیر مسجد جامع ثابت نشده است.(۵)

۳.۶.۸. اعتکاف در غیرمسجد جامع (مثل نمازخانهٔ دانشگاه ها)

آیت اللّه مکارم:

اعتکاف باید در مسجدجامع باشد و منظور

۱- پاسخ به سیصد سؤال، ج۱، موجود در سایت.

۲- بهجت، استفتائات، ج۲، ص۴۴۳.

۳- جامع المسائل، ج۱، ص ۱۶۰.

۴- اعتکاف عبادتی کامل. ص۷۹، م۳۶ و ص ۱۱۰، س۲۳

۵- استفتائات جدید، ج۲، ص۱۳۹، س ۶۵۰.

از مسـجدجامع مسـجدی است که قشرهای مختلف شـهر در آن شرکت می کنند، و از اعتکاف در سایر مساجد و نمازخانه ها خودداری شود. درصورتی که گروه هـای خـارج از دانشـگاه برای اقامـهٔ نماز از جاهای مختلف به مسـجد دانشـگاه می آینـد، اعتکاف در آن جایز است.(۱)

۳.۶.۹. اعتکاف در مسجد جامع

آیت اللّه نوری همدانی:

مسجدجامع در ردیف مساجد چهارگانه است؛ ولی احوط آن است که درصورت امکان، در یکی از مساجد اربعه باشد.(۲)

۳.۷. اجازه دادن کسی که اجازهٔ او برای اعتکاف معتکف معتبر است (إذن شوهر، والدین و صاحب کار)

اشاره

(۱) اجیر خاص مراد اجیری است که صاحب کار مالک منافع و اعمال بدنی وی در مدّت اعتکاف می باشد

آیات عظام خوئی، اراکی، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی، بهجت:

کسی که در استخدام دیگری است ماننـد برخی از کارمنـدان یـا کارگران در صورتی که قرارداد اجاره به گونه ای است که صاحب کار مالک منافع و اعمال بدنی اجیر می باشد و اعتکاف با عمل اجاره منافات دارد باید از صاحب کار اجازه

۱- استفتائات جدید، ج۲، ص۱۵۸.

۲- هزارویک مسألهٔ فقهی، ج۲، ص۸۱.

بگیرد.(۱)

مرحوم امام:

کسی که در استخدام دیگری و اجیر اوست در صورتی که قرارداد اجاره به گونه ای است که صاحب کار مالک منافع و اعمال بدنی اجیر در مدت اعتکاف می باشد، اجیر باید از صاحب کار و مستأجر برای اعتکاف اجازه بگیرد امّا در غیر اینصورت اعتبار اجازه در صحّت اعتکاف معلوم نیست بلکه در بعضی فروض، معلوم العدم است.

آیات عظام گلپایگانی، صافی گلپایگانی:

کسی که در استخدام دیگری و اجیر اوست در صورتی که قرارداد اجاره به گونه ای است که صاحب کار مالکِ منافع و اعمال بدنی اجیر می باشد، اجیر باید از صاحب کار و مستأجر برای اعتکاف اجازه بگیرد امّا اگر اجیر مالک منافع بدنی خویش است و تنها برای انجام عملی در ذمّه اجیر شده است، مخالفت او و وفاء نکردن به آنچه برایش اجیر شده موجب بطلان اعتکاف نیست.

آیت الله سیستانی:

کسی که در استخدام دیگری و اجیر اوست در صورتی که قرارداد اجاره به گونه ای است که صاحب کار مالکِ منافع و اعمال بدنی اجیر می باشد، در صورتی که مستأجر در مکث و توقّفِ

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۷۸. آیه الله بهجت در ادامه چنین می فرمایند: و ممکن است آنچه مبطل اعتکاف باشد، منع و نهی مستأجر باشد، نه مجرّد عدم اذن و اجازه او.

خارجِ از محل کار مجاز باشد و اعتکاف هم برای شغل و کسب نباشد، اعتکافش صحیح است، هرچند در خصوص اعتکاف از صاحب کار اجازه نگرفته باشد.(۱)

۱.۷.۳. اجازهٔ پدر و مادر

پرسش: آیا فرزند باید برای اعتکاف از والدین خود اجازه بگیرد حتی اگر معتکف شدن او موجب اذیت و آزار و یا زحمت آنان نباشد؟

مرحوم امام، آیات عظام گلپایگانی، تبریزی، خوئی، وحید خراسانی، مکارم شیرازی، سیستانی، فاضل لنکرانی، نوری همدانی، بهجت :

در صورتی که اعتکاف موجب آزار و اذیّت والدین باشد (و آنان به جهت مهربانی و شفقت بر فرزند ناراحت میشوند)،اجازه از آنان لازم است و اگر موجب اذیّت آنان نباشد احتیاط مستحب است اجازه بگیرد.(۲)

۱- تحریر الوسیله، ج۱، خاتمه فی الاعتکاف، فی شروطه، الشرط السادس. وسیله النجاه بهجت، شرائط صحه الاعتکاف، الشرط السادس، م ۱۱۹۳ هدایه العباد گلپایگانی، ج۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳ هدایه العباد صافی گلپایگانی، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲،زبده الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط السادس ص۱۵۲، العروه الوثقی، تعلیقه فاضل، سیستانی، خویی، مکارم، گلپایگانی، نوری همدانی، ج۲، کتاب الاعتکاف، الشرط السابع

۲- – هدایه العباد گلپایگانی، ج۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط السادس (علی الاحوط نعم مع النهی و الایذاء من مخالفته فالاقوی البطلان.عروه الوثقی حاشیه شرط هفتم) الاحکام الواضحه فاضل لنکرانی، الاعتکاف، الشرط الخامس، ص۲۶۹ العروه الوثقی تعلیقه مکارم، فاضل، گلپایگانی، نوری همدانی، خویی، سیستانی، ج۲، کتاب الاعتکاف، الشرط السابع منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج۱ الخاتمه فی الاعتکاف، الشرط الخامس تحریر الوسیله، ج۱ ، خاتمه فی الاعتکاف، فی شروط الاعتکاف، الشرط السادس وسیله النجاه بهجت، شرائط صحه الاعتکاف، الشرط السادس، م ۱۱۹۳ ص۳۳۲ ، استفتائات، ج۲، بهجت ص۴۴۲، س۳۱۳۶.

آیت الله صافی گلپایگانی:

در صورت عدم ایذاء[(۱)] اجازه والدین شرط نیست، بلی احتیاط خوب است.[(۲)]

و در استفتاء دیگر می‌فرمایند:

درصورت عدم ایذاء، اذن والدین شرط نیست. بلی اگر فرزند بداند که پدر یا مادر، از انجام اعتکاف به جهت مهربانی و شفقت بر او ناراحت میشوند، باید رضایت ایشان را جلب نماید و با نهی آن ها، اعتکاف باطل می گردد.[(۳)]

۲.۷.۳. اجازهٔ شوهر

پرسش: آیا اذن شوهر در اعتکاف زن لازم است؟

پاسخ: در صورتی که اعتکاف زن بدون اجازه شوهرش موجب از بین رفتن حق شوهر[(۴)] باشد:

آیات عظام خوئی، تبریزی، وحید خراسانی، صافی گلپایگانی، گلپایگانی، بهجت، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی:

اجازه شوهر لازم است.

مرحوم امام:

بنابر احتیاط واجب لازم است.

و اگر اعتکاف منافی با حق شوهر نباشد:

آیات عظام تبریزی اراکی :

اجازه شوهر باز هم بنابر احتیاط واجب لازم است.

۱- ایذاء: اذیّت و آزار رساندن.

۲- هدایه العباد، صافی گلپایگانی، ج۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲، الشرط السادس، ص۲۳۷ و استفتائات پیرامون اعتکاف، س ۲۴ ، ص۲۳

۳- پاسخ به سیصد سؤال، ج۲.

۴- حق شوهر بر زن در دو مورد است: ۱- حق استمتاع و استفاده جنسی در هر وقتی که شوهر درخواست نماید. ۲- حق اجازه

گرفتن از شوهر برای خروج از منزل، لذا همسر دائمی باید برای خروج از منزل از شوهر اجازه بگیرد.

آیت الله بهجت:

اعتبار اجازه محلّ اشکال است هر چند مطابق با احتیاط وجوبی است.

آیات عظام فاضل لنکرانی مکارم شیرازی نوری همدانی:

در صورتی که روزه اعتکاف، روزه مستحبی باشد بنابراحتیاط واجب اجازه شوهر لازم است.

آیات عظام مرحوم امام صافی گلپایگانی گلپایگانی:

اجازه شوهر لازم نیست هر چند احتیاط مستحب اجازه گرفتن است.

آیات عظام خوئی وحید خراسانی:

اجازه لازم نیست هر چند احتیاط مستحب است که اجازه بگیرد. بله، در صورتی که روزه اعتکاف، روزه مستحبی باشد و شوهر از گرفتن روزه مستحبی نهی نماید، بنابر احتیاط واجب اجازه شوهر لازم است.(۱)

آیت الله سیستانی:

زمانی که مکث زن در مسجد حرام باشد مثل موردی که زن بدون اجازه از منزل خارج شده باشد، اعتکاف باطل است و در صورتی که مکثِ زن در مسجد حرام نباشد ولی اعتکاف منافی با

۱- تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج۱، فی شروط الاعتکاف، الشرط السادس وسیله النجاه بهجت، شرائط صحه الاعتکاف، الشرط السادس، م ۱۱۹۳ ، ص۳۳۲ هدایه العباد، صافی ج۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲، الشرط السادس هدایه العباد گلپایگانی، ج۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط السادس الاحکام الواضحه، فاضل، الاعتکاف، الشرط الخامس، ص۲۶۹ و العروه الوثقی، تعلیقه مکارم، فاضل، گلپایگانی، اراکی، نوری همدانی، خویی، سیستانی، ج۲، کتاب الاعتکاف، الشرط السابع .زبده الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط السادس، ص۱۵۲. منهاج الصالحین خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج۱، الخاتمه فی الاعتکاف، الشرط الخامس.

حق شوهر باشد، صحّت اعتکافش در صورتی که بدون اجازه شوهرش باشد، محل اشکال است. (۱)

۸.۳. استمرار ماندن در مسجد

اشاره

انسان در مدت اعتکاف باید در مسجد بماند

۱.۸.۳. خروج از محل اعتکاف :

(۱) مراجع عظام: اگر معتکف از محل اعتکاف عمداً و اختیاراً در غیر موارد ضروری و مجاز برای خروج، خارج گردد، اعتکافش باطل می شود، هر چند از روی ندانستن مسأله و جهل به حکم باشد.(۲)

(۲) اگر معتکف از روی فراموشی از مسجد خارج شود و زمان خروج طولانی نشود به مقداری که صورت اعتکاف به هم بخورد :

مرحوم امام، آیات عظام بهجت، اراکی، فاضل لنکرانی، نوری همدانی:

اعتکاف باطل نمی شود.

۱- منهاج الصالحین سیستانی، ج۱، الخاتمه فی الاعتکاف، الشرط الخامس،ص۳۴۳ و العروه الوثقی، تعلیقه سیستانی، ج۲، کتاب الاعتکاف، شرائط الصحه، الشرط السابع، پاورقی ۱۵ ص۴۸۲.

۲- العروه الوثقی، ج۲، ص۷۸. منهاج الصالحین خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، الخاتمه فی الاعتکاف، الشرط السادس. هدایه العباد، گلپایگانی، ج۱، الاعتکاف، م۱۴۰۳ ، الشرط السابع. هدایه العباد، صافی گلپایگانی، ج۱، الاعتکاف، م۱۴۰۲، الشرط السابع، وسیله النجاه، بهجت، خاتمه فی الاعتکاف، شرائط صحه الاعتکاف، م۱۱۹۴، الشرط السابع ص۳۳۲ .تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج۱، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی شروطه، الشرط السابع، ص۲۷۹. الاحکام الواضحه، فاضل لنکرانی، الاعتکاف، الشرط السادس، ص۲۶۹ . العروه الوثقی، تعلیقه اراکی، مکارم، نوری همدانی، ج۲، کتاب الاعتکاف، شروط الاعتکاف، الشرط الثامن.

آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی:

اعتکاف باطل می شود.

آیات عظام گلپایگانی و صافی:

عدم بطلان محل اشکال است. پس اگر اعتکاف واجب شده باشد، احتیاط به اتمام و اعادۀ اعتکاف ترک نشود.

آیت اللّه مکارم:

اعتکاف بنابر احتیاط واجب باطل می شود.

آیت اللّه وحید:

بطلان اعتکاف محل اشکال است.(۱)

(۳)اگر معتکف از روی اکراه و اجبار از مسجد خارج شود و زمان خروج طولانی نشود به مقداری که صورت اعتکاف به هم بخورد :

مرحوم امام، آیات عظام، تبریزی، صافی گلپایگانی، خوئی، وحید خراسانی، سیستانی، بهجت، اراکی، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی:

اعتکاف باطل نمی شود.

آیت الله گلپایگانی:

عدم بطلان محل اشکال است. پس اگر

۱- وحید خراسانی، الحاشیه من منهاج الصالحین ، ج۲، ص۳۰۹. تحریر الوسیله مرحوم امام، ج ۱، فی شروط الاعتکاف، الشرط السابع، ص۲۷۹ منهاج الصالحین خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج۱، الخاتمه فی الاعتکاف، الشرط السادس هدایه العباد صافی، ج۱، الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲، الشرط السابع، استفتائات پیرامون اعتکاف، صافی س۶۵ ، ص۴۹ . هدایه العباد گلپایگانی، ج۱ ، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط السابع وسیله النجاه بهجت، شرائط صحه الاعتکاف، م ۱۱۹۴ ص۳۳۲ و استفتائات، ج۲، س۳۱۴۹ ، ص۴۴۵ الاحکام الواضحه ، فاضل لنکرانی، الاعتکاف، الشرط السادس، ص۲۶۹ زبده الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط السابع، ص۱۵۲ العروه الوثقی، تعلیقه مکارم، نوری همدانی، ج۲ ، کتاب الاعتکاف، الشرط الثامن

اعتکاف واجب شده باشد، احتیاط به اتمام و اعادهٔ اعتکاف ترک نشود(۱).

مسأله: اگر معتکف به خاطر کار ضروری از مسجد خارج شود ولی مدّت خروجش طولانی گردد، به گونه ای که صورت اعتکاف از بین برود، اعتکافش باطل است، هرچند خروجش از روی اکراه یا اجبار یا اضطرار و یا فراموشی باشد (مراجع عظام)(۲)

۲.۸.۳. صورت های جواز خروج از مسجد

۱.۲.۸.۳. ادای شهادت

آیات عظام مرحوم امام، اراکی، گلپایگانی، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، صافی گلپایگانی، بهجت، نوری همدانی:

جایز است.

آیات عظام تبریزی، خوئی، وحید خراسانی، سیستانی:

محلّ اشکال است مگر آنکه از ضرورات عرفیه بشمار آید. (۳)

۱- وحید خراسانی، الحاشیه من منهاج الصالحین ، ج۲، ص۳۰۹. تحریر الوسیله مرحوم امام، ج ۱، فی شروط الاعتکاف، الشرط السابع، ص۲۷۹ منهاج الصالحین خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج۱، الخاتمه فی الاعتکاف، الشرط السادس هدایه العباد صافی، ج۱، الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۲، الشرط السابع، استفتائات پیرامون اعتکاف، صافی س۶۵ ، ص۴۹ . هدایه العباد گلپایگانی، ج۱ ، شروط الاعتکاف، م ۱۴۰۳، الشرط السابع وسیله النجاه بهجت، شرائط صحه الاعتکاف، م ۱۱۹۴ ص۳۳۲ و استفتائات، ج۲، س۳۱۴۹ ، ص۴۴۵ الاحکام الواضحه ، فاضل لنکرانی، الاعتکاف، الشرط السادس، ص۲۶۹ زبده الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط السابع، ص۱۵۲ العروه الوثقی، تعلیقه مکارم، نوری همدانی، ج۲ ، کتاب الاعتکاف، الشرط الثامن

۲- منهاج الصالحین، خویی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج۱، الخاتمه فی الاعتکاف، الشرط السادس هدایه العباد، گلپایگانی، ج۱ الاعتکاف، م ۱۴۱۶ هدایه العباد، صافی گلپایگانی، ج۱، الاعتکاف، م۱۴۱۵، ص ۲۴۰ وسیله النجاه، بهجت، شرائط صحه الاعتکاف، م۱۲۰۶ ، ص۳۳۵ تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج۱، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م۱۲ الاحکام الواضحه، فاضل لنکرانی، الاعتکاف، الشرط السادس، ص۲۶۹ زبده الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، م۳ ، ص۱۵۳ العروه الوثقی، تعلیقه مکارم، نوری همدانی، ج۲، کتاب الاعتکاف، فی شرائط الاعتکاف، م۳۶ استفتائات جدید، مکارم ج۲، س ۴۹۰ ، صص۱۶۳ و۱۶۴.

۳- تحریر الوسیله، ج۱، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۹ ، ص۲۸۱ وسیله النجاه، بهجت، شرائط صحه الاعتکاف، م ۱۲۰۳ ، ص۳۳۴ هدایه العباد، گلپایگانی، ج۱ ، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۳ ، ص ۲۸۰ هدایه العباد، صافی گلپایگانی، ج۱،

شروط الاعتکـاف، م ۱۴۱۲، ص۲۳۹ الاحکـام الواضـحه، فاضل، الاعتکاف، الشـرط السادس، ص۲۶۹ زبـده الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۲ ، ص۱۵۲ العروه الوثقی، تعلیقه امام، مکارم، نوری همدانی، ج۲، شروط الاعتکاف، م ۳۰ هزار و یک مسـأله فقهی، ج۲ ، س ۲۸۳ ، ص۸۳ منهـاج الصالحین، خوئی، تبریزی، سیسـتانی، وحیـد، ج۱ الخاتمه فی الاعتکاف، الشـرط السادس. آیت الله تبریزی، استفتائات جدید، ج۲ ، س۶۳۷ ، ص۱۳۷

۲.۲.۸.۳. اداء دین

س: آیا معتکف برای اداء دین می تواند از مسجد خارج گردد یا باید وکیل بگیرد؟

آیت الله مکارم شیرازی: در صورتی که بتواند شخص دیگری را مأمور این کار کند اولویّت دارد.

آیت الله صافی گلپایگانی: بلی می تواند و در بعض موارد واجب است.

آیت الله بهجت: معلوم شد لزوم اقتصار بر ضرورت و لذا تا نائب گرفتن مقدور باشد نباید خارج شود.

آیت الله وحید خراسانی: وکیل بگیرد.

آیت الله شبیری زنجانی: با نبودن محذور باید وکیل بگیرد.(۱)

آیت الله خامنه ای: اگر محذوری ندارد وکیل بگیرد.

آیت الله سیستانی: اگر می تواند باید وکیل بگیرد.

آیت الله فاضل لنکرانی: می تواند خارج شود و واجب نیست حتماً وکیل بگیرد.

آیت الله حسینی شاهرودی: چنانچه وکیل گرفتن مشکل نباشد، وکیل بگیرد.

آیت الله نوری همدانی: چنانچه ضرورت

۱- استفتائات خصوصی کتبی توسط اداره پاسخ گویی به مسائل دینی آستان قدس رضوی، س ۱۱

داشته باشد، اشکال ندارد. (۱)

مسأله: آیات عظام خوئی، اراکی، گلپایگانی، مرحوم امام، مکارم شیرازی، سیستانی، تبریزی، فاضل لنکرانی ، بهجت، نوری همدانی: اگر بر معتکف خروج از محلّ اعتکاف واجب باشد مثل اداء دینی که بر عهده او واجب است یا انجام واجب دیگری که این اداء دین یا انجام واجب متوقف بر خروج است و لکن او خلاف وظیفه رفتار نموده و خارج نشود گنهکار است ولی اعتکافش باطل نمی شود.(۲)

۳.۲.۸.۳. نمازجماعت:

آیات عظام مرحوم امام سیستانی نوری همدانی:

خروج برای نماز جماعت مشکل است مگر در مکّه مکرّمه.

آیات عظام گلپایگانی صافی گلپایگانی:

خروج برای نماز جماعت مشکل است بلکه در خارج از محلّ اعتکاف نماز نخواند، اگرچه حکم خروجش برای حاجتی بوده است که به سبب آن خروج جایز بوده است، مگر در مکّه مکرّمه.

آیت الله فاضل لنکرانی: خروج محلّ اشکال است حتّی در مکّه.

آیت الله مکارم شیرازی: جائز نیست.

۱- استفتاء خصوصی کتبی

۲- العروه الوثقی، تعلیقه آیات عظام مرحوم امام، اراکی، گلپایگانی، مکارم، خویی، سیستانی، فاضل، نوری همدانی ، ج۲ کتاب الاعتکاف، فی شرائط الاعتکاف، م۳۴ هزار یک مسأله فقهی، ج۲ ، س ۲۸۳ ، ص۸۳ تنقیح مبانی العروه تبریزی، کتاب الصوم، شروط الاعتکاف، م۳۴ ص۲۵۸ استفتائات بهجت، ج۲ س ۳۱۵۰ ص ۴۴۵ و ۴۴۶

آیات عظام اراکی، خوئی: می تواند.

آیت الله تبریزی: معتکف نمی‌تواند برای نماز جماعت از محلّ اعتکاف خارج شود بلکه در خارج از محلّ اعتکاف نماز نخواند، مگر در مکّه مکرّمه. (۱)

آیت اللّه بهجت: فی الجمله می تواند.(۲)

۴.۲.۸.۳. تشییع جنازه و عیادت مریض:

آیات عظام اراکی، گلپایگانی، خوئی، تبریزی، وحید خراسانی، سیستانی، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، صافی گلپایگانی، بهجت: خروج معتکف برای تشییع جنازه یا عیادت مریض جائز است.

آیات عظام مرحوم امام، نوری همدانی:

در صورتی که میّت یا مریض یک نحو وابستگی به معتکف داشته باشد به طوری که شرکت در تشییع جنازه یا عیادت کردن از او، از ضرورت های عرفی حساب آید جایز است.(۳)

۱- تحریر الوسیله ج۱، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۹ ص۲۸۱ زبده الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۲ ص۱۵۲ هدایه العباد گلپایگانی، ج۱شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۳ ص۲۸۰ هدایه العباد صافی ج۱شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۲ ص۲۳۹ العروه الوثقی تعلیقه فاضل، مکارم، خویی، سیستانی، نوری همدانی، شرائط الاعتکاف، م ۳۰ منهاج الصالحین سیستانی، ج۱الخاتمه فی الاعتکاف، الشرط السادس ص۳۴۴ هزار و یک مسأله فقهی، ج۲ س۲۷۷ ص۸۲ تنقیح مبانی العروه تبریزی، شروط الاعتکاف، م۳۰ پاورقی۱ ص۲۵۴

۲- استفتائات، ج۲، ص۴۴۵.

۳- هدایه العباد، گلپایگانی، ج۱شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۳ . هدایه العباد، صافی، ج۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۲ . منهاج الصالحین، خوئی، سیستانی،تبریزی، وحید، ج۱، الخاتمه فی الاعتکاف، الشرط السادس. تعلیقه العروه الوثقی مکارم، نوری همدانی، ج۲، شروط الاعتکاف، م ۳۰ ، استفتائات جدید، مکارم، ج۲، ص۱۶۴. هزار و یک مسئله فقهی، ج۲، س۲۷۸، ص۸۲. وسیله النجاه، بهجت، شرائط صحه الاعتکاف، م ۱۲۰۳، ص۳۳۴ الاحکام الواضحه، فاضل ، الاعتکاف، الشرط السادس، ص۲۶۹ زبده الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۲، ص۱۵۲ تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج۱، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۹

۵.۲.۸.۳. نماز جمعه

چنانچه نماز جمعه در بیرون از محل اعتکاف برگزار شود:

آیات عظام گلپایگانی، صافی گلپایگانی، بهجت، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، سیستانی:

معتکف می تواند برای شرکت در نماز جمعه از محل اعتکاف خارج گردد ولی خروج او باید به مقدار لازم باشد.(۱)

آیت الله شبیری زنجانی:

اگر عرفاً و یا شرعاً ضرورتی نباشد، به احتیاط واجب نمی تواند خارج شود.(۲)

آیت الله تبریزی:

معتکف نمی تواند برای شرکت در نماز جمعه از محل اعتکاف خارج گردد.(۳)

آیت الله نوری همدانی:

نمی تواند مگر اینکه حضورش ضرورت داشته باشد.(۴)

۱- . هدایه العباد گلپایگانی ج۱، الاعتکاف، م۱۴۱۳ هدایه العباد، صافی، ج۱، الاعتکاف، م۱۴۱۲ وسیله النجاه، بهجت، شرائط صحه الاعتکاف، م۱۲۰۳، ص۳۳۴ استفتائات، بهجت، ج۲، ص۴۴۵. الاحکام الواضحه، فاضل، الاعتکاف، الشرط السادس، ص۲۶۹ جامع المسائل، ج۱، ص۱۶۰ تعلیقه العروه، الوثقی سیستانی، مکارم ، ج۲ ، کتاب الاعتکاف، شرائط الصحه، م۳۰ اعتکاف عبادتی کامل، ص۸۴.
۲- استفتائات خصوصی کتبی توسط اداره پاسخ گویی به مسائل دینی آستان قدس رضوی، س ۳
۳- استفتائات جدید، ج۲ ، س۶۳۶، ص۱۳۷ و تنقیح مبانی العروه تبریزی، کتاب الصوم، شروط الاعتکاف، م۳۰ ، پاورقی۱، صص۲۵۳و۲۵۴
۴- هزار یک مسأله فقهی، ج۲ ، س۲۸۶، صص ۸۳ و ۸۴

۶.۲.۸.۳. استقبال و تودیع مؤمن

آیات عظام خویی و وحید و سیستانی:

اشکال دارد.(۱)

آیت اللّه تبریزی:

جایز نیست.(۲)

آیات عظام گلپایگانی و صافی و بهجت:

جایز است.(۳)

۷.۲.۸.۳. خروج برای وضو و غسل مستحبّی

س: آیا در هنگام اعتکاف برای غسل های مستحبّی مثل غسل عمل امّ داوود یا غسل جمعه یا وضوء مستحبّی می تواند از مسجد خارج بشود؟

آیت الله فاضل لنکرانی:

مانعی ندارد.

آیت الله صافی گلپایگانی:

بلی می تواند.

آیت الله وحید خراسانی:

خیر.

آیت الله بهجت:

می تواند با اقتصار بر أقلّ.

آیت الله شبیری زنجانی:

در فرض ضرورت شرعی و عرفی می تواند از مسجد خارج شود.

۱- خویی و وحید، منهاج الصالحین، ج۲، ص۳۰۹؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج۱، ص۳۳۴.

۲- استفتائات جدید، ج۲، س۶۵۸.

۳- گلپایگانی، هدایه العباد، ج۱ ، م۱۴۱۳؛ صافی، هدایه العباد، ج۱، م۱۴۱۲ بهجت، وسیله النجاه، ص۳۳۵.

آیت الله مکارم شیرازی:

برای وضو و غسل مستحبی و مانند آن اشکالی ندارد.(۱)و(۲)

آیت الله تبریزی:

خارج شدن برای وضو و غسل مستحبی و مسواک زدن جایز نیست.(۳)

سوال: خارج شدن از محلّ اعتکاف برای وضوی نماز مستحبّی (که وضو شرط صحّت آن است) یا قرائت قرآن (که وضو شرط کمال آن است) چه حکمی دارد؟

آیت الله خامنه ای:

اگر امکان وضو گرفتن در داخل مسجد نباشد، مانع ندارد لکن خروج به مقدار ضرورت و نیاز باشد.

آیت الله مکارم شیرازی:

در صورتی که امکان وضو گرفتن در مسجد نباشد، مانعی ندارد.

آیت الله حسینی شاهرودی:

چنانچه در مسجد ممکن نباشد، می‌تواند برای وضو گرفتن بیرون رود.

آیت الله فاضل لنکرانی:

خروج از مسجد برای وضوگرفتن چه وضو مستحب باشد و چه واجب، در صورتی که در مسجد امکان وضو گرفتن نباشد، مانعی ندارد و

۱- .استفتائات خصوصی کتبی توسط اداره پاسخ گویی به مسائل دینی آستان قدس رضوی، س۳

۲- استفتائات جدید، مکارم شیرازی، ج۲ ، س۴۹۶ ، ص۱۶۵

۳- استفتائات جدید، ج، ۲س ۶۳۶ ، ص۱۳۷و استفتائات جدید، ج، ۱س ۷۲۸، ص ۱۵۲

سیره متشرّعه بر این بوده است.

آیت الله بهجت:

خارج شدن برای وضوی مستحبّی جایز است.

آیت الله سیستانی:

اشکال دارد.(۱)

سوال: در صورتی که شرایط برای وضو گرفتن در خود مسجد فراهم باشد، آیا معتکف می تواند به خارج از مسجد برای وضو گرفتن برود؟

(مراجع عظام) : در فرض مرقوم نمی‌تواند.(۲)

۸.۲.۸.۳. شرکت در درس

س: آیا معتکف برای شرکت در دروس دبیرستان یا دانشگاه یا حوزه می تواند از محلّ اعتکاف خارج گردد؟

آیت الله خامنه ای: در غیر موارد ضرورت عرفی نمی تواند و در مواردی که ضرورت عرفی دارد، خروج نباید به حدّی باشد که صورت اعتکاف محو شود.

آیت الله مکارم شیرازی:

جایز نیست مگر اینکه ضرورت مهمّی داشته باشد.

آیت الله صافی گلپایگانی:

نمی تواند.

آیت الله وحید خراسانی:

نمی تواند مگر ضرورت عرفیّه باشد.

۱- استفتاء خصوصی کتبی

۲- استفتاء خصوصی کتبی

آیت الله فاضل لنکرانی:

خیر.

آیت الله شبیری زنجانی:

معیار در جواز خروج، ضرورت شرعی و یا عرفی است و تعیین مصداق ضرورت عرفی از شأن فقیه خارج است و بر فرض تعیین، برای مقلّد حجّت نیست.(۱)

آیت الله حسینی شاهرودی:

در غیر موارد ضروری موجب بطلان است.(۲)

سوال: آیا برای معتکف جایز است خروج از مسجد برای شرکت در درسهای حوزه؟ (۳)

آیت الله اراکی:

بعید نیست شرکت در درس از موارد حاجت عرفیه و ضرورت عرفیه باشد و خروج برای آن به مقدار ضرورت، جائز است.

آیت اللّه بهجت:

اشکال ندارد؛ ولی به حدی نرسد که صورت اعتکاف محو شود.

آیات عظام تبریزی، نوری همدانی:

جایز نیست.

۱- استفتائات خصوصی کتبی توسط اداره پاسخ گویی به مسائل دینی آستان قدس رضوی، س۸ ، جامع الاحکام، ج۱، س۵۱۵، ص۱۴۴، پاسخ به سیصد مسأله موجود در سایت آیت الله صافی

۲- آیت الله حسینی شاهرودی: استفتاء خصوصی کتبی

۳- آیت الله اراکی: استفتائات، اعتکاف، س ۲، ص۵۹، آیت اللّه بهجت، استفتائات، ج۲، ص۴۴۵. هزار و یک مسأله فقهی، نوری همدانی، ج۲، س ۲۷۶، ص۸۲ و استفتائات جدید تبریزی، ج۲ ، س ۶۴۵، ص۱۳۸.

۹.۲.۸.۳. شرکت در امتحان

(۱) آیت اللّه مکارم:

شرکت در امتحان درصورت ضرورت اشکال ندارد؛ ولی در اولین فرصت به محل اعتکاف بازگردد.

آیت اللّه وحید:

خروج از محل اعتکاف برای امتحان مهم، ضرورت عرفیه به حساب آمده و مانعی ندارد.

آیت الله اراکی:

در صورتی که وقت امتحان منحصر باشد و وقت دیگری نداشته باشد خروج مانعی ندارد به شرط آنکه اقتصار کند به اقلّ مسافت، و اقرب طرق ، و اقلّ ازمنهٔ امکان، به طوری که بیش از مقدار ضرورت ، خارج مسجد مکث نکند و زیر سقف ننشیند و راه نرود حتی الامکان و پس از قضای ضرورت فوراً برگردد.

س: آیا معتکف برای شرکت در امتحانات دبیرستان یا دانشگاه یا حوزه می تواند از محل اعتکاف خارج شود؟

آیت الله سیستانی:

چنانچه ضرورت عرفی باشد می تواند ولی نباید مدّت خروجش طولانی گردد، به گونه ای که صورت اعتکاف از بین برود

۱- اعتکاف عبادتی کامل، ص۱۱۶تا۱۲۰. استفتائات آیت الله وحید، موجود در سایت معظم له به نشانی:-www.vahid khorasani.i، آیت الله اراکی: استفتائات، اعتکاف، س۳ ص ۵۹. آیت الله سیستانی: استفتاء خصوصی کتبی، تذکر: معظّم‌له در تعیین حدود عرفی مقدار خروج فرموده‌اند: خروج برای حدود یک ساعت برای ضرورت عرفی اشکال ندارد و بیش از آن محل اشکال می‌باشد و چنانچه زمان خروج بسیار طولانی گردد که صورت اعتکاف به هم بخورد، اعتکاف باطل می‌شود.

پرسش: الف. آیا معتکف می تواند برای شرکت در جلسه امتحان (به مدّت طولانی یا کوتاه) از مسجد خارج شود؟

ب. در صورت جواز تا چه مقدار می تواند در جلسه امتحان بماند؟

آیت الله صافی:

جواز در صورتی که زمان کوتاه باشد بعید نیست.

آیت الله مکارم:

الف و ب. در مورد امتحانات سرنوشت ساز مجاز است، البته به طوری که صورت اعتکاف به هم نخورد، مثلاً حدود یکی دو ساعت و بیشتر نباشد.

آیت الله سیستانی:

الف وب. اگر امتحان ضروری باشد و به مقدار یک ساعت باشد اشکال ندارد ولی بیشتر از آن به احتیاط واجب جایز نیست.

آیت الله شبیری زنجانی:

الف و ب. اگر شرکت در جلسه امتحان برایش لازم و ضروری است، می‌تواند از مسجد خارج شود ولی در صورتی که توقّفش بیرون مسجد زیاد طول بکشد به حدّی که صورت اعتکاف به هم بخورد، اعتکاف خود به خود باطل می‌شود.

آیت الله وحید:

الف.خروج از محل اعتکاف برای امتحانات مهم (مثل امتحان پایان ترم) ضرورت عرفیه به حساب می‌آید و مانعی ندارد.

ب.به مقداری که ضرورت دارد اکتفاء نماید و

نباید بیشتر از زمانی که برای انجام امتحان لازم است خارج مسجد بماند و بنابر احتیاط واجب از نزدیکترین راه به مسجد برگردد و در بیرون مسجد ننشیند و اگر اضطرار به نشستن پیدا کرد در صورت امکان در سایه ننشیند.؟

سوال: خروج از اعتکاف جهت کار اداری از ساعت هشت صبح الی دو عصر یا جهت شرکت در امتحاناتی که چند ساعت طول می کشد و امثال آن چه صورت دارد؟(۱)

آیت الله خامنه ای:

خروج از مسجد در حال اعتکاف، اگر ضرورت شرعی یا عقلی یا عرفی در بین نباشد جایز نیست.

آیت الله فاضل لنکرانی:

جایز نیست.

آیت الله سیستانی:

اعتکاف صحیح نیست.

آیت الله بهجت:

از حدود اعتکاف خارج است و فقط در حال اضطرار جایز است بعضی از امور.

آیت الله صافی گلپایگانی:

جایز نیست.

آیت الله مکارم شیرازی:

جایز نیست جز در موارد ضرورت و به مقدار ضرورت.

آیت الله تبریزی:

با خروج از محل اعتکاف، اعتکاف باطل می شود.

۱- مسائل جدید، ج۵، ص۱۳۹

۱۰.۲.۸.۳. وسایل مورد احتیاج

سوال: خروج معتکف از مسجد برای آوردن وسایل مورد احتیاجش چه حکمی دارد، در فرضی که می تواند فرد غیر معتکفی را برای آوردن آن وسایل مأمور نماید ؟(۱)

آیت الله خامنه ای:

اگر مأمور کردن دیگران محذوری ندارد، خارج نشود.

آیت الله مکارم شیرازی:

در فرض سؤال جایز نیست.

آیت الله صافی گلپایگانی:

اگر ارجاع به غیر به طور متعارف ممکن باشد خود معتکف خارج نشود.

آیت الله وحید خراسانی:

نمی تواند.

آیت الله بهجت:

معلوم شد لزوم اقتصار بر مقدار ضرورت، لذا تا نائب گرفتن مقدور باشد نباید خارج شود.

آیت الله فاضل لنکرانی:

جایز نیست.

آیت الله شبیری زنجانی:

اگر محذوری در امر دیگری نباشد خروج از مسجد جائز نیست.

آیت الله سیستانی:

در صورت امکان توسّل به غیر، خودش نمی تواند برای آوردن وسایل از مسجد خارج شود.

۱- استفتائات خصوصی کتبی توسط اداره پاسخ گویی به مسائل دینی آستان قدس رضوی، س۱۰، آیت الله حسینی شاهرودی: استفتاء خصوصی کتبی.

آیت الله حسینی شاهرودی:

در فرض مذکور خارج نشود.

سؤال: خروج معتکف از مسجد برای تهیه غذا و شستن لباس ها و ظروف خود چه حکمی دارد و اگر شخص غیر معتکفی این کارها را برای او بکند چطور؟(۱)

آیت الله نوری همدانی:

اگر ضرورت ندارد و فردی هست که این کارها را انجام دهد جایز نیست.

آیت الله تبریزی:

چنانچه بتواند کسی را برای این کارها بگمارد، خودش نمی تواند از مسجد خارج شود و آنها را انجام دهد ، و در غیر این صورت ، به مقدار ضرورت می تواند از مسجد خارج شود و بعد از انجام کار به مسجد برگردد.

آیت الله صافی گلپایگانی:

خروج برای ضرورات عرفی و شرعی مانعی ندارد.

آیت اللّه مکارم:

تهیهٔ غذا و شستن ظرف ها اگر ضرورت ندارد و فردی هست که این کارها را انجام دهد، جایز نیست.

حکم خروج بعضی از اعضای بدن از مسجد در حال اعتکاف:

مسأله: آیات عظام مرحوم امام، خوئی، اراکی،

۱- هزار و یک مسأله فقهی، ج۲، س ۲۷۹، ص۸۲، آیت اللّه مکارم: استفتائات جدید، ج۲، سؤال۲۷۹. آیت الله تبریزی، استفتائات جدید، ج۲، س ۶۵۹، ص۱۳۸، آیت الله صافی گلپایگانی، استفتائات پیرامون اعتکاف، س ۶۰ ، صص۴۴و۴۵

گلپایگانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی، فاضل لنکرانی، سیستانی:

خروج بعضی از اجزاء بدن معتکف مانند دست یا سر و مانند اینها از مسجد اشکال ندارد.(۱)

۱- زبده الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، الشرط السابع، ص۱۵۲. تعلیقه العروه الوثقی، آیات عظام مرحوم امام، گلپایگانی، فاضل، مکارم، سیستانی، خویی، نوری همدانی، ج۲، فی شرائط الاعتکاف، الشرط الثامن، ص۷۹.

فصل چهارم: مسائل شروط اعتکاف

اشاره

۱.۴. ارتداد

اگر معتکف در اثنای اعتکاف مرتد شود، اعتکافش باطل است، هرچند توبه کند؛ حکم بطلان اعتکاف در روز بنابر فتوی و در شب، بنابر احتیاط واجب می‌باشد (صاحب عروه)(۱)

مرحوم امام و آیات عظام خویی، گلپایگانی، مکارم، نوری همدانی:

اظهر و اقوی بین شب و روز در این مسئله تفاوتی نیست.

أیت الله مکارم در ادامه می فرمایند:

برای اینکه اعتکاف عبادتی شبانه روزی است و عبادت از کافر صحیح نیست.

آیات عظام سیستانی، فاضل

مانند نظر مرحوم صاحب عروه می‌باشد.(۲)

آیت اللّه تبریزی:

اعتکافش باطل است.(۳)

۲.۴. عدول از نیت

عدول از نیت اعتکاف جایز نیست؛ هرچند هر دو مستحب یا واجب باشد. همچنین تغییر نیت اعتکافی که به نیابت از سوی فلان میّت صورت گرفته، به میّت دیگر یا به انسان زنده جایز نیست؛ همان گونه که تغییر اعتکاف به نیابت از دیگری به اعتکاف برای خویشتن یا بالعکس جایز نمی باشد. (مراجع عظام)(۴)

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۷۹، کتاب الاعتکاف، شروط الاعتکاف، مساله۱.

۲- تعلیقه العروه الوثقی، ج۲ ، فی شروط الاعتکاف، م۱

۳- استفتائات جدید، ج۱، ص۱۵۵، س۷۴۸.

۴- العروه الوثقی، ج۲، ص۷۹ م۲؛ استفتائات جدید، ص۱۵۵، س۷۴۹.

آیت اللّه مکارم:

بنابراین کسـی که دو اعتکاف براثر نـذر و قسم بر او واجب شـده و اکنون به نیت انجام اعتکاف نـذری معتکف گردیده، نمی توانـد نیت خود را به اعتکـاف دیگر تغییر دهـد؛ همان گونه که تغییر اعتکاف استیجاری به اعتکاف برای خویشـتن یا بالعکس جایز نمی باشد.(۱)

۳.۴. نیابت از اکثر

در یک اعتکاف، نیابت از چند نفر جایز نیست. آری به عنوان اهدای ثواب اشکالی ندارد. بنابراین صحیح است ثواب اعتکاف را به تعدادی از افراد زنده یا عدّه ای از اموات یا تعدادی از زنده ها و مردگان اهدا کند (مراجع عظام).(۲)

۴.۴. نوع روزهٔ اعتکاف

روزه لازم نیست مخصوص اعتکـاف باشـد، بلکه بـا هر روزه ای اعتکـاف تحقّق می یابـد. بنابراین جایز است اعتکاف با روزهٔ استیجاری یا روزهٔ واجب به جهت نـذر و ماننـد آن حتّی اگر نذر اعتکاف کرده باشد که بدین سـبب اعتکاف واجب گردیده، می توانـد روزهٔ استیجاری بگیرد؛ (۱) زیرا بر معتکف، روزه واجب است؛ خواه برای اعتکـاف باشـد یـا برای غیراعتکاف. بلکه حتّی در نذر اعتکاف می تواند روزهٔ مستحبی بگیرد که

۱- اعتکاف عبادتی کامل، ص۷۳، م۱۵

۲- العروه الوثقی، ج۲ ، ص۷۹ ، م۳

قطع آن جایز است. پس اگر روزه را قطع نکرد، اعتکافش تمام است و اگر روزه را قطع کرد، اعتکاف نیز قطع شده و باید از اول شروع کند (مشهور).(۱)

مشهور عبارتند از: مرحوم امام و آیات عظام خامنه‌ای، اراکی، گلپایگانی، صافی، خوئی، تبریزی، سیستانی، نوری همدانی

(۱) آیت الله اراکی: اگر نذر مطلق باشد، اما در نذر معین نمی تواند روزه استیجاری بگیرد.

آیت الله بهجت: احتیاط مستحب آن است که هرگاه اعتکاف از غیر باشد، روزه از طرف کسی باشد که اعتکاف از طرف اوست.(۲)

آیت الله فاضل لنکرانی: روزه برای دیگری خواه استیجاری باشد یا توسط ولی گرفته شود یا تبرعی باشد، اگر اعتکاف برای همان کسی که برایش روزه می گیرد نیست، بنابر احتیاط واجب کفایت نمی کند، چه اعتکاف را برای خودش نیت کند یا برای شخص دیگری، امّا اگر روزه نیز به نیابت کسی باشد که اعتکاف به نیابت او است اشکال ندارد.(۳)

آیت الله مکارم شیرازی: هر نوع روزه ای کفایت می کند ولی روزه استیجاری بنابر احتیاط واجب کافی نیست.(۴)

۱- العروه الوثقی، ج۲ ، ص۷۹ ، م۴؛ حواشی العروه الوثقی؛ تبریزی، استفتائات جدید، ج۱، ص۱۵۵؛ صافی، جواب به سیصد مسأله، ج۱، موجود در سایت؛ رهبری، مجموعه استفتائات موجود در سایت.

۲- بهجت، وسیله النجاه ، ج۱ ، ص ۲۳۱، م۱۱۹۰، شرایط صحت اعتکاف، شرط سوم

۳- تعلیقه ایشان بر عروه الوثقی

۴- اعتکاف عبادتی کامل، ص۷۴ ، م۱۹؛ مکارم، استفتائات، ج۲ ، ص۱۶۲، س۴۸۱.

۵.۴. قطع اعتکاف

قطع کردن اعتکاف مستحبی در دو روز اول جایز است؛ ولی با تمام شدن دو روز اول، روز سوم واجب می شود(۱) و اعتکاف نذری اگر نذر معیّن باشد، قطع آن جایز نیست؛ و گرنه جایز می باشد (مراجع عظام).(۲)

۶.۴. نذر اعتکاف

۱.۶.۴. قصد روزهٔ دیگر در نذر اعتکاف معین

هرگاه نـذر کند که در روزهای معیّنی (مثلاً سه روز اول ماه شـعبان) معتکف شود و روزهٔ نذری یا روزهٔ استیجاری نیز بر عهده داشـته باشـد، می توانـد چنین روزه هایی را به هنگام اعتکاف نـذری به جا آورد، تا هم نـذر اعتکاف را انجام داده باشد و هم روزه های واجب را. البته اگر به هنگام نـذرِ اعتکاف، قصـدش این باشـد که روزهٔ مخصوص اعتکاف بگیرد، نمی توانـد قصـد روزهٔ دیگری کند(۱) (مشهور).(۳)

(۱) آیت اللّه گلپایگانی:

در فرض اخیر چنانچه معتکف قصد روزهٔ نذری یا روزهٔ استیجاری کرده بعید نیست که برای اعتکافش مجزی باشد، هر چند به خاطر شکستن نذرش، یعنی ترک روزه به جهت اعتکاف، گناهکار باشد.(۴)

۱- تـذکّر: حکم کسـی که در ضـمن نیّت اعتکاف شـرط نموده که بتواند اعتکاف را حتّی در روز سوم رها نماید بعداً خواهد آمد.

۲- العروه الوثقی، ج۲، ص۷۹، م۵

۳- العروه الوثقی، ج۲، ص۷۹، م۶

۴- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۶.

مرحوم امام و آیت اللّه بهجت:

اگر اعتکاف در روزهای معینی را نـذر کنـد و روزهٔ نذری هم داشـته باشد، جایز است برای وفای به هر دو نذر، روزهٔ نذری را در اعتکاف نـذری بگیرد، و اعتکاف نذری یا استیجاری در ماه رمضان نیز صـحیح است (امام: اگر نذر یا استیجار انصـراف از ماه مبارک رمضان نداشته باشد.)(۱)

درمسأله چهارم، فتاوای بعضی دیگر از مراجع دراین خصوص گذشت؛ مثل آیت الله اراکی که فرمودند در نذر معین اعتکاف، نمی توان روزه استیجاری گرفت یا آیت الله فاضل که احتیاط واجب داشتند.

پرسـش:اگر نذر کند درایام معیّنی معتکف شود و در اعتکاف روزه هم بگیرد، آیا می تواند روزهٔ واجب به نذر دیگر یا اجاره را بگیرد؟

آیت الله تبریزی:

مانعی ندارد.(۲)

۲.۶.۴. نذر کمتر از سه روز

چنانچه نـذر کنـد یک یا دو روز معتکف شود نه بیشتر، نـذرش باطل است؛(۱) ولی اگر قیـد « نه بیشتر» را ذکر نکنـد، نذرش صحیح است و باید آن را تا سه روز کامل کند (مشهور).(۳)

۱- روح الله خمینی، تحریر الوسیله ج۱ ص۳۰۵، کتـاب الصوم، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی شـروطه، الثالث. وسـیله النجاه، شرایط صحّت اعتکاف، شرط الثالث.

۲- استفتائات جدید، ج۱، ص۱۵۵، س۷۵۳.

۳- العروه الوثقی، ج۲، ص۷۹، م۷.

(۱) آیات عظام خویی، سیستانی:

این درصورتی است که قصد اعتکاف اصطلاحی و معهود را داشته باشد؛ و گرنه اگر معنای لغوی اعتکاف را قصد کرده، صحیح است.

آیت اللّه بهجت:

چنانچه نذر کند یک یا دو روز معتکف شود نه بیشتر، و قصدش اعتکاف به معنای لغوی آن نباشد، بلکه قصدش اعتکاف در اصطلاح متشرّعه باشد، نذرش باطل است. ولی اگر قید عدم زیادی را ذکر نکرده باشد، اعتکافش صحیح است و واجب است آن را تا سه روز کامل کند.(۱)

تذکّر: در ذیل شرط پنجم (شرط زمانی اعتکاف)، به این مسأله نیز اشاره شده است.

۳.۶.۴. مصادف شدن روز سوم اعتکاف با عید

اگر نذر کند سه روز معیّن یا بیشتر معتکف گردد، مثل اینکه نذر کند روز ۲۸ و ۲۹ و ۳۰ ماه مبارک رمضان را معتکف شود، سپس روز سوم مصادف با عید فطر گردد، مثل اینکه ماه رمضان در فرض مثال فوق، ۲۹ روز شود،(۱) چنین نذری از اصل باطل است و قضا هم ندارد؛ زیرا نذر از ابتدا منعقد نشده است؛ هرچند قضای آن مطابق احتیاط است (مشهور).(۲)

۱- وسیله النجاه، ج ۱ ص ۳۳۳، م ۱۱۹۸.

۲- العروه الوثقی، ج ۲، ص ۸۰، م ۸.

(۱) امام خمینی:

و همچنین اگر اعتکافِ چهار روز یا بیشتر را نذر کند و روز چهارم مثلاً مصادف با عید گردد، در اینجا نذرش باطل است؛ هر چند احتیاط آن است که ماسوای روز عید را از روزهای قبل از عید، بلکه حتی روز یا روزهای بعد از عید را هم معتکف شود، به خصوص اگر تعداد روزها سه روز یا بیشتر باشد. و اگر بازگشت نذرش به دو اعتکاف باشد و اتّفاقاً روز سوم عید گردد، واجب است بعد از روز عید معتکف گردد و اگر روز چهارم عید گردد، واجب است قبلش معتکف باشد.(۱)

آیت اللّه تبریزی:

پرسش: کسی نذر کرده ده روز آخر ماه مبارک رمضان را اعتکاف کند. اتفاقاً روز دهم عید فطر اعلام شده است. آیا قضای آن دوباره لازم می آید یا خیر؟

پاسخ: قضای آن روز لازم نیست.(۲)

پرسش: اگر سه روز یا بیشتر از سه روز معیّن را برای اعتکاف نذر کند و ناگهان روز سوم با عید تلاقی کند، اعتکافش چه حکمی دارد؟

پاسخ: نذرش باطل است.(۳)

۴.۶.۴. معلّق کردن نذر اعتکاف

اگر کسی نذر کند روزِ آمدن زید معتکف شود، نذرش باطل می باشد؛(۱) مگر بداند(۲) آمدن زید قبل از طلوع فجر است. و اگر نذر کند روز دوم

۱- حاشیه العروه الوثقی، ج۲، ص ۸۰.

۲- استفتائات جدید، ج۲ ، ص ۱۴۱، س۶۶۸.

۳- استفتائات جدید، ج۱، ص ۱۵۶، سؤال ۷۵۴.

آمدن زید معتکف شود، نذرش صحیح است و واجب است دو روز دیگر هم ضمیمه نماید (صاحب عروه).(۱)

(۱) امام خمینی:

بنابر احتیاط، باطل است که این، نشئت گرفته از صحت اعتکاف سه روز تلفیقی است. و احتیاط این است که اگر کسی این گونه نذر کرد، روزی که احتمال دارد از باب مقدمه روزه بگیرد و از زمان آمدن معتکف بشود، پس اگر در بین روز آمد، رجاءً معتکف بشود و سه روز را تلفیقاً کامل نماید.(۲)

آیت اللّه خویی:

نذر صحیح می باشد و واجب است از طلوع فجر معتکف بشود، اگر می داند زید در اثنای روز می آید؛ و الا از زمان آمدن زید معتکف بشود و سه روز دیگر به آن ضمیمه کند. البته درهمین صورت (نمی داند زید چه موقع می آید)، اگر قصدش اعتکاف از طلوع فجر باشد، نذرش باطل است.(۳)

(۲) آیت اللّه گلپایگانی:

یا خبرگرفتن برایش ممکن باشد که دراین صورت، واجب می شود و اگر نذر کرد از زمان آمدن زید معتکف شود و آن روز هم روزه بود، صحیح است و واجب است که سه روز دیگر را ضمیمه نماید، چون اعتکافِ تلفیقی اشکال دارد.(۴)

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۰. م۹

۲- حاشیه العروه الوثقی، ج۲، ص۸۰.

۳- حاشیه العروه الوثقی، ج۲، ص۸۰.

۴- حاشیه العروه الوثقی، ج۲، ص۸۰.

آیت الله سیستانی:

همچنین است حکم بنـابر احتیـاط واجب اگر خبرگرفتن برایش ممکن باشـد و در این صورت وفـای به نـذر (هر چنـد به طریق احتیاط) لازم است.(۱)

آیت اللّه مکارم:

هرگاه نذرکنـد که روز بازگشت (مثلًا) پـدرش از مکه معتکف شود، چنانچه امکان داشـته باشـد در آن روز احتیاط کند و از طلوع فجر اعتکاف ببندد، نذرش صحیح است. همچنین اگر یقین داشته باشد که مسافرش قبل از طلوع فجر (اذان صبح) باز می گردد. و اگر نـذر کنـد روز پس از ورود مسـافرش معتکف شود، بـدون شـک نـذرش صـحیح است و بایـد تا سه روز درحال اعتکاف باشد.(۲)

آیت اللّه تبریزی:

اگر کسـی نـذر کند روز ورود زید را معتکف شود، نذر او صـحیح است و باید روزهایی را که احتمال ورود زید را می دهد، معتکف شود. و در روزی که زید آمد، باید اعتکاف آن روز را تمام کند و دو روز دیگر به آن ضمیمه کند.(۳)

۵.۶.۴. نذر اعتکاف بدون شب

اگر کسی نذر کند که روزها را معتکف شود، ولی شب ها را نباشد، نذرش منعقد نمی شود (مراجع عظام).(۴)

۱- تعلیقه العروه الوثقی، ج۲، اعتکاف م۷.

۲- اعتکاف عبادتی کامل، ص۷۷، م۲۷؛ مکارم، حاشیهٔ العروه الوثقی ، ج۲، ص۸۶.

۳- استفتائات جدید، ج۱، ص۱۵۶، س۷۵۵.

۴- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۰، م۱۰.

۶.۶.۴. اعتکاف شب اول در نذر

چنانچه نـذر کنـد سه روز یا بیشتر معتکف شود، لازم نیست شب اول هم درحال اعتکاف باشـد؛(۱) امّا اگر نـذر کند یک ماه معتکف شود، شب اول که جزء ماه محسوب می شود نیز باید درحال اعتکاف باشد(۲) (مشهور).(۱)

(۱) آیت اللّه خویی:

داخل بودن شب اول، تابع قصـد ناذر می باشـد و اگر نذرش مطلق بوده، بعید نیست که داخل نباشد؛ هر چند احتیاط مسـتحب داخل نمودن شب اول است.(۲)

(۲) آیت اللّه مکارم:

این زمانی است که شخص نذرش منصرف به روزهای ماه نباشد؛ بلکه نذر منصرف به خود ماه باشد.(۳)

آیت الله سیستانی:

مگر زمانی که مقصود وی در نذرسی روز باشد نه زمان واقع شده بین دو هلال ماه.(۴)

پرسش:اگر کسی اعتکاف یک ماه را نذر کند، آیا شب اول هم جزء همان ماه است؟

آیت الله تبریزی:

شب اول هم جزء همان ماه است.(۵)

آیت الله بهجت:

بلی، شب اول ماه، جزء ماه است.(۶)

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۸، م۱۱

۲- حاشیه ایشان بر العروه الوثقی، ج۲، ص ۸۰.

۳- حاشیه العروه الوثقی.

۴- تعلیقه العروه الوثقی، ج۲ ، اعتکاف ، م۱۱

۵- استفتائات جدید، ج۱، ص۱۵۶، س۷۵۶

۶- استفتائات، ج۲، ص۴۴۸، س۳۱۵۸

۷.۶.۴. نذر یک ماههٔ اعتکاف

اگر کسی نـذر کنـد که یک ماه معتکف شود، می تواند از اول ماه تا آخر ماه معتکف شود؛(۱)هر چند ماه ۲۹روزه باشد؛ امّا اگر مرادش مقدار یک ماه بوده است، واجب است ۳۰ روز باشد (مشهور).(۱)

(۱) امام خمینی و آیت الله فاضل

احتیاط آن است که یک روز دیگر را هم ضمیمه کند.(۲)

آیت اللّه بهجت

احتیاط مستحب اضافه کردن یک روز دیگر می باشد.(۳)

آیت اللّه خویی:

واجب اسـت کـه یـک روز دیگر را هم اضـافه کنـد؛ بنـابر واجب بـودن روز سـوم اعتکـاف، اگر دو روز قبـل را کامـل کرده است.(۴)

پرسش: اگر اعتکاف یک ماه را نذر کند و ماه ناقص باشد، تکلیف او ساقط می شود یا نه؟

آیت الله تبریزی:

ساقط می شود.(۵)

پرسش:کسی نذر کند یک ماه را اعتکاف نماید و ماه ناقص باشد، آیا باید روز سی ام را هم بگیرد یا نه؟

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص ۸۰، م۱۲

۲- حاشیه العروه الوثقی، ج۲، ص ۸۰.

۳- بهجت، وسیله النجاه، ج۱، ص۳۳۳، مسئلهٔ۱۱۹۹

۴- حاشیه العروه الوثقی، ج۲، ص ۸۰.

۵- استفتائات جدید، ج۱ ،ص۱۵۶ ، س۷۵۷

آیت الله بهجت:

با تمام شدن ماه، وظیفه تمام می شود و اعتکاف روز سی ام از آخر واجب نیست.(۱)

۸.۶.۴. متوالی بودن اعتکاف در نذر یک ماهه

اگر اعتکاف یک ماه را نـذر کند، واجب است پشت سرهم بیاورد. و امّا اگر به مقدار یک ماه را نذر کرده باشد، می تواند به صورت متفرقه، سه روز سه روز آن را به جا آورد. بلکه بعیـد نیست تفریق روز به روز نیز جایز باشـد،(۱)به گونه ای که به هر روز اعتکـاف نـذری اش، دو روز دیگر اضـافه نمایـد. و این یک قاعـدهٔ کلّی است در تمام مواردی که از اعتکاف چنـدروزه، تتابع و پی درپی بودن استفاده نشود (مشهور).(۲)

(۱) آیت اللّه گلپایگانی:

یـا دو روز دو روز که به هر دو روزی، یـک روز دیگر اضافه کنـد. بنابراین جایز است تفریق به هرنحو ممکن به شرط رعایت اعتکاف روز سوم، هر سه روز.(۳)

آیت اللّه خویی:

این مبتنی بر یکی از دو امر است: یا بنابر اعتبار قصـد در وفای به نـذر و یا در منـذور خصوصـیتی باشـد که آن خصوصـیت در روز اول است، نه دو روز بعدش.

۱- استفتائات، ج ۲ ، ص۴۴۸ ، س۳۱۵۹.

۲- العروه الوثقی، ج۲، ص ۸۱ ، م۱۳.

۳- حاشیهٔ العروه الوثقی ، ج۲، ص ۸۱.

آیت اللّه سیستانی:

تفریق ذکرشده در صورت مسأله و مانند آن تحقّق پیدا نمی کند؛ مگر برای متعلّق نذر خصوصیتی باشد که بر غیر روز اول مثلاًـ منطبق نمی شود، از باب مثال، خود اعتکاف را نذر کرده به گونه ای که روزه اش نیز برای اعتکاف باشد، پس روز اول به همین عنوان روزه می گیرد و دو روز دیگر را به عنوان روزهٔ استیجاری یا مانند آن روزه می گیرد. و اگر چنین تصور نکنیم، به ناچار متعلق نذر بر تمام سه روز منطبق می شود.(۱)

آیت اللّه فاضل:

به اینکه یک روز اعتکافش، از نذرش باشد و دو روز دیگر مستحبی، یا واجب بدون نذر به آن اضافه کند. لکن احوط، ترک این تفریق است و بر فرض جواز تفریق روز به روز، تفریق دو روز دو روز نیز باید جایز باشد.(۲)

آیت اللّه مکارم:

مسأله اول: هرگاه نذر کند که یک ماه معتکف شود، واجب است یک ماه پشت سرهم معتکف شود. امّا اگر نذر کند که قسمتی از ماه، مثلاً نه روز یا پانزده روز، اعتکاف نماید، می تواند به طور پراکنده (سه روز سه روز) معتکف شود، تا آن مقدار که نذر کرده، کامل شود؛ مشروط بر اینکه نذرش انصراف به روزهای پی درپی نداشته باشد که دراین صورت نیز باید اعتکافش پی درپی باشد.(۳)

۱- حاشیه ایشان بر العروه الوثقی.
۲- العروه الوثقی، ج۲، الاعتکاف م۱۳
۳- اعتکاف عبادتی کامل، ص۷۸. م ۳۱

مسأله دوم: چنانچه نذر کند که یک ماه نامعیّن یا چندین روز پی درپی غیرمعیّن معتکف شود، چه قید «پی درپی» را در صیغهٔ نذر آورده باشد یا چنین از نذرش استفاده گردد، و اعتکاف را شروع کند، سپس یک روز یا بیشتر از ایام اعتکاف را باطل کند، تمام روزهایی که معتکف بوده، باطل می شود؛ هرچند روزهایی که به طور صحیح درحال اعتکاف بوده، سه روز یا بیشتر بوده باشد و باید اعتکاف را با رعایت تتابع و پی درپی بودن از سر بگیرد. و اگر نذرش برای ماه یا روزهای معیّنی بوده و آن را باطل کرده، باید قضای آن را به صورت پی درپی به جا آورد. حتی اگر اعتکاف نذری معین را در آخرین لحظات باطل کند، به گونه ای که پس از بطلان، هنوز مقداری از زمان اعتکاف باقی مانده باشد، احتیاط آن است که دراین صورت نیز قضا کند.

مسأله سوم: هرگاه نذر کند که یک ماه قمری معتکف شود و ماهی که در آن معتکف شده، **۲۹** روز باشد، احتیاط واجب آن است که روز اول ماه بعد را نیز بر آن بیفزاید؛ زیرا همان گونه که قبلاً گذشت، هرگاه دو روز بر اعتکافش اضافه کند، اعتکاف روز سوم نیز واجب می‌شود.(۱)

آیت اللّه تبریزی:

پرسش: اگر کسی نذر کند به مقدار یک ماه معتکف شود، آیا می تواند اعتکاف های یک روزه به طور متفرّق بگیرد؟

پاسخ: در فرض مذکور می تواند ده اعتکاف سه

۱- اعتکاف عبادتی کامل، ص۷۸. م۳۲و۳۰.

روزه به طور متفرّق انجام دهد. و چنانچه نذر کند سی اعتکاف ایجاد کند، باید سی بار یک روزه معتکف شود و به هریک از آن روزها دو روز ضمیمه کند که مجموع ایام اعتکاف نود روز شود. و اگر نذر کند یک روز تنها را اعتکاف کند، بدون ضمیمه کردن دو روز دیگر اعتکافش باطل است.(۱)

۹.۶.۴. اخلال در نذر اعتکاف متوالی

اگر نذر یک ماههٔ اعتکاف یا مدّت زمانی را به صورت پی درپی داشته باشد، (فرقی نمی کند که این را به صورت شرط لفظی در نذر گفته باشد یا به این نیت، نذر را جاری کرده باشد)، سپس یک روز یا بیشتر اخلال در آن ایجاد کند (به اینکه معتکف نشود یا اعتکافش را باطل کند)، کلّ نذرش باطل می شود؛ هر چند آنچه گذشته، سه روز یا بیشتر باشد. و باید از ابتدا با رعایت پشت سر هم بودن روزها اعتکافش را انجام دهد.

و اگر نذر روزهای معیّنی را داشته باشد، سپس در آن، یک روز یا بیشتر اخلال کند، واجب است آن را قضا نماید(۱) و احتیاط آن است(۲) که پی درپی باشد. و اگر مقداری از آن روزهایی که برای نذر معیّن کرده بود ، بعد از باطل کردن آن هنوز باقی باشد، احتیاط آن است که ابتدای قضای نذر را(۲)از همین باقی مانده شروع کند (صاحب عروه).(۲)

۱- استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۶، س ۷۵۸

۲- العروه الوثقی، ج ۲، ص ۸۱ ، م ۱۴

(۱) آیت اللّه خویی:

بنابر احتیاط.

آیت اللّه فاضل:

یعنی قضای مقداری که نذر کرده، به طور کامل.

آیت اللّه سیستانی:

بنابر احتیاط لازم؛ و امّا رعایت دو احتیاط دیگر که در ذیل می آید، لازم نیست.

(۲)آیات عظام گلپایگانی و مکارم:

اقوی این است (مکارم: و مفهوم قضا چنین اقتضایی دارد.)

(۳) امام خمینی:

هر چند اقوی عدم وجوب است.(۱)

آیت اللّه بهجت:

هرگاه نذر اعتکاف پیوسته ای را در زمانی داشته باشد، سپس به آن اخلال وارد کند یا عمداً یا به خاطر عذری، وفای به نذر دیگر ممکن نیست و واجب است آن را از سر بگیرد با رعایت پیوستگی آن. امّا صحّت نذر در روزهای گذشته، بستگی دارد به اینکه سه روز از اعتکافش را قبل از اخلال انجام داده باشد و داعی و انگیزهٔ او امر فعلی اعتکاف باشد که گمان می کرده این امر فعلی ناشی از نذر است و بعد متوجّه می شود که این چنین نبوده. امّا اگر داعی او مقیّد به نذریّت باشد، اعتکافش باطل است.

و اگر نذر روزهای معیّنی را داشته، بنابر اظهر لازم نیست استیناف اعتکاف؛ به سبب اینکه آن

۱- حواشی بر العروه الوثقی، ج۲، الاعتکاف ، م۱۴

روزها برای روزه معیّن شده بودند (که فرض آن است که روزه گرفته و اخلال به اعتکاف است) و آنچه فوت شده، وصف است (معتکف بودن) که تفویت آن موجب کفّاره و قضا است؛ و مثل کلّی مقیّد که بر مصادیق خارجی اش منطبق نشود نیست.

و آنچه ذکر کردیم (در قسم دوم یعنی نذر روزهٔ معین)، هنگامی است که اخلال به پیوستگی اعتکاف موجب کمتر شدن اعتکاف از سه روز نگردد؛ و گرنه تعین زمان برای اعتکاف منافات با اعتبار سه روزهٔ اعتکاف پیدا نمی کند؛ (یعنی باید رعایت سه روز اعتکاف گردد.) پس با انفصال (سه روز) از ابتدا اعتکافش را شروع می کند، بنابر اظهر؛ یعنی اعتکاف را به گونه ای که پیوستگی در آن رعایت شود، قضا می نماید.

و اگر مقداری از روزهای معین شده در نذر باقی مانده، ابتدای اعتکاف جدید را از آن ها قرار دهد، بنابر احتیاط؛ و در این روزها نیت وظیفهٔ فعلی (مافی الذمّه) داشته باشد و در خارج این روزها نیت قضا نماید.(۱)

آیت اللّه تبریزی:

اگر کسی نذر کند روزهای معینی را معتکف باشد و از آن ایام معیّن تخلف نماید، یک روز یا بیشتر، بنابر احتیاط قضای آن واجب است.(۲)

۱- بهجت، جامع المسائل، ج ۲ ، ص۴۸ ،م۱۳

۲- استفتائات جدید، ج ۱ ، ص۱۵۶.

۱۰.۶.۴. اخلال در نذر اعتکاف غیرمتوالی

درصورتی که نذر کند چهار روز معتکف شود و پی درپی بودن را شرط نکرده باشد و این مطلب از نحوهٔ نذر وی نیز استفاده نشود، سپس در روز چهارم کاری که اعتکاف را باطل می کند، انجام دهد، باید روز چهارم را قضا کند(۱) و دو روز دیگر بر آن بیفزاید. و بهتر آن است(۲) که روز قضـا را اولین روز از این سه روز (در نیّت خود) قرار دهـد؛(۳) هر چند مختار است هر روز از این سه روز را نیّت قضا کند (مشهور).(۱)

(۱) آیت اللّه خویی:

تعبیر به قضا، مسامحی است.

(۲) آیت اللّه مکارم:

بلکه احوط این است.

(۳) آیت اللّه سیستانی:

اظهر آن است که اثری در تعیین آن نیست؛ بلکه روزهٔ قضا انطباق قهری بر این سه روز پیدا می کند.(۲)

آیت اللّه تبریزی:

اگر اعتکاف چهار روز را نـذر کرد و پیوسـتگی آن چهار روز را شـرط ننماید و روز چهارم را برخلاف نذرش عمل کند و از اعتکاف خارج شود، باید اعتکاف آن روز را به جا آورد و دو روز دیگر به آن ضمیمه کند.(۳)

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۱ ، م۱۵
۲- العروه الوثقی، ج۲، حواشی، م۱۵
۳- استفتائات جدید، ج۱، ص۱۵۶، س ۷۶۰.

۱۱.۶.۴. نذر اعتکاف پنج روز

هرگـاه نـذر کنـد پنـج روز معتکف شود، بایـد یـک روز دیگر بر آن بیفزایـد؛ چه پی درپی به جا آورد، یا به شـکل نا پیوسـته (مراجع عظام).(۱)

۱۲.۶.۴. ترک نذر معین

اگر نـذر کنـد در زمـان معینی (مثلاًـ یـک مـاه معیّن از سـال، یـا روزهای معیّنی از ماه خاص) معتکف شود، سـپس در آن ایام مخصوص به خـاطر فراموشـی یـا عمـداً و عصـیاناً یـا براثر اضـطرار، اعتکـاف را ترک کنـد، قضای آن واجب است.(۱) و اگر تشـخیص ماه ها مشـکل شود و درنتیجه نتواند ماه مورد نظر را به طور قطعی مشخّص کند، به ظنّ خود عمل می کند(۲) و اگر ظنّی نداشت، بین موارد احتمال مخیّر است (صاحب عروه).(۲)

(۱)مرحوم امام و آیات عظام خویی و سیستانی:

بنابر احتیاط.(۳)

(۲) امام خمینی:

محلّ اشکال است و مشکل تر تخییر در فرض عدم ظن است. بلکه اگر حرجی نباشد، احوط جمع بین محتملات است.(۴)

آیت اللّه خویی:

بلکه ظاهر وجوب احتیاط است، تا زمانی که

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص ۸۱ ، م۱۶، بهجت، استفتائات، ج۲، ص۴۴۸، س ۳۱۶۱.

۲- العروه الوثقی، ج۲، ص ۸۱، م۱۷

۳- حاشیهٔ العروه الوثقی ، ج۲، ص ۱۳۲.

۴- حاشیهٔ العروه الوثقی ، ج۲، ص ۱۳۲.

اعتکاف حرجی شود. و حکم ظنّ در این مسأله حکم شک است.(۱)

آیت اللّه گلپایگانی:

بلکه بایـد احتیاط کنـد، مادامی که حرجی نباشد و در فرض حرج، باید عمل به ظن کند. و اگر ظنّی نداشت، آخرین زمانی را که احتمال می دهد منذور بر آن منطبق باشد، انتخاب می کند و آن را به قصد مافی الذمّه می آورد، بدون قصدِ ادا یا قضا.(۲)

آیت اللّه سیستانی:

بلکه باید هر ماهی را سی روز حساب کند، مادامی که علم به نقصان به حسب معمول نداشته باشد.(۳)

آیت اللّه فاضل:

بلکه باید احتیاط کند به جمع کردن بین محتملات، مادامی که مستلزم حرج نشود؛ بدون فرق بین صورت ظن و عدم آن.(۴)

آیت اللّه مکارم:

مگر اینکه احتیاط ممکن باشد و عسر و حرج لازم نیاید؛ که احتیاط واجب آن است مطابق احتیاط عمل کند. و چنانچه به هیچ کدام از ماه ها ظن ندارد، بین ماه هایی که محتمل است، مخیّر است.(۵)

آیت اللّه تبریزی:

اگر زمان معیّنی را برای اعتکاف نذر کند، ولی

۱- حاشیهٔ العروه الوثقی ، ج۲، ص۱۳۲.

۲- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۲.

۳- حاشیهٔ العروه الوثقی، ج۲، ص۱۳۲.

۴- حاشیهٔ العروه الوثقی ، ج۲، ص۱۳۲.

۵- حاشیهٔ العروه الوثقی؛ اعتکاف عبادتی کامل، م۳۵.

آن اعتکاف را به جهت فراموشی یا نافرمانی یا زیادی اضطرار ترک کند، بنابر احتیاط، قضای آن را به جا آورد.(۱)

۷.۴. احکام مسجد

۱.۷.۴. وحدت مسجد

در اعتکاف معتبر است وحدت مسجد. بنابراین اعتکاف در دو مسجد جایز نیست؛ خواه متّصل به هم باشند یا جدای از هم. بلی اگر اتّصال به گونه ای باشد که یک مسجد به حساب آید، اشکالی ندارد. (مشهور).(۲)

آیت اللّه بهجت:

وحدت مسجد شرط است، مگر درصورت اتّصال زمین آن دو مسجد به یکدیگر که می تواند در هرکدام باشد؛ هرچند در نیّت یکی را معیّن کرده، بنابر اظهر.(۳)

آیت اللّه مکارم:

دلیلی بر لزوم وحدت مسجد در اعتکاف اصلاً نیست؛ بنابراین اعتکاف در دو مسجد متّصل به هم صحیح است و این کلام بعضی از اعاظم فقها نیز بوده است.(۴)

آیت اللّه تبریزی:

اعتکاف باید در یک مسجد باشد، در دو مسجد مشروع نیست.(۵)

۱- استفتائات جدید، ج ۱، ص ۱۵۷.

۲- العروه الوثقی ج ۲، ص ۸۲ ، م ۱۸

۳- استفتائات، ج ۲، ص ۴۴۹، م ۳۱۶۲.

۴- حاشیه العروه الوثقی؛ اعتکاف عبادتی کامل، م ۳۸.

۵- استفتائات جدید، ج ۲، ص ۱۳۹.

۲.۷.۴. حدوث مانع در مسجد

هرگاه در مسجدی معتکف شود، سپس مانعی پیش آید که ادامهٔ اعتکاف در آن مسجد ممکن نباشد، مثل اینکه مسجد خراب شود، یا امنیت خود را از دست بدهد و مانند این ها، اعتکاف باطل می شود.(۱)و اگر اعتکاف واجب بوده، استیناف یا قضای(۲)آن واجب است، در خود آن مسجد بعد از برطرف شدن مانع یا مسجد دیگر. بنابراین نمی تواند بنا را بر مقداری که معتکف شده، بگذارد و پس از برطرف شدن مانع، آن را ادامه دهد؛ چه در همان مسجد یا مسجد دیگر (مشهور).(۱)

(۱) آیت اللّه مکارم:

حکم این مسأله از مسأله قبل روشن می شود. درنتیجه اعتکافش باطل نمی شود، بلکه آن را در مسجد جامع دیگری ادامه می دهد.(۲)

(۲) آیت اللّه سیستانی:

بنابر احتیاط.(۳)

۳.۷.۴. حکم پشت بام و زیرزمین و مانند آن

اشاره

پشت بام، زیرزمین و محراب مسجد جزء مسجد محسوب می شود؛(۱) مگر اینکه یقین داشته باشیم واقف، آن ها را جزء مسجد قرار نداده است. قسمت های توسعه یافتهٔ مساجد نیز حکم مسجد را دارد، به شرط آنکه جزء

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۲،م۱۹

۲- اعتکاف عبادتی کامل، ص۸۱.

۳- تعلیقه العروه الوثقی ؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ص۳۴۲.

مسجد محسوب گردد (صاحب عروه).(۱)

(۱) آیات عظام مرحوم امام، سیستانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی، گلپایگانی:

پشت بام و سرداب و محراب مساجد جزء مسجد به حساب می آید مگر آنکه بدانیم یا اطمینان پیدا کنیم که آن مکان جزء مسجد نیست، همچنین ملحقات مسجد، اگر به قصد اینکه جزء مسجد باشد به آن افزوده شده یا نشانه و اماره ای بر مسجد بودن آن باشد، حکم مسجد را داراست، مثل مکانی که در اثر توسعه به مسجد افزوده شده و به قصد اینکه جزء مسجد باشد آن را وقف نموده باشند یا اگر قصد واقف معلوم نیست، سیره مسلمانان و اهل مسجد و ظاهر حال عرف بر آن باشد که با آن مکان به عنوان مسجد رفتار نمایند.

در غیر این موارد اماکنی را که شک داریم جزء مسجد است یا نه، مثل حیاط، ایوان؛ راهروها، اتاق خادم و . . . و از قصد واقف اطّلاع نداریم و نشانه ای هم بر جزء مسجد بودن آن نداریم، حکم مسجد را ندارد.

آیات عظام خامنه‌ای، خوئی، تبریزی، وحید خراسانی، صافی ، بهجت، فاضل لنکرانی:

پشت بام و سرداب و محراب مساجد جزء مسجد به حساب می آید مگر آنکه بدانیم یا اطمینان پیدا کنیم که آن مکان جزء مسجد نیست، همچنین ملحقات مسجد، اگر به قصد اینکه جزء مسجد باشد به آن افزوده شده، حکم

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۲، م۲۰

مسجد را داراست، مثل مکانی که در اثر توسعه به مسجد افزوده شده و به قصد اینکه جزء مسجد باشد آن را وقف نموده باشند.

در غیر این موارد اماکنی را که شک داریم جزء مسجد است یا نه، مثل حیاط، ایوان؛ راهروها، اتاق خادم و . . . و از قصد واقف اطّلاع نداریم، حکم مسجد را ندارد.(۱)

۱.۳.۷.۴. حکم صحن و حیاط مسجد

مرحوم امام و آیات عظام خامنه ای، گلپایگانی، صافی و بهجت:

آنچه به مسجد اضافه می شود، مانند دهلیز (صحن و سرای جدید) و مانند آن، این ها جزء مسجد نیستند؛ مگر علم پیدا شود که جزء مسجد قرار داده شده است.(۲)

آیت اللّه فاضل:

اگر صحن و حیاط مسجد به گونه ای است که در آن نماز می خوانند و صیغهٔ مسجدیّت در

۱- تحریر الوسیله مرحوم امام، ج۱، القول فی شروطه، م۷، ص۲۸۰ و کتاب الطهاره، القول فی احکام النجاسات، م۴، ص۱۰۸ الاحکام الواضحه فاضل،الاعتکاف، م ۱۱۰۴، ص۲۶۹ و کتاب الطهاره ، م۲۰۰ ، ص۴۴ هدایه العباد، گلپایگانی، ج۱ ، الاعتکاف، م۱۴۱۱ ، ص ۲۸۰ هدایه العباد، صافی، ج۱ ، الاعتکاف، م ۱۴۱۰،ص۲۳۹ و استفتائات پیرامون اعتکاف، س۵۲ ، ص ۳۹ و ۴۰ العروه الوثقی تعلیقه مرحوم امام، گلپایگانی، مکارم، سیستانی، نوری همدانی، خویی، فاضل، شیرازی، ج۲، کتاب الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م۲۰ و م۲۳ و العروه الوثقی، ج۱، کتاب الطهاره، فی احکام النجاسه، م۱۶ منهاج الصالحین، خوئی، سیستانی، تبریزی، وحید، ج۱، الخاتمه فی الاعتکاف، م ۱۰۷۱ و غسل الجنابه، م ۱۸۰ وسیله النجاه، بهجت، شرائط صحّه الاعتکاف، م۱۲۰۱، ص۳۳۴ مجموعه استفتائات مقام معظم رهبری آیت الله خامنه ای در سایت ایشان: www.leader.ir

۲- امام خمینی، تحریر الوسیله، ج۱، ص۲۹۰؛ گلپایگانی، هدایه العباد، ج۱، م۱۴۱۰؛ صافی، هدایه العباد، م۱۴۱۱؛ بهجت، وسیله النجاه، ص۳۳۵؛ مجموعه استفتائات رهبری در سایت ایشان.

آن خوانده اند، مثل مسجد امام حسن عسکری علیه السلام در قم، می توان در آن توقّف کرد؛ وگرنه نباید توقّف کرد.(۱)

آیت اللّه بهجت:

درحال اعتکاف، نزول به سرداب (زیرزمین) مسجد و رفتن به بام مسجد جایز است؛ ولی مقدار اضافی اگر جزئیّتش مشکوک باشد، رفتن به آنجا جایز نیست.(۲)

آیت اللّه تبریزی:

چنانچه جزء مسجد نباشد، نمی شود.(۳)

۴.۷.۴. نیت مکان خاصی از مسجد برای اعتکاف

هرگاه مکان خاصی از مسجد را به عنوان محلّ اعتکافش تعیین کند، متعیّن نمی شود و چنین قصدی بی اثر است؛(۱) یعنی لازم نیست درطول اعتکاف فقط در همان مکان باشد (مراجع عظام).(۴)

(۱) امام خمینی:

حتّی اگر معیّن کند پشت بام یا طبقهٔ بالا، نه طبقهٔ پایین یا برعکس، اثری ندارد؛ بلکه تعیین جایی خاص در بعض موارد، چه بسا اشکال هم در صحّت اعتکاف وارد کند.(۵)

۱- جامع المسائل، ج۱ ، ص ۱۶۰ ، م۶۱۸ و ج۲، ص ۱۸۲ ، م۴۵۶.

۲- استفتائات، ج۲، ص۴۴۹، س۳۱۶۴.

۳- استفتائات جدید، ج۲، ص۱۳۸، س۶۴۶.

۴- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۲، م۲۱

۵- روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج۱، ص ۲۹۰، مسئلهٔ۸.

۵.۷.۴. مسجدیّت قبر مسلم و هانی

قبر مسلم و هانی بنابر ظاهر، جزء مسجد کوفه نیست (مراجع عظام).(۱)

۶.۷.۴. شک در مسجدیّت

هرگاه شک کند که فلان قسمت مسجد، حکم مسجد دارد یا از ملحقات و املاک مسجد است، حکم مسجد بر آن جاری نمی شود(۲) (مشهور).(۳)

آیت اللّه مکارم:

مگر اینکه ظاهر حال آن باشد که جزء مسجد است. بنابراین در حیاط مسجدی که معلوم نیست صیغهٔ وقف مسجد بر آن خوانده شده یا نه، نمی توان اعتکاف کرد.(۴)

۷.۷.۴. کشف خلاف در مسجد بودن و جامع بودن

هرگاه در مکانی به اعتقاد اینکه مسجد یا مسجدجامع است، معتکف شد، سپس معلوم شود که مسجد نیست یا مسجد جامع نیست، اعتکافش باطل است (مراجع عظام).(۵)

۱- العروه الوثقی، ج۲ ،ص۸۲، م۲۲

۲- تفصیل فتاوی سابقاً بیان شد.

۳- العروه الوثقی، ج۲ ، ص۸۲ ، م۲۳ تبریزی، استفتائات جدید، ج۱ ،ص۱۵۷ ، س۷۶۴. تذکّر: م۲۴ ، العروه الوثقی، سابقاً در راه‌های احراز مسجد جامع ذکر شد.

۴- اعتکاف عبادتی کامل، ص۸۱ ، م۴۲.

۵- العروه الوثقی، ج۲ ، ص۸۲ ، م۲۵

۸.۷.۴. مسجد زنان برای اعتکاف

در اینکه اعتکاف باید در مسجدجامع باشد، تفاوتی بین زن و مرد نیست. بنابراین زنان هم باید در مسجدجامع معتکف شوند و نمی توانند در مکانی که در داخل خانه برای نماز اختصاص داده اند و همچنین در مسجد قبیله(۱) و مانند آن معتکف شوند (مراجع عظام).(۱)

(۱) آیت اللّه مکارم:

یا در مسجدی که نمازجماعت مرتبی ندارد، معتکف شوند.(۲)

۸.۴. اعتکاف بچهٔ ممیّز

اعتکاف بچهٔ ممیّز که خوب و بد را تشخیص می دهد، صحیح است؛ بنابراین بلوغ شرط اعتکاف نیست (مراجع عظام).(۳)

آیت اللّه بهجت:

و اعتکاف صبیّ ممیّز مطلقاً در حکم اعتکاف مردان است، درزمانی که استحباب در حقّشان دارد؛ هم از حیث حکم وضعی و هم از حیث حکم تکلیفی، بنابر اقوی.(۴)

نکته: مسألهٔ۲۸ العروه الوثقی به جهت عدم ابتلاء مطرح نشد. مسألهٔ۲۹ (برگشت از اجازه پس ازآن) هم چون در فرزند و همسر و مانند این ها کاربرد دارد، به صورت ذیل طرح شده است:

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۲، م۲۶

۲- اعتکاف عبادتی کامل، ص۸۲، م۴۵.

۳- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۳، م۲۷

۴- وسیله النجاه، ص۳۳۳.

۹.۴. برگشت از اجازه اعتکاف

اگر زن از شوهرش برای اعتکاف اجازه بگیرد یا هرکسی که در اجازه گرفتن حکم زن را دارد،(۱) شوهر و مانند او تا زمانی که دو روز از اعتکاف نگذشته است، می تواند از اجازه اش برگردد؛ امّا بعد از گذشت دو روز، دیگر نمی تواند از اذن خود برگردد، چون تمام کردن اعتکاف در این هنگام واجب می شود. (مراجع عظام)(۲)

۱۰.۴. حکم جنابت در اعتکاف

اگر غسل جنابت بر معتکف واجب شود، لازم نیست که غسل را در مسجد انجام دهد،(۱) هر چند انجام غسل مستلزم آلوده کردن مسجد نباشد؛ هر چند احتیاط مستحب این است که دراین صورت، در داخل مسجد غسل نماید. (صاحب عروه)(۳)

(۱) امام خمینی، آیت اللّه فاضل:

در مسجدالحرام و مسجدالنبی غسل جنابت جایز نیست و واجب است با تیمم، از مسجد برای غسل خارج شود و در غیر مسجدالحرام و مسجد النبی نیز چنانچه غسل جنابت مستلزم مکث و توقّف باشد، غسل جایز نیست و گرنه می‌تواند در مسجد غسل نموده یا آنکه برای غسل از مسجد خارج شود و اگر در موردی که

۱- مانند اجازه گرفتن اجیر خاص از مستأجر، اگر منافات با حقّ او و به سبب قرارداد اجاره داشته باشد و مانند فرزند نسبت به والدین، اگر موجب اذیت آن ها باشد (وسیله النجاه، ج ۱ ، ص۳۳۲، م۱۱۹۳).

۲- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۳ ، م۲۹؛ اعتکاف عبادتی کامل؛ وسیله النجاه، ج۱، ص۳۳۲، م۱۱۹۳.

۳- العروه الوثقی، ج۲ ، اعتکاف، شرائط صحه الاعتکاف مورد الثامن.

خروج واجب است چنانچه عمداً از مسجد خارج نشود، به خاطر توقّف حرام در مسجد، اعتکافش باطل می گردد. (۱)

آیات عظام گلپایگانی و صافی و مکارم

هرگاه در مسجد جنب شود، باید برای غسل از مسجد خارج گردد؛ و در مسجد الحرام و مسجد النبی باید فوراً تیمم نماید و از مسجد خارج شود و در سایر مساجد بدون تیمم از مسجد خارج می شود هر چند امکان غسل در مسجد بدون مکث و آلوده کردن مسجد فراهم باشد و اگر عمداً خارج نشد، به خاطر حرمت توقّف جنب در مسجد، اعتکافش باطل می گردد .(۲)

آیت الله خویی:

اگر انجام غسل جنابت مستلزم هتك یا محذور دیگر باشد واجب است از مسجد برای غسل خارج شود و گرنه، چنانچه زمان غسل در مسجد بیشتر از زمان خروج وی از مسجد نباشد، انجام غسل در مسجد واجب است.

این حکم در زمانی است که نوع حدث، مانع از بودن در مسجد باشد؛ امّا اگر مانع محسوب نشود مثلاً حدث مس میّت باشد، چنانچه امکان دارد در مسجد غسل کند، نباید برای غسل از مسجد خارج گردد.(۳)

۱- روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج۱، شرایط صحه الاعتکاف، مورد السابع ، ص۲۸۸ و ص ۲۹۰، م۱۰ ، تعلیقه العروه الوثقی، شرایط صحه الاعتکاف، مورد الثامن و م۳۱

۲- گلپایگانی، هدایه العباد، ج۱، م۱۴۱۴؛ صافی هدایه العباد، ج۱، م ۱۴۱۳، اعتکاف عبادتی کامل، ص۸۴، تعلیقه العروه، الوثقی گلپایگانی، شرایط صحه الاعتکاف، مورد الثامن و م۳۱

۳- العروه الوثقی، ج۲ ، اعتکاف شرائط صحه الاعتکاف، شرط الثامن، م۳۱ ، منهاج الصالحین، ج۱ ، م۱۰۷۳.

آیت الله سیستانی:

در غیر مسجد الحرام و مسجد النبی از سایر مساجد، اگر انجام غسل جنابت مستلزم مکث و توقّف در مسجد یا هتك یا محذور شرعی دیگر مثل نجس شدن مسجد نباشد، بنابر احتیاط واجب لازم است در مسجد غسل نماید و گرنه جایز نیست در مسجد غسل کند هر چند زمان غسل کمتر از زمان خروج از مسجد باشد.

امّا در مسجد الحرام و مسجد النبی اگر غسل مستلزم محذور شرعی باشد، واجب است در بیرون مسجد غسل نماید و گرنه چنانچه زمان غسل طولانی‌تر از زمان تیمم و از زمان خروج نباشد، واجب است در مسجد غسل نماید.

این حکم در زمانی است که نوع حدث، مانع از بودن در مسجد باشد؛ امّا اگر مانع محسوب نشود مثلاً حدث مس میّت باشد، چنانچه امکان دارد در مسجد غسل کند، بنابر احتیاط لازم نباید برای غسل از مسجد خارج گردد(۱).

۱۱.۴. بطلان اعتکاف با ماندن جنب در مسجد

هرگاه در مسجد جنب شود و امکان غسل در مسجد نباشد،(۱) واجب است برای غسل کردن از مسجد خارج شود و اگر بیرون نرود، اعتکافش به خاطر حرمت ماندن جنب در مسجد باطل

۱- العروه الوثقی، ج۲، اعتکاف شرائط صحه الاعتکاف، شرط الثامن و م۳۱ منهاج الصالحین، ج۱، ص۳۴۳. م۱۰۷۳

می گردد؛(۲) (صاحب عروه).(۱)

(۱)آیات عظام خویی و گلپایگانی:

بلکه حتّی اگر امکان غسل در مسجد هم باشد که تفصیل آن سابقاً بیان شد.(۲)

مرحوم امام، آیات عظام فاضل، سیستانی، مکارم:

حکم غسل سابقاً بیان شد.

(۲) آیت اللّه فاضل:

حکم به بطلان، محلّ اشکال است.(۳)

آیت اللّه خویی:

در اطلاق آن منع است و در آن تفصیلی است.(۴) بلی مکث و توقّف حرام، جزء اعتکاف محسوب نمی شود.

آیت الله سیستانی

در آن تفصیل است.

پرسش: اگر شخص در ایام اعتکاف، در مسجد جنب شود، چه وظیفه ای دارد؟

آیت اللّه صافی:

چنانچه محتلم شده باشد، باید فوری از مسجد خارج شده، غسل جنابت انجام دهد و اعتکافش صحیح است؛ ولی اگر جنابت عمدی و براثر استمنا و مانند آن باشد، اعتکاف باطل می گردد.(۵)

۱- العروه الوثقی، ج۲ ، ص۸۳ ، م۳۱.

۲- حاشیهٔ العروه الوثقی، ج۲ ، ص۸۳.

۳- العروه الوثقی، ج۲ ، شرائط صحه الاعتکاف، م۳۱

۴- برای آشنایی با تفصیل مذکور به المستند فی شرح العروه الوثقی، آیت الله خویی، ج۲۲ ، ص۴۴۲ ، ذیل م۳۱ مراجعه فرمایید.

۵- پاسخ به سیصد مسأله، ج۲ موجود در سایت، س۱۳۱

آیت اللّه بهجت:

باید فوراً غسل را به جا آورد. بنابراین اگر غسل در داخل و خارج مسجد ممکن است و غسل در مسجد محتاج توقف و مکث در مسجد است، فوراً خارج شود و در خارج غسل کند. و در دو مسجد پیامبر صلی الله علیه و آله و مسجد الحرام با تیمّم خارج شود.(۱)

پرسش: انجام غسل در مسجد برای معتکف چه حکمی دارد؟ و آیا بین غسل جنابت و غسل مستحبیِ دیگر فرقی وجود دارد یا خیر؟

آیت اللّه تبریزی:

چنانچه مکث او در مسجد حرام نباشد، مثل مستحاضه و کسی که غسل مس میّت برعهدهٔ او می باشد، اگر بتواند در مسجد غسل کند و موجب تلویث مسجد نباشد، باید در مسجد غسل کند؛ و الا باید در خارج مسجد غسل کند. لکن برای غسل مستحب نمی شود از مسجد خارج شد. و چنانچه مکث در مسجد، حرام مثل جنب، اگر زمان غسل کردن در مسجد اکثر از زمان خروج نباشد و بتواند در مسجد غسل کند و موجب تلویث مسجد نباشد، باید در مسجد غسل کند؛ و الا باید خارج شود و در خارج از مسجد غسل کند.(۲)

۱- بهجت، استفتائات، ج۲، ص ۴۵۰، س۳۱۶۶

۲- استفتائات جدید، ج۱ ، ص۱۵۴، س۷۴۷

۱۲.۴. غصب در اعتکاف

اگر جایی از مسجد که قبلاً کسی آن را برای خود گرفته بود، غصب کند، به اینکه آن فرد را از آنجا کنار بزند و خود جای آن بنشیند، بنابر اقوی اعتکاقش باطل می شود.(۱) و همچنین اگر بر روی فرش غصبی بنشیند. بلکه از نشستن بر زمین مسجدی که با خاك یا آجر غصبی فرش شده است، احتیاطاً اجتناب کند. و اگر اجتناب کردن متوقف بر خروج از مسجد است، احتیاطاً خارج شود. اما اگر با لباس غصبی باشد یا همراهش چیز غصبی باشد، ظاهراً اعتکاف باطل نیست (صاحب عروه).(۱)

(۱)آیات عظام گلپایگانی و صافی:

اعتکافش بنابر احتیاط واجب باطل است.(۲)

مرحوم امام:

باطل نشدن خالی از قوت نیست.(۳)

آیت اللّه فاضل:

اعتکاف باطل نیست.(۴)

آیت اللّه سیستانی:

باطل شدن محلّ تأمل است.(۵)

آیت اللّه مکارم:

بطلان اعتکاف به خاطر غصب مکانی از مسجد که معتکف دیگری آنجا را برای اعتکافش درنظر گرفته و وسایلش را در آنجا

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۴.

۲- گلپایگانی، هدایه العباد، ج۱ ، م۱۴۱۵ ؛ صافی، هدایه العباد، ج۱، م۱۴۱۵

۳- امام خمینی، تحریر الوسیله، ج۱ ، ص ۲۹۰.

۴- الاحکام الواضحه، ص ۲۷۰.

۵- سیستانی، منهاج الصالحین، ج۱ ، ص۳۴۴.

نهاده، مورد اشکال است. امّا اگر بر روی سجادهٔ غصبی معتکف شود، بدون شک اعتکافش باطل می شود.(۱)

مسأله: اگر معتکف جای شخص دیگری را که در مسجد برای خودش گرفته است، غصب کند:

آیات عظام مرحوم امام، فاضل لنکرانی، سیستانی، نوری همدانی:

اعتکافش باطل نمی شود هرچند گناه کرده است.

آیات عظام خوئی، تبریزی، مکارم شیرازی:

بطلان اعتکافش محلّ اشکال است.

آیات عظام گلپایگانی، صافی گلپایگانی:

بنابراحتیاط واجب اعتکافش باطل می شود.

آیات عظام اراکی ، وحید خراسانی:

اعتکافش باطل می شود.

آیت الله بهجت:

در صورتی که مکان نشستن منحصر به همان مکان غصبی باشد، اعتکافش باطل است ولی اگر مکان نشستن منحصر به محلّ غصبی نباشد، اعتکافش صحیح است.(۲)

مسأله: اگر معتکف عمداً بر روی فرش غصبی بنشیند:

۱- اعتکاف عبادتی کامل، ص۸۲.
۲- تحریرالوسیله، ج۱، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م۱۱ وسیله النجاه بهجت، خاتمه فی الاعتکاف، م ۱۲۰۵ الاحکام الواضحه، فاضل لنکرانی، الاعتکاف، م۱۱۰۸ هدایه العباد، گلپایگانی، ج۱، الاعتکاف، م۱۴۱۵ هدایه العباد، صافی، ج۱، الاعتکاف، م۱۴۱۴ منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج۱، الخاتمه فی الاعتکاف، م۱۰۷۷ تعلیقه العروه الوثقی اراکی، مکارم، نوری همدانی، ج۲ ، شروط الاعتکاف، م۳۲

آیات عظام مرحوم امام، خوئی، تبریزی، فاضل لنکرانی، وحید خراسانی، سیستانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی:

اعتکاف باطل نمی شود.

آیات عظام گلپایگانی، صافی گلپایگانی:

بنابراحتیاط واجب، اعتکافش باطل می شود.

آیت الله اراکی:

اعتکافش باطل می شود.

آیت الله بهجت:

در صورتی که مکان نشستن منحصر به همان فرش غصبی باشد، اعتکافش باطل است ولی اگر مکان نشستن منحصر به همان فرش غصبی نباشد، اعتکافش صحیح است.(۱)

۱۳.۴. فراموشی در غصب

هرگاه براثر فراموشی یا نا آگاهی از حکم شرعی(۱)یا اکراه(۲) یا اضطرار، بر چیز غصبی معتکف شود، ضرری به اعتکافش نمی زند (مشهور).(۲)

(۱)آیات عظام مکارم و گلپایگانی:

مشروط بر اینکه جاهل قاصر باشد.(۳)

(۲) آیت الله گلپایگانی:

جواز تصرّف در مال دیگران به اکراه و اضطرار ممنوع است بلی هنگام تزاحم، رخصت در ارتکاب آن در موردی که اهمیتش از غصب بیشتر باشد مثل حفظ جان داده شده است.

۱- تحریرالوسیله، ج۱، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م۱۱ وسیله النجاه بهجت، خاتمه فی الاعتکاف، م ۱۲۰۵ الاحکام الواضحه، فاضل لنکرانی، الاعتکاف، م۱۱۰۸ هدایه العباد، گلپایگانی، ج۱، الاعتکاف، م۱۴۱۵ هدایه العباد، صافی، ج۱، الاعتکاف، م۱۴۱۴ منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج۱، الخاتمه فی الاعتکاف، م۱۰۷۷ تعلیقه العروه الوثقی اراکی، مکارم، نوری همدانی، ج۲ ، شروط الاعتکاف، م۳۲

۲- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۴، م۳۳

۳- حاشیهٔ العروه الوثقی، ج۲، ص۹۰، م۳۳، حاشیهٔ مکارم.

۱۴.۴. خارج نشدن درصورت وجوب خروج

اگر خروج از مسجد بر معتکف واجب شود، مثلاً برای پرداخت بدهی یا انجام واجب دیگری که متوقّف بر خروج از مسجد است و از مسجد خارج نشود، مرتکب گناه شده، ولی اعتکافش باطل نمی شود (مراجع عظام).(۱)

آیت اللّه بهجت:

اگر خروج از مسجد ازجهت پرداختن دین و قرض که پرداخت آن بر او واجب است یا به جهت رفتن به کار دیگر که ادای آن متوقّف بر خروج از مسجد است، بر او واجب باشد، ولی از مسجد خارج نشود، اگرچه کار حرامی کرده است، ولی اعتکاف او صحیح است.(۲)

۱۵.۴. رعایت نزدیک ترین راه و زیر سایه رفتن

۱.۱۵.۴. حکم رعایت نزدیک ترین راه

معتکف نباید بیش از مقدار حاجت و ضرورت بیرون مسجد بماند، بر این اساس سؤال ذیل مطرح می گردد:

پرسش: آیا مراعات نزدیکترین مسیر در هنگام خروج از محل اعتکاف واجب است؟

صاحب عروه، مرحوم امام، آیات عظام وحید خراسانی، گلپایگانی، صافی ، سیستانی، اراکی، فاضل، نوری همدانی:

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۵، م۳۴

۲- استفتائات، ج۲، ص۴۴۵.

احتیاط واجب است.

آیت الله بهجت:

بلی، باید نزدیکترین مسیر را برگزیند.

آیت الله مکارم شیرازی:

انتخاب نزدیک ترین راه واجب نیست مگر آنکه اختلاف دو راه بسیار زیاد باشد.

آیات عظام خوئی، تبریزی:

احتیاط مستحب است. (۱)

سوال: کسی که از مسجد برای غسل واجب خارج می شود آیا می تواند با وجود حمامِ نزدیک به مسجد، به حمام دورتر برود؟

آیت الله خامنه ای:

باید محلّی را انتخاب کند که مستلزم مکث کمتر در خارج مسجد باشد.

آیت الله سیستانی:

حمامی را انتخاب کند که رفتن به سوی آن و غسل کردن در آن نسبت به حمام دیگر وقت کمتری را اشغال می کند.

آیت الله مکارم شیرازی:

هرگاه زمان آنها مساوی باشد اولویّت با حمام نزدیک است.

۱- تحریر الوسیله، ج۱، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۹ الاحکام الواضحه، فاضل، الاعتکاف، الشرط السادس هدایه العباد، گلپایگانی، ج۱، الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۳ هدایه العباد، صافی گلپایگانی، ج۱، الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۲ وسیله النجاه، بهجت، شرائط صحه الاعتکاف، م ۱۲۰۳ زبده الاحکام اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۲ ص۱۵۲ تعلیقه العروه الوثقی مکارم، نوری همدانی، ج۲ ، شروط الاعتکاف، م ۳۵ منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی ج۱ الخاتمه فی الاعتکاف، الشرط السادس

آیت الله صافی گلپایگانی:

اگر مستلزم توقف کمتر نمی شود نمی تواند.

آیت الله وحید خراسانی:

اقرب طرق را اختیار کند.

آیت الله بهجت:

برای هر حاجت و ضرورتی که از مسجد خارج می شود باید اقتصار بر اقل نماید از جهت خروج از مسجد.

آیت الله فاضل لنکرانی:

خیر

آیت الله شبیری زنجانی:

برای مقدار خروج از مسجد، ضرورت باید رعایت شود نزدیکی و دوری باعث فرق نیست و اگر مقدار زمان در نزدیک و دور مساوی باشد شخص در انتخاب مخیّر است والّا هر کدام که مستلزم مکث کمتر در خارج مسجد گردد لازم است انتخاب شود.(۱)

سوال: شخصی در حال اعتکاف احتیاج به طهارت (وضو یا غسل چه واجب چه مستحب) پیدا می کند اگر طهارت در نزدیک ترین محل خارج مسجد، مستلزم توقّف و مکث زیاد در خارج مسجد است آیا می تواند به مکان دورتر که زمان کمتری معطّل می شود برود؟

آیت الله خامنه‌ای:

هرکدام که مستلزم مکث کمتر در خارج مسجد باشد، باید انتخاب شود.

۱- استفتائات خصوصی کتبی

آیت الله سیستانی:

میزان دوری یـا نزدیکی به مسـجد نیست بلکه میزان، بودن در خـارج مسـجد است که بایـد سـعی شود هر چه کمتر در خـارج مسجد توقّف کند.

آیت الله شبیری زنجانی:

برای مقدار خروج از مسجد، ضرورت باید رعایت شود نزدیکی و دوری باعث فرق نیست و اگر مقدار زمان در نزدیک و دور مساوی باشد شـخص در انتخاب مخیّر است و گرنه هر کدام که مستلزم مکث کمتر در خارج مسجد گردد، لازم است انتخاب شود.

آیت الله مکارم شیرازی:

آری این کار اولویّت دارد.

آیت الله صافی گلپایگانی:

بلی می تواند.

آیت الله وحید خراسانی:

اختیار کند توقّف کمتر را.

آیت الله بهجت:

برای هر حاجت و ضرورتی که از مسجد خارج می شود باید اقتصار بر اقلّ نماید از جهت خروج از مسجد.

آیت الله نوری همدانی:

بلی، باید به آنجا که زمان کمتر می برد، برود.

آیت الله فاضل لنکرانی:

مانعی ندارد بلکه باید به جائی برود که زمان کمتری خارج مسجد باشد.(۱)

۱- استفتائات خصوصی کتبی

آیت الله تبریزی: در فرض زمان کمتر مانعی ندارد.(۱)

سوال: حکم مسأله قبل در مورد تخلّی و توالت رفتن چیست؟ گاه توالت نزدیک شلوغ است و مستلزم توقف زیاد در خارج مسجد است ولی در توالت دورتر کمتر معطل می گردد؟

آیات عظام خامنه‌ای، مکارم شیرازی، صافی گلپایگانی، وحید خراسانی، بهجت، فاضل، شبیری زنجانی، سیستانی، نوری همدانی: حکم مسأله قبل را دارد.(۲)

۲.۱۵.۴. حکم توقف و مکث

واجب است به مقدار ضرورت مکث کند (مراجع عظام).

۳.۱۵.۴. حکم نشستن در زیر سایه

معتکف در خارج از مسجد، در صورت امکان نباید زیر سایه بنشیند، لذا نشستن زیر سایه در خارج از محلّ اعتکاف، اگر قضاء حاجت و رفع نیاز متوقف بر نشستن باشد، اشکال ندارد. (مراجع عظام)

۴.۱۵.۴. حکم راه رفتن در زیر سایه

احتیاطاً زیر سایه راه نرود. (صاحب عروه)

آیات عظام مرحوم امام، فاضل لنکرانی، مکارم شیرازی، سیستانی، نوری همدانی،

۱- استفتائات جدید، ج۱، س ۷۲۹ ، ص۱۵۲

۲- استفتاء خصوصی کتبی

خوئی، تبریزی:

بلی می تواند هر چند احتیاط مستحب ترک آن است.

آیات عظام صافی گلپایگانی، اراکی، بهجت:

بنابر احتیاط واجب زیر سایه راه نرود.

آیت الله گلپایگانی:

نباید زیر سایه راه برود.(۱)

۵.۱۵.۴. حکم نشستن در غیر زیر سایه

آیا معتکف در خارج از مسجد می تواند در مکانی که سایه نیست مثلاً زیر آفتاب بنشیند:

آیات عظام مرحوم امام، اراکی، گلپایگانی، خوئی، فاضل، تبریزی، صافی، وحید خراسانی، نوری همدانی، بهجت:

بنابر احتیاط واجب ننشیند مگر در حال ضرورت.

آیت الله سیستانی:

بنابر احتیاط واجب بعد از قضاء حاجت و رفع نیاز ننشیند مگر در حال ضرورت.

آیت الله مکارم شیرازی:

نباید بنشیند.(۲)

۱- تحریر الوسیله، ج۱، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۹ تعلیقه العروه الوثقی خوئی، سیستانی، مکارم، نوری همدانی، ج۲، کتاب الاعتکاف، شرائط الصحه، م ۳۵ تنقیح مبانی العروه، تبریزی، شروط الاعتکاف، م ۳۵، پاورقی۲ ، ص۲۵۸ وسیله النجاه، بهجت، شرائط صحه الاعتکاف، م ۱۲۰۳ الاحکام الواضحه فاضل، الاعتکاف، الشرط السادس هدایه العباد، گلپایگانی، ج۱، الاعتکاف، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۳ هدایه العباد، صافی، ج۱، شروط الاعتکاف، م ۱۴۱۲ زبده الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۲، ص۱۵۳

۲- تحریر الوسیله، ج۱، خاتمه فی الاعتکاف، القول فی شروطه، م ۹ هدایه العباد، صافی گلپایگانی ج۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۲ هدایه العباد، گلپایگانی، ج۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۳ الاحکام الواضحه، فاضل، الاعتکاف، الشرط السادس زبده الاحکام، اراکی،

الاعتکاف، شروطه، م ۲، ص۱۵۲ وسیله النجاه، بهجت، شرائط صحه الاعتکاف، م ۱۲۰۳ منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج۱، الخاتمه فی الاعتکاف، الشرط السادس تعلیقه العروه الوثقی، مکارم، نوری همدانی، ج۲، شروط الاعتکاف، م ۳۵

۱۶.۴. خروج طولانی

هرگاه بنابر ضرورتی از مسجد خارج شد و خروجش طولانی گردد، به گونه ای که صورت اعتکاف از بین برود، اعتکافش باطل می شود (مراجع عظام).(۱)

۱۷.۴. تفاوت نداشتن اقسامِ بودنِ در مسجد

تفاوتی بین انواع توقّف و بودن در مسجد نیست. بنابراین می تواند بایستد یا بنشیند یا بخوابد یا راه برود؛ زیرا آنچه لازم است، آن است که به قصد عبادت در مسجد توقّف کند، به هر شکلی که باشد (مراجع عظام).(۲)

۱۸.۴. طلاق رجعی در اعتکاف

هرگاه مردی همسر معتکفش را طلاق رجعی دهد، بر زن واجب است که برای سپری کردن عدّهٔ طلاق به منزلش بازگردد.(۱) بنابراین، اعتکافش باطل می شود و چنانچه واجب نا معیّن و غیرمحدود بوده، پس از تمام شدن عدّه باید آن را از سر گیرد. و اگر واجب معیّن بوده،(۲) بعید نیست(۳) که مخیّر باشد(۴) بین تمام کردن اعتکاف، سپس خروج یا باطل کردن اعتکاف و

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۵. م۳۶؛ استفتائات آیت الله بهجت، ج۲، ص۴۴۵.

۲- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۵. م۳۷

خروج؛ چون دو واجب با هم تزاحم کرده اند(۵) و دلیلی بر اهمیت یکی بر دیگری نداریم. امّا اگر طلاق بائن باشد، اعتکافش صحیح و خروج از مسجد لازم نیست؛ زیرا واجب نیست زن در عدّهٔ طلاق بائن در منزل مشترک باشد (مشهور).(۱)

(۱) آیت اللّه سیستانی:

خروج واجب است، درصورتی که شوهر اجازهٔ تمام کردن اعتکاف را نداده باشد. و این درصورتی است که تمام کردن اعتکاف واجب نباشد و یا فقط به نذر واجب باشد. و گرنه باید اعتکاف را تمام کند، چنانچه شرط رجوع نکرده باشد و اگر خروج از مسجد و رفتن به منزل واجب باشد و خارج نشود، باطل شدن اعتکافش محل اشکال است.

(۲) آیت اللّه گلپایگانی:

این حکم در واجب معیّن، بعد گذشت دو روز است؛ اما در غیر آن، مثل واجب شدن به اجاره و نذر و مانند این ها، ظاهر این است که خروج واجب است؛ چون طلاق کشف می کند که اعتکاف قبل روز سوم باطل است.

(۳) مرحوم امام:

مسأله مشکل و محلّ تردید است و نیاز به تأمّل بیشتر دارد.

(۴) آیت اللّه مکارم:

اقوی بطلان اعتکاف و رعایت عدّه است، مشروط بر اینکه وجوب اعتکاف به خاطر نذر یا اجاره بوده باشد؛ هرچند ما در اصل عبادات

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۵. م۳۸

استیجاریه اشکال داریم، و امّا اگر به غیر نذر و اجاره واجب شده، احتیاط تقدیم عدّه است؛ چون اهمیت دارد.

آیت اللّه فاضل:

احتیاط خارج شدن و قضا کردن اعتکاف است.

(۵) آیت اللّه خویی:

درمورد دو روز اول، وجهی برای واجب بودن اعتکاف در این دو روز بر زن نیست؛ مگر به وسیلهٔ نذر یا مانند آن واجب باشد که دراین صورت اگر شوهر اذن در تمام کردن اعتکاف بر همسر خود داد، بایـد اعتکاف را تمام کند به خاطر وفای به نذر و اگر اذن نـداد، بایـد خارج شود؛ چون کاشف از این است که اعتکاف از اول باطل بوده است؛ پس بنابر هر دو فرض، تزاحمی وجود ندارد. امّا نسبت به حکم روز سوم اعتکاف، اگر گفتیم وجوب رفتن زن به منزل و خروج از مسجد، از احکام عدّه است و شـوهر هم اذن به تمـام کردن اعتکـاف نـداده است، تزاحم بین واجب بـودن اعتکـاف و وجـوب خروج وجود دارد؛ امّـا اگر وجوب خروج، از احکام زوجیّت باشـد، اتمام اعتکاف بر او واجب است و خروج لازم نیست، هر چنـد شوهر اذن ندهد؛ چون طاعت از مخلوق در معصیت خداوند متعال جایز نیست.(۱)

آیت اللّه مکارم:

اگر زنی را که معتکف است، طلاق رجعی دهند، اعتکافش باطل می شود و باید به خانهٔ

۱- العروه الوثقی، ج۲، کتاب الاعتکاف، م۳۸

شوهر برای ادامهٔ عدّه برود؛ زیرا زن در مدّت عدهٔ طلاق رجعی نباید از خانهٔ شوهر خارج شود.(۱)

۱۹.۴. زمان واجب شدن اعتکاف

همان گونه که گذشت، اعتکاف یا واجب معیّن است یا واجب موسّع و غیر معیّن از نظر زمان انجام و یا مستحب.

اگر اعتکاف واجب معیّن باشد، مثل اینکه نذر کرده دهۀ آخر ماه مبارک رمضان امسال را معتکف شود، به مجرد شروع اعتکاف، بلکه قبل از شروع، انجام آن در زمان خودش واجب است و رجوع و عدول از آن جایز نیست. امّا در واجب موسّع، مثل اینکه نذر کرده ده روز از ماه مبارک رمضان امسال را معتکف شود و همچنین در اعتکاف مستحبی قبل از تکمیل دو روز اول، حقّ رجوع و عدول دارد؛ امّا پس از گذشت این زمان یا در روز سوم، اعتکاف واجب می گردد و رجوع جایز نیست. ولی احتیاط آن است که در این دو مورد، مخصوصاً در واجب موسّع، هنگامی که اعتکاف را شروع کرد، عدول نکند و آن را به اتمام برساند (مراجع عظام).(۲)

۱- استفتائات جدید، ج۲، ص۱۶۶.

۲- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۶، م۳۹

۲۰.۴. شرط خروج از اعتکاف و شرط منافی

معتکف می توانـد به هنگـام نیّت اعتکاف، شـرط کنـد که هر زمان خواست حتّی در روز سوم، از اعتکاف خارج شود؛ أعمّ از اینکه خروج از اعتکاف را مشروط به حادث شدن امری کند یا نه؛(۱) ولی نمی تواند شرط کند که منافیات اعتکاف، نظیر هم بسترشـدن با همسر وماننـد آن را درحال اعتکاف انجام دهد، شایان ذکر است شـرط مذکور باید به هنگام نیّت اعتکاف ذکر گردد و چنانچه شـرط مقارن با نیّت اعتکاف نباشد (چه قبل از آن و چه بعد از آن) اثر ندارد؛ بنابراین اگر شرط مذکور بعد از نیّت اعتکاف ذکر شود، اعتباری نـدارد، هرچنـد قبل از شـروع روز سوم اعتکاف باشد. و هرگاه به هنگام نیّت اعتکاف، شـرط عدول کند، سپس آن را اسـقاط کند، این اسـقاط تأثیری ندارد؛ هرچند احتیاط آن است که آثار سـقوط شرط را جاری کند، یعنی پس از تکمیل دو روز عدول نکند و روز سوم را نیز در اعتکاف بماند (صاحب عروه).(۱)

(۱) مرحوم امام:

شرط رجوع به طور مطلق حتّی بدون حادثی، محلّ اشکال، بلکه منع است. بلی عذر، أعمّ است از عذر عادی مثل آمدن همسر یا عذر دیگر.(۲)

آیات عظام مکارم و سیستانی:

و احتیاط آن است که شرط مذکور برای عذری

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۶، م۴۰

۲- تحریر الوسیله، ج۱، ص۲۹۱.

هرچند عرفی باشد.(۱)

آیت اللّه فاضل:

روز سوم واجب است؛ مگر وقتی که درهنگام نیّت، شرط کند اگر عارضه رخ داد، از اعتکاف منصرف شود و آن عارضه در روز سوم حادث شود. در اینجا اگر خواست، می‌تواند از اعتکاف برگردد. و شرط اگر مقارن با نیّت نباشد، اعتباری ندارد؛ چه قبل از نیّت باشد، چه بعد از شروع در اعتکاف.(۲)

آیت اللّه تبریزی:

درصورتی که اعتکاف واجب معیّن نباشد، در دو روز اول می تواند رجوع کند و همچنین اگر شرط رجوع در ابتدا کند، هروقت خواست، می تواند رجوع کند. در غیر این دو صورت نمی تواند.(۳)

(مراجع عظام): انسان می تواند از آغاز هنگام نیّت اعتکاف شرط کند که اگر مشکلی پیش آمد اعتکاف را رها کند بنابراین صورت در وقت پیشامد مانع رها کردن اعتکاف اشکال ندارد حتّی در روز سوّم. امّا شرط بعد از شروع اعتکاف یا قبل از شروع آن صحیح نیست بلکه باید همزمان با نیّت اعتکاف باشد.

پرسش: آیا معتکف در حین اعتکاف می تواند شرط کند بدون عارض شدن هیچ سببی بتواند اعتکاف را قطع نماید؟

۱- اعتکاف عبادتی کامل، ص۸۶؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج۱، ص۳۴۴.

۲- الاحکام الواضحه، ص ۲۷۰.

۳- استفتائات جدید، ج۱، ص۱۴۱، سؤال۶۶۳.

مرحوم امام:

خیر نمی تواند.

آیات عظام تبریزی، صافی گلپایگانی، خوئی، گلپایگانی، اراکی، فاضل لنکرانی، بهجت، نوری همدانی:

بلی می‌تواند.

آیات عظام وحید خراسانی، سیستانی، مکارم شیرازی :

محل اشکال است.(۱)

۲۱.۴. شرط عدول در نذر

همـان گونه که شـرط عـدول به هنگام نیت اعتکاف جایز است، همچنین می توان به هنگام نـذر اعتکاف، چنین شـرطی را در صیغهٔ نذر گنجاند؛(۱)مثل اینکه بگویـد: «للهِ علیّ أن أعتکف بشـرط أن یکون لی الرجوع عنـد عروض کذا او مطلقاً.»(۲) برای خـدا بر عهده من است که معتکف شوم به شـرط آنکه به هنگام پیش آمد عذر یا به طور مطلق حقّ رجوع داشـته باشم، دراین صورت، حقّ عدول دارد؛(۳) هرچند به هنگام نیت اعتکاف، آن را شرط نکرده باشد.

پس شرط کردن درهنگام نذر، در جواز عدول

۱- – هـدایه العبـاد، گلپایگانی، ج۱، شـروط الاعتکاف، م ۱۴۱۷ هـدایه العباد، صافی، ج۱، شـروط الاعتکاف، م ۱۴۱۶ وسیله النجاه، بهجت، شـرائط صحه الاعتکاف، م ۱۲۰۷ تحریر الوسـیله، فی شروط الاعتکاف م ۱۳ ،صص۲۸۱ و ۲۸۲ زبده الاحکام، اراکی، الاعتکاف، شروطه، م ۴ ، ص۱۵۳ تعلیقه العروه الوثقی، اراکی، مکارم، فاضل، نوری همدانی، کتاب الاعتکاف، شرائط الاعتکاف، م ۴۰ الاحکام الواضـحه، فاضل ، الاعتکاف، م ۱۱۰۵ و ۱۱۰۶، صص ۲۶۹ و ۲۷۰ منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج۱، الخاتمه فی الاعتکاف، فصل دوم، م ۱۰۷۴

کفایت می کند.(۴) ولکن احتیاط(۵) این است که این شرط در هنگام شروع اعتکاف ذکر شود. و در این مورد، فرقی بین نذر ایام معیّن یا غیرمعیّن و پشت سرهم بودن یا نبودن نیست و در همهٔ این موارد، اگر در نذر شرط کرده باشد عدول جایز است و اگر عدول کرد، دیگر قضا در فرض معیّن بودن و ازسر گرفتن آن درصورت نامعیّن بودن لازم نیست. (صاحب عروه)(۱)

(۱) آیت اللّه گلپایگانی:

شرط کردن عدول در نذر، محلّ تأمل است؛ بلکه منع است، بلی نذر اعتکاف مشروط صحیح است.

آیت الله سیستانی:

به اینکه منذور(اعتکاف) مشروط باشد.

آیت اللّه مکارم:

البته این شرط درصورتی صحیح است که معنایش نذر اعتکاف مشروط باشد؛ سپس به هنگام وفای به نذر، نیت کند آنچه را نذر کرده، هرچند به صورت اجمالی، به جا آورد؛ تا اینکه اشتراط عدول درحقیقت در نیت اعتکاف باشد. درغیراین صورت، دلیلی بر صحت آن وجود ندارد. ولکن احتیاط آن است که شرط را به هنگام نیت و شروع اعتکاف نیز ذکر کند.

(۲) آیت الله سیستانی:

شرط جواز عدول به طور مطلق و بدون پیش آمدن عذر محلّ اشکال است همچنان که گذشت.

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۶، م۴۱

(۳) آیت اللّه خویی:

این درصورتی است که اعتکـافش به عنوان وفای به نـذر باشـد؛ و گرنه، عـدول از اعتکاف در روز سوم جایز نیست. و در این فرض اگر مخـالفت کرد و در روز سوم عـدول کرد، گنـاه کرده است هر چنـد وفـای به نـذر شـده است و بنابر احتیاط واجب، قضای آن هم بر وی لازم است.

(۴) آیت اللّه گلپایگانی:

بلکه کفایت نمی کنـد. پس اگر در اعتکاف شـرط نکرده باشد، واجب است که سه روز اعتکاف را تمام کند؛ هرچند وجوب اتمام به واسطه نذر نیست.

آیت الله فاضل:

ظاهرعدم کفایت است و لازم است رجوع در ضمن اعتکاف شرط شده باشد.

(۵) مرحوم امام:

احتیاط مذکور ترک نشود.(۱)

۲۲.۴. شرط حق عدول و فسخ اعتکاف دیگر

معتکف نمی توانـد در یک اعتکاف شـرط کنـد که حق عدول در اعتکاف دیگر غیر از اعتکافی که شـرط در ضـمن آن ذکر شده را داشـته باشد، همان گونه که نمی تواند شـرط کند که حق فسخ اعتکاف شخص دیگر، أعمّ از فرزند یا خدمتکار یا فرد بیگانه ای را داشته باشد (مراجع عظام).(۲)

۱- تعلیقه العروه الوثقی، ج۲ ، اعتکاف، م۴۱، اعتکاف عبادتی، کامل، ص۸۷.

۲- العروه الوثقی، ج۲ ، اعتکاف، م۴۲

۲۳.۴. تعلیق در اعتکاف

تعلیق در اعتکاف جایز نیست؛ بنابراین اگر اعتکافش را معلّق بر چیزی کند که منافات با تحقّق قصد اعتکاف داشته باشد، باطل است. امّا اگر آن را معلّق بر شرطی کند که به هنگام نیت می داند آن شرط حاصل خواهد شد، اشکال ندارد و این درحقیقت تعلیق در اعتکاف شمرده نمی شود (مراجع عظام).(۱)

آیت اللّه مکارم:

تعلیقی که منافی با تحقّق قصد اعتکاف باشد، مبطل است، نه مطلق تعلیق.(۲)

۱- العروه الوثقی، ج۲، اعتکاف، م۴۳

۲- حاشیهٔ العروه الوثقی.

فصل پنجم: محرّمات اعتکاف

اشاره

محرّمات اعتکاف عبارتند از:

۱.آمیزش با همسر

۲.استمناء

۳.بوییدن عطریّات و بوهای خوش

۴.خرید و فروش

۵.جدال و مجادله

تفصیل احکام هر مورد در ذیل مطرح می گردد.

۱.۵. آمیزش

جماع و آمیزش با همسر (از جلو یا پشت) در حال اعتکاف جایز نیست هر چند موجب انزال و خروج منی نشود و ارتکاب عمدی آن اعتکاف را باطل می کند. (مراجع عظام)(۱)

لمس کردن و بوسیدن همسر به قصد شهوت حرام است و در نگاه با شهوت، احتیاط در ترک است. (صاحب عروه)(۲)

پرسش: حکم لمس و بوسیدن با شهوت برای معتکف چیست؟

آیات عظام مرحوم امام، گلپایگانی، اراکی، فاضل لنکرانی، نوری همدانی:

مبطل اعتکاف است و باید از آن اجتناب نمود.

آیات عظام خوئی، بهجت، صافی گلپایگانی، وحید خراسانی، مکارم شیرازی، سیستانی:

بنابر احتیاط واجب از آن اجتناب نمایند.

آیت الله تبریزی:

۱- العروه الوثقی، ج۲، فی احکام الاعتکاف، مورد الاول.

۲- پیشین.

احتیاط مستحب است که از آن اجتناب نمایند.(۱)

پرسش: حکم نگاه کردن با شهوت به همسر در ایّام اعتکاف چیست؟

پاسخ: مبطل اعتکاف نیست ولی احتیاط مستحب آن است که در ایّام اعتکاف از آن اجتناب شود. (مراجع عظام)(۲)

۲.۵.۱استمناء

معتکف بنابر احتیاط واجب، باید از استمناء (هر چند به صورت حلال(۳)) اجتناب نماید. (مراجع عظام).(۴)

آیت اللّه تبریزی:

اگر معتکف عادت به این داشته باشد که اگر فکر بکند، جنب می شود و اگر درحال اعتکاف به فکری فرو رفت و بعد از حرکت منی، منی خارج نشد و جذب شد، دراین صورت چنانچه احتمال خروج منی را بدهد، روزه اش باطل و اعتکافش نیز باطل می شود.(۵)

۱- تحریر الوسیله، ج۱، القول فی احکام الاعتکاف هدایه العباد، گلپایگانی، ج۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۸ هدایه العباد، صافی، ج۱، الاعتکاف، م ۱۴۱۷ وسیله النجاه، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۰۸ و استفتائات، ج۲، س ۳۱۵۱ الاحکام الواضحه، فاضل، احکام الاعتکاف، م ۱۱۰۹ منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج۱، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۷۸ تعلیقه العروه الوثقی، اراکی، مکارم، نوری همدانی، ج۲، کتاب الاعتکاف، فصل فی احکام الاعتکاف استفتائات جدید، مکارم شیرازی، ج۲، س۵۰۲ ، ص۱۶۶

۲- تعلیقه العروه الوثقی، امام، اراکی، گلپایگانی، خویی، سیستانی، فاضل، نوری همدانی، مکارم، ج۲، کتاب الاعتکاف، فصل فی احکام الاعتکاف، استفتائات جدید، مکارم ج۳، س۳۲۴ ، ص۱۰۸ اعتکاف عبادتی کامل، ص۸۹.

۳- تذکّر: استمناء به معنای خروج منی از طریق خودارضایی یا از طریق غیر همسر شرعی انسان، فی نفسه، حرام می باشد.

۴- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۷.

۵- استفتائات جدید، ج۲، ص ۱۴۰، س۶۵۷.

۳.۵. بوییدن بوی خوش

اشاره

بوییدن بوی خوش و گل های خوش بو به قصد لذت حرام است؛(۱) امّا اگر بدون قصد لذت باشد، مثل اینکه فاقد حس شامّه باشد، حرام نیست (مشهور).(۱)

(۱) آیت اللّه سیستانی:

بوییدن بوی خوش مطلقاً حرام است هرچند برای خرید و فروش باشد؛ ولی بوییدن گل های خوش بو با قصد لذّت حرام است و کسی که شامه ندارد، اشکال ندارد.(۲)

مرحوم امام:

اگر کسی حسی بویایی دارد، ولی از بوها لذت نمی برد، بوییدن برای او اشکال ندارد.(۳)

آیت اللّه گلپایگانی:

در عطر مطلقاً احتیاط کند هرچند بدون تلذّذ (یعنی لذّت بردن در این حکم اعتبار ندارد.) بلی اعتبار تلذّذ در بوییدن گل بعید نیست.(۴)

آیت اللّه مکارم:

بوییدن عطریات و بوهای خوش، هرچند به قصد لذت نباشد، حرام است. مثل اینکه عطری را برای امتحان ببوید.(۵)

پرسش: حکم بوییدن عطریّات و بوهای خوش و گیاهان خوشبو در حال اعتکاف چیست؟

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۷.

۲- سیستانی، منهاج الصالحین، ج۱ص۳۴۴، م۱۰۷۸.

۳- حاشیهٔ العروه الوثقی.

۴- حاشیهٔ العروه الوثقی.

۵- اعتکاف عبادتی کامل، ص۹۰.

پاسخ: الف.حکم بوییدن عطرّیات:

برای معتکف در حال اعتکاف بوییـدن عطریّات در صورتی که از بوییدن آن لذّت ببرد جایز نیست، هرچند لذّت بدون اختیار حاصل گردد.

و اگر از بوییدن آن لذّت نبرد:

آیات عظام مرحوم امام، بهجت، خوئی، وحید خراسانی، اراکی: اشکال ندارد.

آیات عظام فاضل لنکرانی، تبریزی، گلپایگانی، صافی گلپایگانی:

بنابر احتیاط واجب جایز نیست.

آیات عظام سیستانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی:

برای معتکف بوییدن عطریّات مطلقاً چه از بوییدنش لذّت ببرد و چه لذّت نبرد جایز نیست.

ب: حکم بوییدن گیاهان خوشبو:

برای معتکف در حـال اعتکـاف بوییـدن گیاهان خوشـبو مثل انواع گل‌های معطّر، در صورتی که از بوییـدن آن لـذّت می برد جایز نیست.

و اگر از بوییدن آن لذّت نمی برد:

آیات عظام مرحوم امام، خوئی، گلپایگانی، صافی، سیستانی، اراکی، وحید خراسانی، بهجت، مکارم شیرازی، نوری همدانی:

اشکال ندارد.

آیات عظام تبریزی، فاضل لنکرانی:

احتیاط واجب جائز نیست.(۱)

۱- تحریر الوسیله، مرحوم امـام، ج۱، خـاتمه فی الاعتکـاف، القول فی احکـام الاعتکـاف، ص۲۸۲. الاحکام الواضـحه فاضل، الاعتکـاف، احکام الاعتکاف، م ۱۱۰۹ ص ۲۷۰. وسـیله النجاه بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۰۸ ص ۳۳۶ و استفتائات جدید، ج۲، س۳۱۵۲ ص۴۴۶. منهـاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحیـد، سیسـتانی ج۱، فصـل فی احکـام الاعتکاف، م ۱۰۷۸ .هدایه العباد، صافی، ج۱، شـروط الاعتکاف، م ۱۴۱۹ و اسـتفتائات پیرامون اعتکـاف، س ۱۰۰، ص۷۱. هـدایه العباد گلپایگانی، ج۱،

شروط الاعتکاف، م ۱۴۲۰ ، هدایه العباد، مساله۱۴۱۹، صافی، و منها: شم الطیب و الریحان متلـذِّذاً، ففاقـد حاسَّه الشمِّ لا یحرم علیه. گلپایگانی، هدایه ، م۱۴۲۰،تعلیقه العروه الوثقی، مرحوم امام، اراکی، گلپایگانی، مکارم، نوری همـدانی، ج۲ ، فصل فی احکام الاعتکاف، استفتائات جدید، مکارم، ج۲، س۴۹۹، ص۱۶۵

۱.۳.۵. استشمام بوی عطر درمساجد:

سوال: در مساجد معمولاً غیر معتکفین عطر می زنند و گریزی از آن نیست، وظیفه معتکف چیست؟

آیت الله خامنه ای:

در مواردی که موجب استشمام بوی خوش نشود مانع ندارد.

آیت الله سیستانی:

درمساجدی که معمولاً ـ غیر معتکفین عطر می زنند استشمام بوی عطر آنان جایز نیست ولی احساس بوی عطر ظاهراً مانعی ندارد و لازم نیست بینی خود را بگیرد.

آیت الله مکارم شیرازی:

عمداً بوی آنرا استشمام نکند هر چند بی اختیار به مشامش برسد.

آیت الله صافی گلپایگانی:

استشمام عمدی نکند.

آیت الله وحید خراسانی:

اشکالی ندارد ولی عمداً استشمام نکند.

آیت الله بهجت:

بوییدن عطر و مواد خوشبو عمداً بر معتکف

حرام است و از هر چه هم سبب آن می شود اختیاراً، باید اجتناب کند.

آیت الله فاضل لنکرانی:

باید از رسیدن به بینی جلوگیری کند.

آیت الله نوری همدانی:

اگر امکان دارد فاصله گرفته شود و استشمام نکند.

آیت الله شبیری زنجانی:

استشمام عطر جایز نیست ولی احساس بوی عطر ظاهراً مانعی ندارد.(۱)

۲.۳.۵. استفاده از مواد شوینده و لوازم معطر

س: آیا معتکف می تواند از مواد شوینده معطّر و خوشبو از جمله صابون مایع یا جامد، شامپو، خمیر دندان (با قید خوشبو بودن) استفاده نماید؟

آیت الله خامنه‌ای:

در مواردی که موجب استشمام بوی خوش نشود مانع ندارد.

آیات عظام سیستانی، شبیری زنجانی:

بلی می تواند.

آیت الله صافی گلپایگانی:

محل اشکال است.

آیت الله وحید خراسانی:

احتیاط واجب است که ترک کند.

آیت الله بهجت:

بوییدن عطر و مواد خوشبو عمداً بر معتکف

۱- استفتائات خصوصی کتبی، اعتکاف عبادتی کامل، ص۱۲۳.

حرام است و از هر چه هم سبب آن می شود اختیاراً باید اجتناب کند.

آیت الله فاضل لنکرانی:

اگر صدق بوی خوش و استعمال عطر کند حرام است و بنابر احتیاط واجب موجب بطلان اعتکاف می شود.

آیت الله نوری همدانی:

جائز نیست.

آیت الله مکارم شیرازی:

احتیاط واجب پرهیز است.(۱)

۳.۳.۵. صابون ها و شامپوهای معطّر

(۲) آیت اللّه مکارم:

معتکف باید از صابون ها و شامپوهای معطّر احتیاطاً پرهیز کند.

آیت اللّه بهجت:

ظاهراً اگر بوییدن صادق نباشد، حرام نیست.(۳)

۴.۵. خرید و فروش

خرید و فروش، بلکه مطلق تجارت درصورت عدم ضرورت، بنابر احتیاط واجب بر معتکف حرام است. ولی اشتغال به کارهای مباح دنیوی، حتّی مثل خیّاطی و بافندگی و مانند

۱- استفتائات خصوصی کتبی

۲- آیت الله مکارم، اعتکاف عبادتی کامل، ص۱۲۳. آیت اللّه بهجت، استفتائات، ج۲ ص۴۴۶.

۳- آیت اللّه بهجت، استفتائات، ج۲، ص۴۴۶. اگر چه این جواب در استفتاء مربوط بوی عطر می باشد، اما ظاهراً از جهت مبناء یکی می باشد.

آن، اشکالی ندارد؛ هرچند ترک آن جز در موارد اضطرار، مطابق با احتیاط است و هرگاه برای تهیهٔ مواد خوراکی ناچار از خرید و فروش شود و شخص غیر معتکفی که این کار را انجام دهد، نیابد و تهیهٔ اجناس مذکور بدون خرید مثل هدیه یا قرض گرفتن امکان نداشته باشد، دراین صورت خرید و فروش مانعی ندارد. (مراجع عظام).(۱)

۵.۵. حکم انشاء عقدِ بیع و شراء ازطریق تلفن همراه

س: انشاء عقد بیع و شراء و معامله برای معتکف از طریق موبایل و گوشی همراه چه حکمی دارد؟

آیت الله خامنه‌ای:

در غیر موارد ضروری جایز نیست.

آیت عظام سیستانی، فاضل لنکرانی و مکارم شیرازی:

جایز نیست.

آیات عظام وحید خراسانی، صافی گلپایگانی:

اشکال دارد.

آیت الله نوری همدانی:

چنانچه ضرورت نداشته باشد، جائز نیست.

آیت الله حسینی شاهرودی:

معامله غیر ضروری گرچه حرام است ولی صحیح است و در صورت ضرورت، اگر بتواند،

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص،۸۷ محرمات الاعتکاف، مورد الرابع، صافی، هدایه العباد، ج۱، مساله ۱۴۲۰، خوئی، وحید خراسانی، تبریزی، منهاج الصالحین، مساله۱۰۷۸، بهجت وسیله النجاه، مساله۱۲۰۸، از آیه الله زنجانی مدرکی پیدا نشد.

وکیل بگیرد یا نقل و انتقال را به غیر از بیع، مثل هدیه یا قرض انجام دهد و در صورت عدم امکان بیع اشکال ندارد.

آیت الله بهجت:

بیع و شراء مطلقاً بر معتکف حرام است.(۱)

۶.۵. جدال (ممارات و مجادله کردن)

اشاره

جدال بر سر مسائل دنیوی یا دینی به قصد غلبه کردن بر طرف مقابل و اظهار فضیلت، حرام است؛ امّا به نیت روشن شدن حقیقت و برطرف کردن خطا و اشتباه طرف مقابل، نه تنها اشکالی ندارد، بلکه از بهترین عبادات است. بنابراین ملاک قصد و نیّت معتکف است؛ زیرا که هرکس در گروی نیّات خویش است. (مراجع عظام)(۲)

عدم لزوم اجتناب از آنچه بر محرم حرام است

بر فرد معتکف اجتناب از آنچه بر فرد مُحرم حرام است، واجب نیست لذا پوشیدن لباس دوخته، کندن مو، خوردن صید، خواندن عقد ازدواج و . . . برای معتکف جائز است.(مراجع عظام)(۳)

۱- استفتائات خصوصی کتبی

۲- العروه الوثقی، ج۲، فی احکام الاعتکاف، مورد الخامس

۳- منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج۱، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۷۹. هدایه العباد، گلپایگانی، ج۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۲، هدایه العباد، صافی، ج۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۱، امام خمینی، تحریر الوسیله، ج۱، القول فی احکام الاعتکاف، وسیله النجاه، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۰۸، استفتائات، بهجت، ج۲، س۳۱۶۸ ص ۴۵۰، تعلیقه العروه الوثقی اراکی، خویی، گلپایگانی، فاضل، سیستانی، مکارم، نوری همدانی ج۲، کتاب الاعتکاف، فصل فی احکام الاعتکاف، استفتائات جدید، مکارم، ج۲، س۴۹۷ ص۱۶۵، از آیه الله زنجانی مدرکی پیدا نشد.

س: شانه زدن و یا در آینه نظر کردن معتکف چه حکمی دارد؟

آیت اللّه نوری همدانی:

شانه زدن و در آینه نگاه کردن مانعی ندارد.(۱)

آیت الله صافی گلپایگانی:

شانه زدن و نگاه در آینه حرام نیست هرچند اولی ترک است.(۲)

۱- هزارویک مسأله فقهی، ج۲، ص۸۴؛ استفتائاتِ اداره پاسخ گویی حرم مطهّر در تاریخ ۸ مرداد ۱۳۸۵.

۲- - استفتائات پیرامون اعتکاف، س۱۱۰، ص۷۸.

فصل ششم: مسائل محرّمات اعتکاف

اشاره

۱.۶. عدم فرق در محرّمات بین روز و شب

تفاوتی در محرّمات(۱) بر معتکـف، بین شب و روز نیست. البته چیزهـایی که انجـام آن بر معتکف حرام است، به خـاطر آنکه روزه را باطل می کند، مانند خوردن و آشامیدن و سر زیر آب کردن، فقط در روز حرام است (صاحب عروه).(۱)

(۱)آیات عظام خویی، تبریزی، سیستانی:

اگراعتکـاف واجب معیّن باشـد هر چنـد به خـاطر سپری شـدن دو روز اول اعتکاف، موارد مـذکور حرام می‌باشـد و درحرمت تکلیفی این موارد، چنانچه واجب معیّن نباشد اشکال است؛ هرچند احتیاط واجب حرام است.(۲)

آیت اللّه وحید:

اگراعتکـاف واجب معیّن باشـد هر چنـد به خـاطر سپری شـدن دو روز اول اعتکاف، موارد مـذکور حرام می‌باشـد و درحرمت تکلیفی ایـن مـوارد، چنـانچه واجـب معیّـن نباشـد اشـکال است؛ هرچنـد احتیـاط واجب حرام است مگر در جمـاع، که حرمت تکلیفی و وضعی دارد.(۳)

ارتکاب عمدی محرّمات اعتکاف

آمیزش مبطل اعتکاف است در صورتی که عمدی باشد. (مراجع عظام)

امّا اگر معتکف محرّمات دیگر را عمداً انجام دهد:

آیات عظام اراکی، خوئی، سیستانی، وحید

۱- العروه الوثقی، ج۲، ص۸۸. محرّمات الاعتکاف، م۱

۲- خویی، سیستانی، منهاج الصالحین، ج۱، م۱۰۸۰

۳- وحید خراسانی، منهاج الصالحین، ج۲، ص۳۱۱.

خراسانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی:

اعتکاف باطل می شود.

آیات عظام مرحوم امام، فاضل لنکرانی:

صحت اعتکاف محل اشکال است، احتیاط مراعات گردد.

آیات عظام بهجت، گلپایگانی، صافی گلپایگانی:

اعتکاف بنابر احتیاط باطل می شود.

آیت الله تبریزی: مبطل اعتکاف نیست.(۱)

س: اگر معتکف مرتکب فعل حرامی شود که روزه را باطل نمی کند ، اعتکاف او چه حکمی دارد؟

آیت الله بهجت: محرمات اعتکاف هر چند روزه را باطل نکنند ، اعتکاف را باطل می کند بنابر احتیاط؛ ولی در غیر جماع، ترک احتیاط نشود به این که تمام کند و قضا کند، و باطل کردن محرّمات در صورتی است که از روی عمد باشد نه سهو و غفلت، و محرّماتی که جزء محرّمات اعتکاف نیست، ضرر به صحّت اعتکاف نمی زند.(۲)

۱- – تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج۱، القول فی احکام الاعتکاف، م ۲ ، وسیله النجاه، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۱۰. هدایه العباد، گلپایگانی، ج۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۴. هدایه العباد، صافی، ج۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۳. الاحکام الواضحه، فاضل، احکام الاعتکاف، م ۱۱۱۱ ، ص۲۷۱. تعلیقه العروه الوثقی، مکارم، خویی، اراکی، نوری همدانی، ج۲، فصل فی احکام الاعتکاف، م۳ منهاج الصالحین، خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج۱، فصل فی احکام الاعتکاف، م۱۰۸۰ .

۲- استفتائات، ج ۲، س ۳۱۷۰، ص۴۵۱

۲.۶. اشتغال به امور دنیوی

برای معتکف جایز است که به امور مباح دنیوی بپردازد یا به معاش خود رسیدگی کند؛(۱) چه حاجتی باشد یا نباشد (مشهور).(۱)

(۱) آیت اللّه مکارم:

پرداختن به امور دنیوی برای معتکف جایز است؛ ولی اشتغال به این امور در تمام وقت اعتکاف مشکل است و شاید با مفهوم اعتکاف از منظر اهل شرع منافات داشته باشد.(۲)

پرسش: آیا ارتکاب عمدی مبطلات روزه اعتکاف را باطل می کند؟

پاسخ: هرچیزی که روزه را باطل می کند، اگر در روز واقع شود، اعتکاف را هم باطل می کند؛ چون شرط اعتکاف روزه بودن است (مراجع عظام).(۳)

۳.۶. انجام سهوی محرّمات

اگر یکی از محرّمات اعتکاف را سهواً انجام دهد، اعتکافش باطل نمی‌شود(۱) مگر در آمیزش سهوی که اگر در اعتکاف واجب انجام شود، بنابر احتیاط واجب اعتکاف را از سر بگیرد یا آن اعتکاف را تمام نماید و بعداً قضاء کند و اگر در اعتکاف مستحب انجام شود، بنابر احتیاط واجب اعتکاف را تمام نماید (صاحب عروه).(۴)

(۱) اگر یکی از محرّمات اعتکاف را سهواً انجام دهد:

۱- العروه الوثقی، ج۲، فی احکام الاعتکاف، م۲.

۲- اعتکاف عبادتی کامل، ص۹۲.

۳- العروه الوثقی، ج۲ ، فی احکام الاعتکاف، م۳.

۴- العروه الوثقی، ج۲ ، فی احکام الاعتکاف، م۴

آیات عظام بهجت سیستانی:

مبطل نیست مطلقاً.

آیات عظام اراکی فاضل لنکرانی نوری همدانی:

مبطل نیست مگر در آمیزش سهوی بنابراحتیاط وجوبی که اگر در اعتکاف واجب انجام شود، بنابر احتیاط واجب اعتکاف را از سر بگیرد یا آن اعتکاف را تمام نماید و بعداً قضاء کند و اگر در اعتکاف مستحب انجام شود، بنابر احتیاط واجب اعتکاف را تمام نماید.

مرحوم امام:

احتیاط نماید و اعتکاف را تمام نماید و اگر واجب معیّن بوده است آن را قضاء کند و اگر واجب غیر معیّن بوده است، چنانچه در دو روز اوّل این سهو را مرتکب شده است، آن را از سر گیرد و اگر در روز سوّم مرتکب شده است، اعتکاف را تمام نماید و دوباره از سر گیرد، امّا آمیزش اگر سهواً هم انجام شود مبطل است.(۱)

آیات عظام گلپایگانی، صافی:

آمیزش سهوی مبطل اعتکاف است و در سایر موارد صحّت اعتکاف محلّ اشکال است، لذا در موردی که اتمام اعتکاف واجب است بنابر احتیاط اعتکاف را تمام نموده و بعداً هم دوباره معتکف گردد.

آیت الله تبریزی:

اعتکافش باطل نمی شود. بله، صحّت اعتکاف در خصوص آمیزش سهوی محلّ اشکال است.

۱- امام خمینی، تحریر الوسیله، ج۱ ، ص۲۹۲.

آیات عظام وحید خراسانی خوئی

صحّت اعتکافش محلّ اشکال است خصوصاً در آمیزش.(۱)

آیت اللّه مکارم:

اعتکافش خالی از اشکالی نیست؛ اما اگر آمیزش جنسی کند، هرچند از روی فراموشی باشد، چنانچه اعتکاف واجب باشد، باید پس از اتمام آن، درصورتی که وقت آن محدود بوده، قضای آن را به جا آورد و اگر وقتش وسیع است، بنابر احتیاط واجب آن را از نو شروع کند و اگر مستحب بوده، آن را تمام کند و قضا ندارد.(۲)

۴.۶. قضای اعتکاف

اشاره

هر گاه اعتکاف خود را به سبب ارتکاب یکی از مبطلات اعتکاف باطل کند، چنانچه آن اعتکاف واجب معیّن بوده و وقت آن گذشته، باید قضای آن را به جا آورد و اگر واجب غیر معیّن بوده، باید آن را دوباره انجام دهد؛ مگر اینکه به هنگام نیّت اعتکاف یا اجرای صیغه نذر(۳)، شرطِ رجوع کرده باشد که دراین صورت نیازی به قضا یا اعادهٔ آن نیست. و اگر اعتکافش واجب نبوده،

۱- تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج۱، القول فی احکام الاعتکاف، م ۲ زبده الاحکام، اراکی، الاعتکاف، احکام الاعتکاف، م۳ ، ص۱۵۴ هدایه العباد، گلپایگانی ج۱، الاعتکاف، م۱۴۲۴ هدایه العباد، صافی، ج۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۳ وسیله النجاه، بهجت، خاتمه فی الاعتکاف، احکام الاعتکاف، م ۱۲۱۰ جامع المسائل، بهجت، ج۲، احکام الاعتکاف، ص۵۶ الاحکام الواضحه، فاضل، الاعتکاف، احکام الاعتکاف، م۱۱۱۱ ، ص۲۷۱ تعلیقه العروه الوثقی، مکارم، خویی، نوری همدانی، ج۲، فی أحکام الاعتکاف، م ۴ منهاج خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج۱ ، فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۸۱

۲- اعتکاف عبادتی کامل، ص۹۲.

۳- فتاوی مراجع نسبت به شرط رجوع از اعتکاف در نذر، سابقاً بیان شد.

ولی در روز سوم آن را باطل کرده، در اینجا نیز باید قضای آن را به جا آورد. اما اگر در روز اول و دوم (قبل از اتمام دو روز) بوده، وظیفه ای ندارد (صاحب عروه).(۱)

مسأله: اگر شخص معتکف اعتکافش را به وسیله ارتکاب یکی از مفسدات(۲) باطل کند:

آیات عظام خوئی، تبریزی، سیستانی، وحید خراسانی:

اگر اعتکاف واجب معیّن باشد بنابر احتیاط واجب باید اعتکاف را قضاء کند و اگر در اعتکاف واجب غیرمعیّن باشد، واجب است که اعتکاف را دوباره از سر گیرد و اگر در اعتکاف مستحب باشد و بعد از اتمام روز دوم اعتکاف را باطل کند بنابر احتیاط وجوبی اعتکاف را قضاء کند.

آیات عظام مرحوم امام، اراکی، گلپایگانی، فاضل لنکرانی، صافی گلپایگانی، مکارم شیرازی، نوری همدانی:

اگر اعتکاف، واجب معیّن باشد، قضائش واجب است و اگر واجب غیر معیّن باشد باید اعتکاف را دوباره از سر گیرد و اگر اعتکاف مستحب باشد و بعد از اتمام روز دوم اعتکاف را باطل کند قضائش واجب است.(۳)

۱- العروه الوثقی، ج۱، ص۸۹؛ اعتکاف عبادتی کامل مطابق با فتاوای آیت الله مکارم؛ روح الله خمینی، تحریر الوسیله، ج۱ ، ص۲۹۲؛ خویی، منهاج الصالحین، ج۱، م ۱۰۸۲ ، گلپایگانی، هدایه العباد، ج۱،م ۱۴۲۵، صافی، هدایه العباد، ج۱ ، م۱۴۲۴

۲- – مراد از مفسدات، اموری است که بنابر فتوی موجب بطلان اعتکاف می شود. أعمّ از ارتکاب محرّمات اعتکاف یا رعایت نکردن شرائط صحت اعتکاف، البتّه به تفصیلی که قبلاً بیان شد.

۳- – شایان ذکر است در اموری که به نظر مرجع، بنابر احتیاط مفسد اعتکاف است، اگر اعتکاف واجب معیّن باشد احتیاط وجوبی در اتمام اعتکاف و سپس قضاء آن است و اگر اعتکاف واجب غیر معیّن باشد، بنابر احتیاط واجب آن را از سر گیرد و اگر اعتکاف مستحب و بعد از اتمام روز دوّم باشد، بنابر احتیاط اعتکاف را قضاء نماید.

مسأله: اگر قبل از اتمام روز دوم، اعتکاف مستحب را باطل کند، چیزی بر عهده او نیست (مراجع عظام).(۱)

مسأله: اگر در موقع نیّت اعتکافِ واجب ، شرط رجوع کرده باشد، اگر یکی از محرمات را انجام دهد، قضاء و از سر گرفتن، هیچ کدام لازم نیست (مراجع عظام).(۲)

۱.۴.۶. حکم ترک اعتکاف در روز سوم به علت حائض شدن یا مریض شدن

آیت اللّه وحید:

چنانچه روز سوم حیض شود، واجب است اعتکاف (سه روز) را قضا نماید؛ یعنی یک اعتکاف کامل به جا آورد. و اگر روز سوم مریض شود، بنابر احتیاط، اعتکاف (سه روز) را قضا نماید یا به مجتهد جامع الشرایط که بعد از معظم له از دیگران أعلم است، رجوع نماید.(۳)

مقام معظم رهبری:

پاسخ اول: درصورت حائض شدن، حتّی اگر در ساعات آخر روز سوم باشد، اعتکاف باطل می شود و اعتکاف سال بعد بر این شخص لازم نیست.

پاسخ دوم: اگر مریضی به نحوی باشد که روزه گرفتن و اعتکاف مشقّت داشته باشد،

۱- العروه الوثقی، ج۲، فی احکام الاعتکاف، م۵

۲- العروه الوثقی، ج۲، فی احکام الاعتکاف، م۵

۳- استفتای هیأت علمی اداره پاسخ گویی، به شماره ۳۷۲۵۶.

ترک اعتکاف مانعی ندارد و نیازی به اعاده نمی باشد.(۱)

آیت اللّه مکارم:

درمورد حائض شدن زن در روز سوم اعتکاف، اگر اعتکاف نذری نبوده، احتیاط مستحب آن است که آن اعتکاف را قضا کند؛ هرچند در ماه دیگری باشد و درصورتی که مریض شود، می تواند اعتکاف را به هم بزند و درصورتی که روز سوم باشد، باید قضا کند و همچنین اگر به عنوان نذر بوده، باید قضا کند؛ ولی کفّاره ندارد.(۲)

آیت الله سیستانی:

اگر زنی که معتکف شده است بعد از اتمام روز دوم اعتکاف، حائض شود واجب است فوراً از مسجد خارج شود و قضاء اعتکاف بر او بنابر احتیاط واجب لازم می‌باشد، مگر آنکه در ابتدای اعتکاف شرط رجوع (شرط رها نمودن اعتکاف در اثنای آن) کرده باشد که در این صورت با پیش آمدن عذر مذکور، اعتکاف را حتّی در روز سوّم رها کرده و قضای آن نیز واجب نمی‌باشد.(۳)

پرسش: فردی به واطه نذر (معیّن یا غیر معیّن) یا اعتکاف مستحبی معتکف شده، اگر روز دوم یا سوم حائض شود، آیا قضای اعتکاف بر او واجب است؟

۱- استفتای هیأت علمی اداره پاسخ گویی، به شماره ۱۳۱۹۹۷.

۲- استفتای هیأت علمی اداره پاسخ گویی، به شماره ۱۳۱۹۹۷.

۳- استفتاء خصوصی کتبی.

آیت الله بهجت:

در مورد نـذر مطلقاً بایـد آن اعتکـاف را قضـا کنـد و در مورد اعتکـاف مسـتحبی در روز دوم قضـا نـدارد و در روز سوم اگر حائض شود، باید آن را قضا کند مگر اینکه از اول اعتکاف شرط رجوع کرده باشد.

آیت الله شبیری زنجانی:

اعتکـاف وی باطل است و در صورتی که اعتکاف به واسـطه نـذر غیر معین بر او لازم شـده باشـد، اعتکاف درزمان دیگری بر وی واجب است.

آیت الله صافی:

در مورد سؤال در نذر معیّن و مستحبی قضا ندارد و در نذر غیر معیّن باید نذر خود را بعد از پاك شدن از حیض ادا کند.

آیت الله فاضل:

در اعتکاف مسـتحب زن وظیفه ای نـدارد اما در اعتکاف واجب معیّن بایـد اعتکاف را قضا نمایـد و در اعتکاف غیر معیّن باید مجدّداً اعتکاف را اداءً انجام دهد.(۱)

۵.۶. عدم فوریّت قضای اعتکاف

قضای اعتکاف، واجب فوری نیست؛(۲) هرچند انجام آن در اولین فرصت مطابق احتیاط است (مراجع عظام).(۳)

۱- موسوعه فقهی تحقیقات و استفتائات، مجموع احکام۷ مبحث اعتکاف ص ۴۰و۴۱

۲- تذکّر: ولی نباید قضاء آن را به حدّی تأخیر اندازد که سهل انگاری در اداء واجب حساب شود.

۳- العروه الوثقی، ج۱، ص۸۹، م۶

۶.۶. قضای اعتکاف میّت

هرگاه معتکف دراثنای اعتکافی که به سبب نذر یا مانند آن(۱) واجب شده، از دنیا برود، قضای آن بر ولیّ میّت (پسر بزرگتر) واجب نیست، هرچند احتیاط مستحب قضاء اعتکاف متوفّی است. (مراجع عظام)(۲)

بلی، اگر منذور روزه باشد یعنی متوفّی روزه در حال اعتکاف را نذرکرده باشد و موضوع نذر، روزه باشد، قضای آن بر ولیّ واجب است(۱)چون آنچه واجب است، روزه است و اعتکاف از باب مقدّمه واجب می گردد. امّا اگر اعتکاف را نذر کند، روزه در آن واجب نیست؛ بلکه شرطِ صحّتِ آن است و آنچه بر ولیّ واجب است، قضای نماز و روزهٔ میّت است، نه تمام عباداتی که از او فوت شده است (صاحب عروه).(۳)

(۱) مرحوم امام:

قضای روزه منذور بر ولیّ واجب است.

آیت الله خویی:

آنچه بر ولیّ واجب است قضای روزه منذور می باشد و قضای اعتکاف احتیاط مستحب می‌باشد و نظیر این مسأله در عروه ج۱فصل احکام روزه قضا م۲۶ ذکر شده است و مرحوم صاحب عروه قائل به احتیاط شده‌اند و شایسته بود ایشان در این مقام نیز مسأله را بنابر احتیاط واجب ذکر می کردند.

۱- مثل قسم یا عهد یا سپری شدن دو روز اول اعتکاف

۲- العروه الوثقی تعلیقه آیات عظام مرحوم امام، اراکی،گلپایگانی، خویی، سیستانی، فاضل، مکارم، نوری همدانی، ج۲، فصل فی احکام الاعتکاف، م۷

۳- العروه الوثقی، ج۲ ، فی احکام الاعتکاف، م۷

آیات عظام فاضل، اراکی، گلپایگانی:

در این فراز بر متن مرحوم صاحب عروه تعلیقه ندارند لکن در عروه ج۱فصل احکام روزه قضا م۲۶ قائل به احتیاط شده‌اند.

آیت الله مکارم:

قضای روزه منذور بنابر احتیاط لازم است.

آیت الله سیستانی:

قضای روزه منذور بر ولیّ واجب نیست.

سوال: اگر معتکف در بین اعتکاف واجب یا مثل آن بمیرد ، آیا قضای آن بر ولیّ او واجب است ؟

آیت الله بهجت:

ظاهر وجوب قضای روزه است، اگر به غیر اعتکاف واجب شده است و هم چنین وجوب قضای روزه و اعتکاف است اگر روزه در حال اعتکاف را نذر کرده بود تمکّن از قضا داشته و انجام نداده تا مرده است. امّا اگر روزه برای اعتکاف واجب شده، پس وجوب قضای آن بر ولیّ محلّ اشکال است.(۱)

۷.۶. باطل نبودن معامله درهنگام اعتکاف

اگر درحال اعتکاف، خرید و فروش انجام دهد، معامله باطل نیست هرچند اعتکاف باطل باشد.(۲) (مراجع عظام).(۳)

۱- . استفتائات، ج۲، س ۳۱۷۶ ، ص۴۵۲

۲- اختلاف فتاوی در بطلان اعتکاف سابقاً بیان شد.

۳- همان؛ سیستانی، منهاج الصالحین، ج۱، ص۳۴۶، م۱۰۸۳؛ خویی و وحید، منهاج الصالحین، ج۲، ص۳۱۲، م۱۰۸۱. مرحوم تبریزی تصریح ندارند.

۸.۶. کفّارهٔ اعتکاف

هرگاه معتکف به سبب آمیزش، هرچند در شب، اعتکاف واجب خود را باطل کند، باید کفّاره بپردازد. امّا اگر با یکی دیگر از محرّمات، اعتکاف را باطل نماید، کفّاره ندارد؛ هرچند پرداخت کفّاره در غیرآمیزش نیز موافق احتیاط است؛ بلکه احتیاط(۱) آن است که در اعتکاف مستحبی، اگر قبل از تکمیل روز دوم باطل شود نیز کفّاره بدهد.

کفّاره بطلان اعتکاف، کفّاره ماه مبارك رمضان است که فرد مخیّر است شصت روز را روزه بگیرد یا شصت فقیر را طعام دهد، هرچند احتیاط استحبابی مراعات کفّاره مرتّبه است، یعنی شصت روز روزه بگیرد و اگر نتوانست شصت فقیر را طعام دهد. (مراجع عظام).(۱)

(۱) امام خمینی، آیت الله فاضل:

اگر در اعتکاف مستحبی، به وسیلهٔ آمیزش بخواهد از اعتکاف صرف نظر کند، کفّاره ندارد؛ امّا اگر نخواهد از اعتکافش صرف نظر کند، احتیاط واجب کفّاره بدهد.(۲)

۱- تحریر الوسیله، مرحوم امام، ج۱، القول فی احکام الاعتکاف، م ۳ هدایه العباد، صافی، ج۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۶ هدایه العباد، گلپایگانی، ج۱، الاعتکاف، م ۱۴۲۷ منهاج خوئی، تبریزی، وحید، سیستانی، ج۱، فصل فی احکام الاعتکاف، م ۱۰۸۴ وسیله النجاه، بهجت، احکام الاعتکاف، م ۱۲۱۱، ص۳۳۷ استفتائات، بهجت، ج۲، س ۳۱۷۱، ص ۴۵۱ الاحکام الواضحه، فاضل، احکام الاعتکاف، م ۱۱۱۴ ، ص ۲۷۱ زبده الاحکام، اراکی، احکام الاعتکاف، م۲ ، ص۱۵۴ استفتائات جدید، مکارم، ج۲، س۵۱۰ ، ص۱۶۸ تعلیقه العروه الوثقی، اراکی، مکارم، نوری همدانی، ج ۲، فی احکام الاعتکاف، م ۹

۲- حاشیهٔ العروه الوثقی.

۹.۶. تعدّد کفّاره

اگر اعتکاف واجب باشد و در ماه رمضان هم باشد و اعتکاف خود را با آمیزش جنسی باطل کند، باید دو کفّاره بدهد: یکی برای اعتکاف و دیگری برای افطار روزهٔ ماه رمضان در روز. و همچنین اگر در قضای ماه رمضان بعد از زوال با آمیزش روزه خویش را باطل کند، دو کفّاره دارد: یکی برای اعتکاف و دیگری برای باطل کردن روزهٔ قضای ماه رمضان.

کتابنامه

۱. بهجت، محمدتقی، استفتائات، ج۲.

۲. بهجت، محمدتقی، وسیله النجاه.

۳. تبریزی، جواد، استفتائات جدید، ج۱و۲.

۴.خامنه ای، سیدعلی، مجموعه استفتائات مقام معظّم رهبری آیت الله خامنه ای در سایت ایشان: www.leader.ir

۵. خمینی، روح الله، تحریر الوسیله، ج۱، مؤسسهٔ تنظیم و نشر آثار امام خمینی.

۶.خویی، سیدابوالقاسم، منهاج الصاحین، به حاشیهٔ وحید خراسانی، ج۲.

۷. سیستانی، سیدعلی، تعلیقه علی العروه الوثقی، ج۲.

۸. سیستانی، سیدعلی، منهاج الصالحین، ج۱.

۹. صافی، لطف الله، پاسخ به سیصد سؤال، ج۱و۲، موجود در سایت آیت الله صافی.

۱۰.صافی گلپایگانی، جامع الاحکام.

۱۱. صافی گلپایگانی، هدایه العباد، ج۱.

۱۲. علیان نژاد، ابوالقاسم، اعتکاف عبادتی کامل مطابق با فتاوای آیت الله مکارم.

۱۳. فاضل لنکرانی، محمد، الاحکام الواضحه.

۱۴. فاضل لنکرانی، محمد، جامع المسائل، ج۱و۲.

۱۵.گلپایگانی، سیدمحمدرضا، هدایه العباد، ج۱

۱۶. مکارم شیرازی، ناصر، استفتائات جدید، ج۲.

۱۷. مکارم شیرازی، ناصر، تعلیقه علی العروه.

۱۸. نوری همدانی، هزارویک نکتهٔ فقهی، استفتائات.

۱۹. یزدی، سیدمحمدکاظم، العروه الوثقی، ج۲، اسماعیلیان.

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ .ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که مـا را در دستیـابی به این هـدف یـاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادنـد تقـدیر و تشـکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصـفهان -خیابان عبـدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شـهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹